

Masteroppgave

Mellom to verdener

Om enslige mindreårige gutter fra Afghanistan: relasjons- og identitetsbygging

av

Ingunn Frydenlund Elverhøi

Master i helse- og sosialfaglig arbeid med barn og unge
Avdeling for helse- og sosialfag
Høgskolen i Lillehammer
Høsten 2011

Sammendrag

Tittelen jeg har valgt for oppgaven er:

For å gi oppgaven et godt grunnlag har jeg arbeidet ut i fra denne problemstillingen:

Hvilke relasjoner oppleves som viktige for enslige mindreårige i deres hverdag og hvordan påvirker dette deres identitet/tilhørighet?

Hovedtemaet Sosialisering og identitet behandler jeg ved å beskrive teoriene til Mead og Höem. Identitet skapes gjennom sosiale prosesser, i samspill med andre og ved at de internaliserer andres verdier og holdninger. Disse utvikles ved både å påvirke og bli påvirket. Identitet er stadig i bevegelse. Videre kan sosialiseringen settes inn i en sosialiseringsmodell, hvor ulike sosiale enheter har ulike verdier og formål. I dette kapittelet kommer det frem ulike sosialiseringer informantene har hatt før de kom til Norge og hvilke de har hatt etter ankomsten. Jeg vil se på i hvilken grad informantene tar med seg verdier og normer fra sosialisering i barneårene og inn i ny sosialisering. I hvilken grad er kultur viktig? Og hvor stor betydning har fellesskap for informantene? Svarene varierer fra informant til informant, men alle trekker frem at barneårene med familien er viktig og dette preger dem videre. Samtidig påpeker de det som viktig å tilpasse seg majoritetssamfunnet.

Det andre hovedtemaet er Signifikante andre, et begrep som blir viktig ut i fra sosialisering og identitet og kan ha en stor betydning for individet. Derfor drøftes dette i et eget kapittel. Det handler om de nære relasjonene til informantene. Enkelte personer blir viktigere enn andre i et menneskes liv. Hvem og hvorfor? For de fleste er det foreldre som blir den signifikante andre. De enslige mindreårige asylsøkerne er i en spesiell situasjon ved at de bor i eksillandet uten foreldrene sine. Noen av informantene har kontakt med familien i hjemlandet, andre ikke. Uavhengig av dette fremstår foreldre eller familie fortsatt som deres viktige andre, signifikante andre. Men vil det være noen personer som blir like viktig for guttene i Norge? Hvem blir så det? Og hvorfor? Det jeg fant var at ingen kan erstatte deres familie, men alle nevner enten lederen for bofellesskapet, andre ansatte eller noen fra barnevernet som betydningsfulle.

Siste hovedtema i oppgaven er ”Det mangler et bein”- Identitet. De to første kapitlene bygger opp til dette kapittelet. Her kommer det frem hvordan informantene oppfatter seg selv og utfordringer de møter samfunnet som minoritetsgruppe. Informantene har en kultur og et språk som er annerledes enn majoritetssamfunnet i Norge. Dette tar de med seg inn i ny

sosialisering, men hva ønsker de å ta med seg videre fra det foreldrene har gitt dem i oppdragelsen og i samfunnet de har levd i tidligere? Alt dette er med å påvirke tilhørigheten og identiteten guttene får, eller ønsker å ha. Informantenes etniske identitet sitter dypt, samtidig forandres og påvirkes deres identitet både av minoritets- og majoritetssamfunnet og noen av dem føler seg dratt i to retninger.

Oppgaven starter med et metodekapittel der begreper innen forskningsmetode blir beskrevet og jeg viser til hvilke utfordringer jeg har møtt gjennom forskningen. Metoden jeg har brukt er kvalitativ, jeg har utført kvalitative intervju, og gir empiri til oppgaven. Jeg benyttet meg av intervju- guide og lydopptaker. Intervjuene er av fire gutter fra Afghanistan som har bodd i Norge mellom to til syv år. Informantene er mellom 18 og 23 år. Før hovedtemaene har jeg et kapittel som legger frem bakgrunnen og situasjonen til de enslige mindreårige asylsøkerne. Dette for å gi et innblikk av hva informantene har vært igjennom og utfordringer etter ankomst.

Oppgaven er inndelt slik at hovedtemaene har hvert sitt kapittel, Jeg har flettet teori og empiri underveis.

For å analysere empirien har jeg brukt to hovedteoretikere, Georg Herbert Mead som beskriver identitet og Anton Höem som beskriver sosialisering.

Hensiktet med arbeidet mitt er å få frem perspektivene til informantene Derfor har jeg tatt med deres egne opplevelser og oppfattelser i forhold til hovedtemaene jeg har.

I slutten av oppgaven har jeg en sammenfatning og konklusjon.

Forord

Prosesen fra idestadiet til produkt har vært en spennende, lærerik og til tider slitsomt tid.

Det er mange som fortjener en spesiell takk nå når oppgaven er ferdig.

Jeg vil først og fremst takke veilederen min Naushad Qureshi, som gjennom hele skriveprosessen har bistått på en konstruktiv måte og vært til stor hjelp.

Rundt meg har jeg hatt både fantastisk familie og venner som har gitt meg positiv og god støtte. Jeg vil spesielt takke Janne Garten som selv skrev masteroppgave og lå foran meg i prosessen og som har vært med på faglig diskusjoner og støttet meg gjennom hele prosessen. Jeg vil også spesielt takke Bardia Jansepar for gode samtaler og praktisk støtte.

Jeg vil også gi en stor takk til min mor som har hjulpet meg med korrekturlesing, men størst av alt har jeg satt pris på støtten og oppmuntringen! Noe som pappa og mine to søstre også har vært med på.

Tusen takk alle sammen!

Innhold

1.0 Innledning.....	7
2.0 Metode.....	9
2.1 Forskningsdesign.....	9
2.2 Det kvalitative intervju.....	12
2.3 Prosessen fra begynnelse til slutt.....	14
2.4 Begrepsavklaringer i oppgaven	16
2.5 Etikk	17
2.6 Kildekritikk	17
3.0 Enslige mindreårige i søkelys.....	19
3.1 Statistisk utvikling av enslige mindreåriges ankomst til Norge	21
3.2 Afghanistan sin historie.....	22
3.3 Bosetting av enslige mindreårige i Norge	23
3.4 Ny tilværelse for enslige mindreårige	25
3.5 Transnasjonal familiestruktur.....	26
3.6 Sammendrag.....	27
4.0 Sosialisering og identitet	28
4.1 Sosialiseringmodellen til Höem.....	31
4.2 Tidligere forskning sosialisering hos enslige mindreårige	33
4.3 Sosialisering i barneårene.....	34
4.4 Sosialisering i forhold til kultur.....	35
4.5 Hvem sosialiserer de seg med i hverdagen?.....	38
4.6 Fellesskap - det tapte paradis?.....	41
4.7 Sammendrag.....	46
5. 0 Signifikante andre.....	48
5.1 Foreldre som de signifikante andre	48

5.2 Transnasjonale bånd og identitet	54
5.3 Hvor er mitt hjem?	57
5.4 Tilhørighet og tillit	61
5.5 Sammendrag.....	66
6. 0 ”Det mangler et bein”- Identitet	67
6.1 Tidligere forskning om minoritetsgrupper og identitet	69
6.2 Hvordan formes identitet?	74
6.3 Etnisk identitetsmodell	77
6.4 Tilhørighet til ulike grupper	80
6.5 Sammendrag.....	85
7.0 Sammenfatning.....	86
8.0 Litteraturliste	89
Vedlegg 1	92
Vedlegg 2	95

1.0 Innledning

Overskriften jeg har valgt å gi oppgaven er: *Mellom to verdener. Om enslige mindreårige gutter fra Afghanistan: relasjons- og identitetsbygging*. Jeg har gjennom å intervjuere enslige mindreårige asylsøkere tolket og analysert empiri. Hensikten med arbeidet er å få frem informantenes eget perspektiv på hvilke relasjoner og identitet som fremtrer som viktige for dem.

Bakgrunnen for at jeg ønsker å skrive om enslige mindreårige asylsøkere er at denne gruppen ungdommer har vekket min interesse. Jeg har blant annet jobbet på et omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere. Gjennom dette arbeidet fikk jeg muligheten til å bli godt kjent med flere av ungdommene og har hatt mange spennende samtaler. Dette gjelder blant annet om deres opplevelse av å bo i Norge, og hvordan deres liv var før de kom til Norge.

Ungdommene fortalte om blant annet utfordringer, frustrasjoner, drømmer og ønsker. Med dette som bakgrunn ønsker jeg å gå i dybden av hvordan det kan være å vokse opp i Norge ”alene”, og å få frem deres opplevelse av oppvekst og identitetsutvikling.

Selv har jeg også vokst opp med deler av barndommen min i utlandet, hvilket gjør at min interesse av å forholde seg til to kulturer er stor.

Gjennom emnene jeg tok i masterstudiet valgte jeg å skrive om innvandrere og minoritetsgrupper. På denne måten fikk jeg tilgang på litteratur om denne målgruppen, og noen problemstillinger de kan stå ovenfor.

Jeg har brukt Anton Höem og Georg Herbert Mead som hovedteoretikere. For å belyse problemstillingen på en best mulig måte, har jeg også valgt ut litteratur jeg ser er relevant i forhold til hovedtemaene.

Hovedfokuset i oppgaven er ungdommenes opplevelse av å vokse opp i Norge. Dette har jeg fått frem ved dybdeintervju med fire gutter fra Afghanistan. Fokuset ligger spesielt på:

- Guttenes opplevelse av hvilke relasjoner som er viktige for dem i hverdagen. Dette gjelder både nære og mindre nære relasjoner.
- Deres oppfatning av egen identitet og identitetsprosessen.

Problemstillingen jeg ønsket å belyse er:

Hvilke relasjoner oppleves som viktige for enslig mindreårige i deres hverdag og hvordan påvirker dette deres identitet/tilhørighet?

I metodekapittelet vil jeg ta for meg bakgrunnen for utvalget og generelt drøfte metodiske utfordringer jeg har opplevd. Fokuset ligger på de personlige intervjuene som empirien i oppgaven bygger på, og jeg vil reflektere over valgene jeg har tatt og hvordan prosessen har vært.

Etter metodekapittelet drøfter jeg hovedtemaene. Jeg har delt disse inn i ”Sosialisering og identitet”, ”Signifikante andre” og ”Det mangler et bein”- Identitetsutvikling. De to første bygger opp til det siste kapittelet. Begrepet relasjoner står sentralt i alle kapitlene, men jeg har valgt å skille mellom nære relasjoner og mindre nære relasjoner. På denne måten ønsker jeg å få frem hvilken rolle relasjonene har for informantene. Videre trekkes disse inn i hvordan relasjonene påvirker identitetsprosessen deres. Kapittelet om identitetsutvikling har derfor fått stor plass.

Jeg har valgt å flette teori og analyse av empiri sammen i hvert kapittel. Dette i håp om at leseren skal se sammenhengen på en best mulig måte.

Til slutt vil jeg ha en kort sammenfatning og konklusjon/funn.

2.0 Metode

Jeg vil i dette kapittelet gjøre rede for hvilken metode jeg har valgt for oppgaven og refleksjoner omkring dette. Det starter med kort å redegjøre for forskningsdesign (metode) og sentrale begreper generelt. Deretter ser jeg på de kvalitative intervjuene, prosessen og gjennomføringen av undersøkelsen, hvor jeg også trekker frem etiske aspekter. Til slutt vil jeg se på kildekritikk.

2.1 Forskningsdesign

For å kunne hente informasjon fra virkeligheten, blir det viktig å ha et forskningsdesign. ”I forskningsskissen ligger det er veiviser for hvordan en skal komme fra begrepsplanet og det teoretiske nivået til det empiriske, det vil se til de konkrete sosiale fenomener som en ønsker å undersøke” (Halvorsen, 2002, s. 63).

Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode hvor jeg dybde intervjuer enkeltpersoner.

I en kvalitativ forskning blir det ofte spurt om hva et fenomen betyr eller handler om. Det er da ofte bygd på et hermeneutisk vitenskapssyn, hvilket legger vekt på tolkningens betydning i kunnskapsutviklingen (Halvorsen, 2002).

Hermeneutikken står sentralt for tolkende sosiologi. Forskeren søker tolkning av samfunnsmedlemmenes virksomhet. Fordi handling kan tydes på ulike måter, tillates det til å kunne ha flere tolkninger (Ryen, 2002). Gilje og Grimen (1993) ser det slik at den hermeneutiske sirkelen ser på forbindelsen mellom det som skal fortolkes, for forståelsen og sammenhengen eller konteksten den må fortolkes i.

Den objektive hermeneutikken ser på forståelsen av meningsbakgrunnen og ikke forklaringen av årsaken. Forskeren vil da ha innlevelse i den andres mening. Den aletiske hermeneutikk ser på menneskets være i verden (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Min forskning også kan ses ut i fra et fenomenologisk perspektiv. Fenomenologi ble forklart av Giorgi i 1985 og Moustakas i 1994 slik: ”Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen”(sitert av Postholm, 2005, s.41). I en psykologisk fenomenologi er individet i fokus og målet er å gripe enkeltmenneskets opplevelse. Samtidig skal forskeren forsøke å finne ut hvordan erfaringen

av det samme fenomenet oppleves av flere enkelt individer (Postholm, 2005). Jeg ønsker å finne ut hvordan hver enkelt av guttene opplever sin hverdag og om jeg finner noen fellestrekk hos dem. Videre hevder Moustakas i 1994 ”at hovedformålet med fenomenologisk forskning er å forstå meningsfulle, konkrete relasjoner som er til stede i en erfaring i en bestemt situasjon i en spesifikk kontekst. (...) Måten å få tak i opplevelsen disse menneskene har hatt, er å samtale med dem” (siteret av Postholm, 2005, s.43). Jeg er interessert i å finne ut av relasjonene i de ulike kontekstene informantene forholder seg til i hverdagen. Dette har jeg valgt å gjøre gjennom dybde intervju i en kvalitativ metode.

I et forskningsdesign er blant annet kvalitativ/kvantitativ metode, validitet/reliabilitet sentrale begreper. Dette vil jeg veldig kort kommentere.

Kvalitativ/kvantitativ metode

En forskningsstrategi som er kvantitativ er ofte teoristyrte. ”Forskeren stiller spørsmål og avleder hypoteser fra ett eller flere teoretiske perspektiver som er relevant for fenomenet som studeres. Variabler sees på som målinger av begreper hentet fra teorier” (Ringdal, 2001, s.92). En kvalitativ forskningsstrategi er som regel induktiv. Forskeren som tar i bruk en kvalitativ metode starter med å sette seg nøye inn i informantens situasjon, da for eksempel gjennom samtaleintervju. Gjennom dette grunnlaget prøver forskeren å finne nøkkelbegreper som kan brukes til å forstå informantens situasjon eller handlinger. I kvantitativ forskningsstrategi står årsaksforklaringer sentralt, mens i kvalitativ er søken etter mening og formålsforklaring vanlig.

”En kvantitativ forskningsstrategi bygger på at sosiale fenomener viser en så stor stabilitet at måling og kvantitativ beskrivelse er meningsfylt. En kvalitativ forskningsstrategi bygger på at den sosiale verden konstrueres gjennom individers handlinger. Dette betyr at sosiale fenomener ikke er stabile, men er i kontinuerlig endring” (Ringdal, 2001, s. 91).

I kvalitativ metode er det stor fokus på nærhet og observasjon av et fåtalls studieobjekter i deres naturlige omgivelser. I kvantitativ metode blir nærhet umulig, fordi spørreundersøkelser er basert på store utvalg.

”Med andre ord er en kvalitativ forskningsstrategi basert på rik og dyp informasjon om et lite antall analyseenheter (case), mens kvantitative undersøkelser går i bredden ved å registrere sammenliknbar og strukturert informasjon i et stort utvalg” (Ringdal, 2001, s. 92).

Jeg valgte kvalitativ metode på bakgrunn av at jeg ønsket få en rik og dyp informasjon, gjennom å ha et inntrykk med et fåtall med informanter. Empirien jeg samlet inn ville jeg analysere gjennom teori.

Validitet og reliabilitet

Reliabilitet blir ofte forklart som pålitelighet, hvilket ser på om gjentatte målinger gir samme resultat. Validitet, ofte kalt gyldighet, går på om det som vi måler faktisk er det vi vil måler. Denne typen validitet blir også kalt begrepsvaliditet.

”Begrepsvaliditet går på om vi faktisk måler det teoretiske begrepet vi ønsker å måle. Mens reliabilitet går på egenskaper ved de målte indikatorene, går validitet på relasjonen mellom indikatorene og det teoretiske begrepet. Validitet er også et gradsspørsmål, men det kan ikke uttrykkes i ett tall slik som reliabilitet” (Ringdal, 2002, s. 87).

For å ha høy validitet, kreves det en forutsetning av høy reliabilitet. ”En kan si at reliabilitet er et rent empirisk spørsmål, mens validitet krever i tillegg en teoretisk vurdering. Spørsmålet om validitet må alltid referere til den teoretiske sammenheng begrepet brukes i” (Ringdal, 2001, s.86). Dersom det er høy reliabilitet i et mål, er det som regel små tilfeldige målfeil. Likevel vil det alltid være målfeil til stede. De som svarer på spørsmål kan huske feil, og de som noterer kan skrive feil.

Ryen viser i sin bok ”Det kvalitative intervjuet” til Hammersley sin definisjon fra 1992 av reliabiliteten: ”...som graden av konsistens mellom tilordning av enheter til samme kategori utført av forskjellige forskere eller av samme forskere til ulike tidspunkt” (Ryen, 2002, s. 179). Dersom en finner noen likheter i en annen studie, er dette med på å styrke tilliten til at det er sanne funn. På den andre siden vil folk konstruere like versjoner, og det å skulle gjenta et prosjekt ikke vil gi samme versjoner.

Videre tar Ryen for seg intern validitet og ekstern validitet, hvor hun bruker Seale sin teori fra 1999. Intern validitet ser på i hvilken grad årsakssammenhenger i en studie i en bestemt setting støttes. Forskeren skal da prøve å avvise alle potensielle trusler. Vekten på fordypelsen i feltstudier viser til årsaksanalyser. ”Når forskeren kan vise til en dypere forståelse av felten, styrkes også troen på den eller de årsakene forskeren oppgir”(…) ”Ekstern validitet sikter til hvorvidt årsakssammenhenger holder også i andre settinger, det vil si til mulighetene for å generalisere” (sitert av Ryen, 2002, s179).

2.2 Det kvalitative intervju

Jeg har i min oppgave valgt å bruke det kvalitative intervju, også kalt dybde intervju, og knytter empirien opp mot teori for å analysere. Jeg antok at intervjuet kunne bringe frem mer utbroderende svar og gi mulighet til å gå i dybden. Formålet med forskningen ville ikke hatt et like stort utbytte ved en spørreundersøkelse i en kvantitativ metode. Den menneskelige faktoren ble viktig i min undersøkelse, hvilket jeg antok kunne gjennomføres på en best mulig måte ved et intervju ansikt til ansikt. Temaene jeg har spurt om er heller ikke lett å gi korte og konkrete svar på, fordi de hele tiden er i en prosess. Jeg så det derfor hensiktsmessig å ha et personlig intervju for å kunne få mest mulig utfyllende svar.

”Sammenlignet med hverdagslige samtaler, kjennetegnes forskningsintervjuet av en metodisk bevissthet rundt spørreformen, fokusering på dynamikken i interaksjonen mellom intervjueren og den intervjuende, og en kritisk innstilling til det som blir sagt” (Kvale, 1997, s. 31). I faglige intervjuer, har fagpersonen ansvaret for utspørringen av intervjupersonen.

Formålet med det kvalitative intervjuet er å få kvalitative beskrivelser av den enkeltes livsverden, for så å tolke meningen med disse. Det finnes ulike former å gjøre et intervju på, spørreskjema, telefonintervju, e-mail- intervju og samtaleintervju. Den siste formen kan også kalles dybde intervju. Da foregår intervjuet mellom intervjuer og informant ansikt til ansikt (Kvale, 1997).

Det tverrkulturelle intervju

Ryen tar i sin bok for seg dette temaet i et eget kapittel. Hun viser til at det kan virke som det er flere utfordringer i å drive intervjustudier tverrkulturelt, men at det er finnes flere felles

trekk ved feltarbeid på tvers av kulturer også. Likevel har de fleste en evne til å utvikle en felles forståelse av hverandre og generelle sosiale situasjoner. Ved dette vil kommunikasjonen stort sett fungere uproblematisk. Ryen mener derfor at: ”å utføre forskningsprosjekt i hjemlige og i tverrkulturelle kontekster dypest sett handler om det samme, men at det ved første øyekast kan oppfattes svært forskjellig” (Ryen, 2002, s. 230). Jeg er enig i at en vil kunne komme langt med generelle sosiale situasjoner og kommunikasjonen, men jeg opplevde å stå ovenfor utfordringer. Språklig prestasjon og ordforråd ser jeg som utfordringer, og selv med forståelse av hva informantene sier er det ikke sikkert at vi har samme forståelse av innholdet.

Språklig uttrykksform vil også kunne være en utfordring. Språknivået til informantene mine varierte, uavhengig av hvor lenge guttene hadde bodd i Norge. I forhold til at jeg ikke brukte tolk, vil det kunne være rom for at enkelte av guttene ikke fikk svart like utfyllende som de kanskje ønsket. Dette opplevde jeg i to av intervjuene, der de forklarte at de ikke fikk svart like utfyllende på enkelte av spørsmålene, som de kanskje kunne ha gjort på morsmålet sitt. Enkelte ganger opplevde jeg å måtte stille spørsmålet på en ny eller enklere måte, slik at de skulle forstå spørsmålet.

En tolk kunne ha vært med på å fått mer presise svar på spørsmålene, i forhold til hva de ønsket å si. Samtidig kunne dialogen utviklet seg annerledes. Ved at det bare var meg og informantene, skapte det kanskje en mer uformell atmosfære, enn om jeg skulle hatt med en tolk. Med en tredje person til stede kunne det blitt en mer formell atmosfære. Kanskje hadde det medført til at de ikke hadde følt tillit nok til å fortelle like mye. Uansett om jeg hadde fått et mer presist svar via tolk, hadde jeg forstått alt? Jeg tenker da på at jeg og guttene er fra forskjellige land, med ulik kultur og har kanskje dermed forskjellig tankegang. Kanskje tolker og forstår jeg feil?

Det er enkelte spørsmål jeg i ettertid ser at jeg kunne ha spurt som kunne ha hjulpet meg å fått flere svar. På grunn av dette gjør jeg tolkninger på enkelte områder ut ifra teori og ut fra min oppfatning og analyse.

En tilleggsfaktor som kan gjør kommunikasjon lettere er tillit. Ryen (2002) hevder det er viktig å få respondentens eget perspektiv i intervjuet, dermed er det viktig med godt samarbeid og skape en tilstrekkelig tillit. På den måten kan det være lettere for dem å gi informasjon om deres dagligliv og mer sensitive forhold. Jeg hadde i min forskning ikke tid til å bygge opp en tillit over tid. Men i den korte perioden jeg hadde, prøvde jeg å skape en viss tillit ved at jeg på forhånd snakket med guttene før de bestemte seg for om de ville være med

på intervju. Ved å ha snakket med meg på forhånd skapte guttene kanskje en viss tillit til meg, som gjorde det lettere for dem å snakke om deres dagligliv og mer sensitive forhold. I motsetning til om jeg var en person de aldri hadde sett før som skulle intervju dem.

2.3 Prosessen fra begynnelse til slutt

Jeg vil her si noe om hva som bør tas hensyn til under planleggingen, gjennomføringen og transkriberingen av et intervju. Det er også viktig å se på etiske betraktninger.

Utvalg

I planlegging av intervjuene er det sentralt å se på utvalgsmomentene. I kvalitative studier er hovedintensjonen å få tilgang til handlinger og hendelser som er relevant for problemstillingen i undersøkelsen, hvilket også gjelder for kvantitative studier. Men å sammenligne enheter er mer spesifikt for kvantitative studier. Likevel anbefaler Trost gjennom teksten "Strategiska urvalg för kvalitative studier; hur kunne Per Olav har gjort?" fra 1989 å få til en viss variasjon, slik at ulike relevante variabler for oppgavens problemstilling dekkes (Ryen, 2002).

Helt i fra starten av undersøkelsen ønsket jeg å intervju gutter fra Afghanistan mellom 16 og 20 år, fordi det er denne gruppen som har hatt størst ankomst i Norge de siste årene. Det er denne gruppen jeg også i hovedsak har forholdt meg til i min jobb på omsorgssenteret, og har dermed fått kjennskap til.

Årsaken til valg av aldersgruppen var at jeg ville ta for meg ungdommer og at disse enda ikke har bodd så mange år i Norge. Dermed kan de være en mer egnet kilde til å finne ut hvem som er viktig for dem i forhold til at de er i Norge "alene". Dette i motsetning til en som har bodd i Norge i over 10 år og kanskje vil ha endret sitt syn eller kanskje ikke huske like godt følelsen fra den første tiden etter ankomst. Jeg ønsker i min undersøkelse å finne ut hvem som har betydning for dem i den første fasen i Norge.

Det var også større sannsynlighet å få godkjenning fra Norske samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) til å få intervju ungdommer dersom de var over 16 år.

For å unngå bruk av tolk ønsket jeg at guttene skulle ha bodd i Norge i minimum to år, slik at de hadde et visst ordforråd og mulighet til å forstå og svare på spørsmålene. Dette også for at de skulle ha hatt en viss refleksjon fra tiden de kom og fram til nå.

Da jeg startet prosessen med å skulle finne informanter til intervju, tok jeg kontakt med barnevernet i en kommune per telefon og hørte om det var en mulighet for å intervju enslige mindreårige i bofellesskapet som kommunen har. Vi avtalte et møte og snakket nærmere om prosjektet mitt. De snakket så med ungdommene og skulle gi tilbakemelding på om noen var interessert i å være med. Denne prosessen tok lengre tid en hva jeg hadde ventet, og jeg kontaktet dem igjen etter noen uker. Det var da kun en som ville være med på intervju. Barnevernet mente at det kunne være en ide å besøke ungdommene selv for å fortelle om prosjektet mitt.

Etter å ha vært å pratet med ungdommene, var det tre gutter som meldte seg til prosjektet. Dermed ser det ut til at ved personlig oppmøte fikk en viss tillit til meg og skepsisen til å være med på intervju ble mindre.

Samtidig som dette pågikk, kontaktet jeg barnevernet i en annen kommune fordi jeg så at det kanskje ikke ble nok informanter fra den første kommunen. Jeg hadde også møte med lederen for bofellesskapet i denne kommunen, og det var en derfra som ville være med på intervju.

Femte personen jeg intervjuet meldte seg frivillig. Han hadde hørt om prosjektet via det ene bofellesskapet.

Da jeg startet med å finne informanter, hadde jeg i utgangspunktet satt en aldersgrense på 16-20 år, men så etter hvert at det var en fordel å ha en høyere aldersgrense.

Da kunne jeg se om det ville være stor forskjell i svarene, og om det var forskjeller i refleksjonsnivå fra en enslig mindreårig på 18 år og en på 23 år, og om det ville bli store forskjeller i svarene i forhold til hvor lenge guttene hadde bodd i Norge.

Ved å ha informanter som bodde i ulike kommuner og bofellesskap, og ulik lengde botid i Norge, håpet jeg det kunne være med å vise at guttene likevel hadde en del likheter. Om de hadde mye til felles som enslige mindreårige asylsøkere?

Jeg hadde til sammen fem intervju, men valgte å ikke ta med det ene intervjuet i oppgaven, fordi språket ble så begrenset at han ikke fikk svart på mange av spørsmålene. Dermed har jeg

fire informanter med i oppgaven. Her er en kort presentasjon av hver enkelt. Jeg har brukt fiktive navn for å anonymisere:

Mirwais: Er 18 år gammel og kommer fra Afghanistan. Han kom til Norge 25/11- 2008. I dag bor han i et bofellesskap og går siste året på voksenopplæringen. I Afghanistan bodde han sammen med familien sin, og forteller at han ikke har kontakt med dem i dag. I Norge har han en onkel som han har kontakt med.

Hussein: Er 23 år gammel og kommer fra Kabul i Afghanistan, hvor han bodde i 9 år. Videre har han bodd Iran, Pakistan og Tyrkia, før han kom til Norge. Han kom til Norge i desember 2003 og var da 16 år. I dag går han på folkehøgskole og forteller han er engasjert i samfunnstemaer, han studerer ulike fag innenfor dette. I Afghanistan bodde han sammen med familien sin til han var ca 14 år. Han forteller at han i dag har kontakt med familien.

Pamir: Er 19 år gammel og kom til Norge 27/01- 2009. Han bor nå i et bofellesskap og går på læringscenteret i kommunen. Han bodde sammen med familien sin frem til han kom til Norge. De bodde i Afghanistan frem til han var 8 år, videre forteller han at de flyttet til Iran på grunn av krig i Afghanistan. Han forteller at han ikke har kontakt med familien sin i dag.

Javad: Er 18 år gammel og kom til Norge i 2009 da han var 16 år. Han bor i dag i bofellesskap og går på læringscenter. I Afghanistan bodde han sammen med familien. Han forteller at onkelen også har vært en viktig del av livet, som hjalp han med å få skolegang. Javad forteller at han fortsatt har kontakt med familien sin.

2.4 Begrepsavklaringer i oppgaven

Jeg har valgt å bruke betegnelse informantene mine bruker i forhold til majoritetsbefolkningen i Norge, guttene bruker betegnelsen ”norske”. I forhold til mennesker fra Afghanistan, bruker guttene betegnelsen ”afghanere”. Jeg velger derfor også å bruke samme betegnelse under analysen.

2.5 Etikk

Ryen (2002) trekker frem at en har ansvar for informanten, og at de skal føle seg vel under intervjuet. Det skal i oppgaven være anonymisert og rett transkripsjon. Videre trekker Ryen frem begreper som samtykke, konfidensialitet og tillit.

Informantene skal få informasjon om hensikten med forskningen og forskningsprosjektets krav til dem. De må også opplyses om at opplysningene skal behandles konfidensielt, hvilket er et etisk prinsipp i kvalitativ forskning (Postholm, 2005). Alle formalitetene informerte jeg om skriftlig i et informasjonsskriv i forkant av intervjuene.

Videre viser Postholm til at forskeren må ta hensyn til blant annet informantens verdier og interesser, slik at tillitsforholdet mellom partene opprettholdes. ”Et tillitsforhold får sannsynligvis deltakeren til å åpne seg, men dette krever (..) at forskeren opptrer etisk” (Postholm, 2005, s.148).

Under intervjuene med guttene var det flere av dem som ble litt emosjonelle da det ble spørsmål i forhold til familien. Dette så jeg så på ansiktsuttrykkene deres og noen fikk tårer i øynene. Jeg valgte da å ta intervjuet i deres tempo, jeg stilte derfor ikke flere spørsmål før de selv var klare for det.

2.6 Kildekritikk

I min oppgave har jeg brukt teori som er med på å analysere empirien.

Jeg har lite forutsetning for å forstå guttene fullstendig ut fra deres ståsted. En av grunnene er fordi vi er vokst opp i forskjellige land. Dermed vil tolkningen og analysen av empirien preges av min forforståelse og muligheten for feil tolkning er tilstede.

Ved ankomst til Norge har guttene vært gjennom intervju hos politiet og hatt asylintervju hos Utlendingsdirektoratet (UDI). Fordi jeg ikke kunne vite hvilke følelser en intervjusituasjon kunne skape hos guttene, ønsket jeg å finne faktorer som kunne gi best mulig intervjusituasjon. Jeg ga dem muligheten til å velge hvor intervjuet skulle finne sted. Alle intervjuene hjemme hos den enkelte.

Kildene hentet fra internett kan ha forandret seg eller blitt borte i løpet av min skriveprosess.

I forhold til utvalget av informanter hadde jeg tre gutter som har bodd i Norge i omtrent to år, og en gutt som har bodd i Norge i omtrent syv år. Jeg burde kanskje hatt en informant til som har bodd i Norge i mer enn to år, slik at empirien ville stått sterkere. Samtidig gir det at de har kort tid siden ankomst til Norge god hukommelse i forhold til spørsmål knyttet til erfaringer fra hjemlandet. Derfor har jeg lagt vekt på dette i oppgaven min.

3.0 Enslige mindreårige i søkelys

Enslige mindreårige asylsøkere har gradvis fått mer oppmerksomhet i både media og hos myndigheter. Grunnen til denne oppmerksomheten er delvis knyttet opp mot at de nordeuropeiske landene ser det slik at migrasjon av barn og unge, uten følge av omsorgspersoner, er uegnet aktivitet. Dette kan knyttes opp mot verdimeslige og moralske forpliktelser på to nivå. Et hvor de forbindes med voksnes ansvar overfor barn. Et annet hvor det knyttes opp til staters forpliktelser til å ivareta interessene til barna, slik det er definert i FNs barnekonvensjon. Den slår fast at: ”Til barnets beste: ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn” (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000). Hva som anses som ”barnets beste” vil variere fra stat til stat, både i statlig perspektiv og i samfunnsmessig forstand. Det vil også være forskjeller verden over i forhold til meningsforholdet som tillegges barndom, ungdom og voksenliv. Variasjonen er også stor i forhold til hvilke forventninger og forpliktelser som er knyttet til jenters og gutters utvikling og oppførsel ved ulike alderstrinn eller grupper (Øien, 2010).

Hvem er de enslige mindreårige? ”Enslige mindreårige er asylsøkere og flyktninger som er under 18 år, uten foreldre eller andre med foreldreansvar i Norge” (Barne – og familiedepartementet, 2001, s. 17). FN`s høykommissær (UNHCR) ga i 1994 denne definisjonen: ”Those who are separated from both parents, and are not being cared for by an adult who by law or custom is responsible to do so”(sitert av Eide & Broch, 2010. S.14). UNCHR ser det slik at barn og unge ikke vil gå under kategorien enslige mindreårige, dersom de er ledsaget av andre voksne enn foreldre, og i følge loven eller sedvanerett har ansvaret for dem. Utenriksdepartementet (UDI) viser i 1989 til at norske myndigheter regner alle mindreårige som kommer til Norge uten sine foreldre eller andre med foreldreansvaret som enslige mindreårige. Dette er uavhengig om de kommer med voksne omsorgspersoner eller ikke. Den norske lovgivningen innebærer både vergeloven og barneloven, hvilket gjør det slik at definisjonen på enslige mindreårige blir mer omfattende enn UNCHR legger frem. Ved rom til tolkning om hvem som kommer under kategorien enslige mindreårige, betyr at norske myndigheter tar hensyn til alle flyktninger under 18 år, som ikke er i en familiesituasjon med sine foreldre, hører til en spesielt utsatt gruppe (sitert av Eide & Broch, 2010).

Det er tre ulike grupper av barn som ankommer Norge, noe både Barne- ungdoms og familieetaten (Bufetat) og UDI jobber ut ifra. I forhold til å vite hvilke enslige mindreårige som kommer og hvilke omsorgssituasjon de har behov for, er disse kategoriene viktige:

1. *"Enslige mindreårige som kommer alene og er uten slektning i Norge"*.
2. *"Enslige mindreårige som kommer alene, men som har nær familie i Norge som etter særskilt vurdering kan være aktuelle omsorgspersoner for den enslige mindreårige"*.
3. *"Enslige mindreårige som kommer sammen med en eller flere følgepersoner over 18 år som etter særskilt vurdering kan være aktuelle omsorgspersoner for den enslige mindreårige"* (sitert av Eide & Broch, 2010, s. 14).

I håndboken til Barne- og familiedepartementet, om kommunens arbeid med enslige mindreårige, har de trukket fram en felles livssituasjon for enslige mindreårige flyktninger som ankommer Norge:

- *"De er uten sine foreldres umiddelbare omsorg, veiledning og beskyttelse"*.
- *"De er i et fremmed land med fremmed språk, kultur, tradisjoner, mat m. m."*
- *"De kommer som flyktninger fra samfunn med væpnet konflikt eller annen organisert vold og har i varierende grad opplevd tap, savn, sorg og andre traumatiske opplevelser"*(Barne – og familiedepartementet, 2001).

Dette er nyttige overordnet kunnskap for myndigheter som skal administrere mottaksarbeidet, og for de som utøver faglig omsorgsarbeid med enslige mindreårige. Likevel tilsvarer ikke kategoriene de enkelte barnas bakgrunn og livssituasjon. De er en gruppe barn og ungdommer med ulikheter, hvor det er store forskjeller mellom deres livshistorier. Eide og Broch (2010) viser også til at de har individuelle forskjeller i forhold til personlig bakgrunn og oppvekstsituasjonen i eksil. Likevel kan det vises til strukturelle likheter i forhold til deres relasjon til vertssamfunnet. De har ulik bakgrunn i forhold til motiver flukt, fluktruter og hvilke forventninger de har til den nye tilværelse i eksil. Det utgjør også individuelle forskjeller på andre områder, da både innad i minoritetsgruppen og på tvers av etnisk og kulturell bakgrunn.

Grunnen til at ungdommene blir sendt ut eller reiser på eget initiativ har ofte en "kombinasjon" av ytre faktorer (krig, fattigdom, mangel på jobb og arbeid, konflikter i

familien eller utvidende sosiale nettverk) og ”ønsket om et bedre liv og sosial mobilitet”. Cecilie Øien (2010) har listet opp disse årsakene til at enslige mindreårige sendes eller reiser ut:

- *Krig og væpnet konflikt i området ungdommene kommer fra*
- *Familiesituasjon og trusler eller opplevd fare i sosialt nettverk*
- *Dårlige muligheter for utdanning og arbeid i opprinnelseslandet*
- *Migrasjon til naboland som ikke fikk forventet utfall*
- *Migrasjon er en aktiv og konkret strategi for å oppnå mål innenfor ungdommenes og deres familiers større livsprosjekt.*
- *Migrasjon er like mye en måte å komme seg bort fra vanskelige situasjoner av ulik art, som en måte å komme seg til Europa på.*
- *Der er ikke uvanlig at enslige mindreårige som migrerer til Europa har kunnskap om eller erfaring med migrasjon til naboland. Spørsmålet er derfor ikke nødvendigvis hvorfor de reiser ut, men hvorfor de reiser til Europa. Jeg hevder i rapporten at det er søken etter et bedre liv og muligheten til sosial mobilitet som gjør Europa til en attraktiv destinasjon for enslige mindreårige. (Øien, 2010, s.7).*

3.1 Statistisk utvikling av enslige mindreåriges ankomst til Norge

I følge Ada Engebrigtsen (2002) er det ulike årsaker til at mindreårige migrerer. Noen er offer for krig, for foreldrenes død eller har på ulike måter kommet bort fra foreldrene sine. Veldig mange av barna og ungdommene er også utsatt for fattigdom og splittede familie. Global ulikhet er noe alle er offer for, hvilket begrenser foreldres mulighet til å gi barna sine det de selv anser som den beste oppvekst, omsorg og framtid.

Tar man for seg fenomenet migrasjon, viser Engebrigtsen (2002) til at det har alltid blitt sett på som en løsning til svake økonomiske muligheter i hjemmeområdet. Dette kan ha vært folk fra landsbygda som reiser til storbyen for å bedre kårerne til seg selv og familien. Eller det kan være familier som drar lange avstander for å finne arbeid og et ”bedre liv”. Migrasjon fra fattige til velstående området, blir i dag strengt kontrollert, og stadig færre når målet sitt om rikdom. En stadig større andel barn og ungdom uten foreldre migrerer og slipper gjennom.

I slutten av 2009 viste UNHCR til at det var 36, 5 millioner flyktninger i verden. Av disse er Afghanistan på toppen med 2 887 100 flyktninger (UNHCR, 2009). Videre ser Eide og Broch på ankomsttall for enslige mindreårige i Norge, hvor det finnes statistikk fra slutten av 1980 – tallet på hvor mange som kom, nasjonalitet, alder og kjønn. Statistikk er med på å vise at antall barn og unge som kommer til Norge svinger fra år til år, mens alder og kjønn ser ut til å være stabilt. De fleste enslige mindreårige som kommer er gutter, hvor største andelen er mellom 15 og 18 år når de ankommer. Mellom år 2000 – 2008 ankom det 5799 enslige mindreårige, hvor det var flest ankomster i 2002/2003, og hvor det igjen økte i 2008. Videre skjer det igjen en økning fra 2008 til 2009. I denne statistikken er det ikke tatt hensyn til resultater av senere alderstesting av barna, men tallene som ligger til grunn her er alderen som ble oppgitt ved første registrering av asylsøknaden. Statistikken fra denne perioden viser også at det er svingninger i forhold til hvor de kommer fra. I denne perioden var de største nasjonalitetsgruppene Afghanistan, Irak, Somalia og Sri Lanka. Både i 2003 og 2008 var det Afghanistan som utgjorde den største gruppen. Dette fortsetter i 2009 hvor av de som var ankommet per 31.10.09 var 70 prosent var fra Afghanistan. I forhold til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år, oppgir Bufetat at det per 31.10.09 har ankommet 212. I 2008 var det av samme gruppe ankommet 209 barn, hvilket betyr at økningen ikke var så stor i forhold til de barna som var under 15 år. Det er den eldste gruppen som først og fremst har hatt størst økning. Tallene og årstallene som er vist til i dette avsnittet har Eide og Broch (2010) sammenfattet ut i fra UDI sin rapport ”Tall og fakta 2008”. Totalt i 2010 var det 892 enslige mindreårige asylsøkere i Norge. Av dette var det 376 fra Afghanistan (UDI, 2010).

3.2 Afghanistan sin historie

I og med at min undersøkelse dreier seg om gutter fra Afghanistan, ser jeg det hensiktsmessig å gi en kort presentasjon av Afghanistan og noen årsaker til at afghanere utgjør den største gruppen av flyktninger både på verdensbasis og i Norge.

Landets offisielle navn er Den islamske republikken Afghanistan, hvor hovedstaden er Kabul. Afghanistan har ca 30 millioner innbyggere, med ulike etniske grupper, som pasjtunere 42 prosent, tadsjikere 27 prosent, hasarer 9 prosent, usbekere 9 prosent, aimaker 4 prosent, turkmenere 3 prosent, balochi 2 prosent, andre/uspesifisert 4 prosent. Dermed utgjør det også forskjellige språk som afghanpersisk/dari, pasjtunsk, usbekisk og turkmensk og andre (FN-sambandet, 2011).

Etter mange tiår med krig er store deler av samfunnet brutt sammen. Store deler av befolkningen mangler utdannelse, offentlige instanser preges av korrupsjon, og helsevesen og rettssystem fungerer dårlig. Uansett hva som kommer til å skje med okkupasjonsstyrkene, vil Afghanistan stå ovenfor veldig store utfordringer i forsøk på å bygge opp et land helt fra grunnen av (FN-sambandet, 2011).

Hvor mange afghanere som bor utenfor Afghanistan er usikkert. Mange har flyttet til nabolandene. Det er registrert 1,7 millioner afghanere i Pakistan, en million afghanere er registrert i Iran, i tillegg til dette er det store tall uregistrerte afghanere i begge disse landene. Videre er det store tall av afghanere rund om kring i verden (Mougne, 2010)

I landene rundt Afghanistan, som Pakistan og Iran, er situasjonen for udokumenterte afghanere en tilværelse som er vanskelig og farlig. På grunn av dette er et stort antall av flyktninger og migranter. Dette har utvidet nettverket av menneskesmugling, som kan ta dem med til regioner langt unna, som til for eksempel Europa.

Unge gutter fra Afghanistan som flykter er på bakgrunn av historiske og kulturelle faktorer, er forsterket av de vanskelige betingelsene som eksisterer i deres region og deres opprinnelse. De trekkes da mot Europa som kan gi dem muligheten til sikkerhet, trygghet, utdannelse, livsopphold, støtte og velferdsordninger (Mougne, 2010).

3.3 Bosetting av enslige mindreårige i Norge

I desember 2007 overtok det statlige barnevernet, via Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) og Barne- ungdoms og familieetaten, ansvaret for mottak av enslige mindreårige under 15 år. Dermed ble det fra 2007 opprettet flere omsorgssentre rund om kring i landet. Bufetat administrerer det første mottaket, og har hovedansvaret for enslig mindreårige under 15 år, og for utplassering på omsorgssentre. De blir hentet hos politiet etter registrering som asylsøkere, og tatt med til et omsorgssenter. Her skal de være mens de venter på svar av asylsøknad og bosetting eller eventuell retur (Eide & Broch, 2010). I gjennomsnitt bor de et år på omsorgssenteret før bosetting. For de enslige mindreårige som er over 15 år er det også mottak rundt om i Norge. Disse mottakene er det UDI som er ansvarlig for (Eide & Broch, 2010).

I forhold til bosettingsansvaret for enslige mindreårige er dette fordelt mellom integrerings og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og Bufetat. Bosetting av de som er under 15 år, har Bufetat

ansvar for, og IMDi har ansvaret for enslige mindreårige fra 15- 17 år. Enslige mindreårige skal ha en prioritert bosetting, og dette skal skje inne tre måneder etter at oppholdstillatelsen er innvilget.

Bosettingsarbeid med enslige mindreårige kan deles inn i to faser. Den første fasen er bosettingsforberedende arbeid. Her settes det i gang et kartleggings- og kvalifiseringsarbeid fram mot bosetting mens de er i mottaket. Når det gjelder barna under 15 år, blir det laget en Oppfølgingsplan (OP), og en Individuell kompetanse og tiltaksplan (IKP) for de over 15 år. For kommunene skal dette være et kartleggingsverktøy som skal hjelpe dem med å sette i gang gode tiltak og tilbud ved bosetting.

I andre fase er det konkret bosettingsarbeid. Når UDI har fattet vedtak som danner grunnlag for bosetting, da kan det konkrete bosettingsarbeidet starte. Etter vedtaket er fattet skal UDI informere mottaket innen tre dager. Meldingen mottas av Bufetat eller IMDi og arbeide med å finne en egnet bosettingskommune starter. Dette vil da ta utgangspunkt i informasjonen som står skrevet i OP eller IKTP. Bufetat eller IMDi kontakter kommuner som har vedtak om å ta imot enslige mindreårige til bosetting, med forespørsel om bosetting. Dersom kommunen aksepterer forespørselen, blir det avtalt tid for bosetting, og de mottar da IKTP eller OP til den det gjelder.

Det er frivillig for en kommune om de vil bosette flyktninger, og de vedtar selv hvor mange flyktninger de vil bosette i sin kommune. For at bosettingen av enslige mindreårige skal skje så raskt som mulig og gi dem gode omsorgstilbud, vil kommunene som bosetter enslige mindreårige motta et særskilt tilskudd, hvilket kommer i tillegg til det ordinære integreringstilskuddet. Dette særskilte tilskuddet mottar kommunen hvert år til og med det året ungdommen fyller 20 år. I 2010 var dette tilskuddet på 119 556 per år per person. Kommunene får også refusjon i tillegg til tilskuddene, som skal være med å dekke utgifter til eventuelle kommunale barnevernstiltak utover kommunens egenandel, hvilket er på 14 180 kroner. Dette kan være tiltak som bokollektiv eller fosterhjem.

Det vil være varierende behov hos enslige mindreårige om hvilken bosetting de trenger. Dermed forutsettes det at kommunen har et kompetent og tilpasset apparat ved bosetting av enslige mindreårige, slik at de er klare for å ta imot dem. Både behov for plasser og tilstrekkelige ressurser i det kommunale barnevernet blir nødvendig. Det er ikke slik at alle enslige mindreårige har tunge barnevernssaker. Ungdommene vil ha behov for ulike typer oppfølging av kommunen. De enslige mindreårige er ikke nødvendigvis noe annerledes enn

andre ungdommer, og ofte er det viktigste behovet å ha en voksen omsorgsperson tilgjengelig (IMDi, 2011).

3.4 Ny tilværelse for enslige mindreårige

Eide forteller i sin rapport ”*Tvetydige barn*” fra 2005 at konteksten til de enslige mindreårige bestemmes av den politiske og historiske perioden før og under flukten, og i det landet de kommer til. Dette vil være med å påvirke hvordan omgivelsene forstår barna og hvordan vertslandet organiserer hjelpearbeidet til enslige mindreårige. Situasjonen deres er sårbar for den enkelte i forhold til å skulle mestre den nye tilværelsen i eksil. Dette innebærer både å skulle skape nye tilhørigheter, og i hverdagen reetablere struktur og forutsigbarhet. Kohli trekker frem i sin bok ”*Social work with unaccompanied asylum seeking children*” fra 2007 at ungdommene møter situasjoner der hjelperne ofte føler at de ikke strekker til og kanskje ikke får gjennomført en god praksis, hvor da hjelpearbeidet heller blir krisepreget og ikke forebyggende (sitert av Eide & Broch, 2010).

Generelt eksisterer det lite kunnskap om barnas fluktbakgrunn og selve flukten. Det er også manglende beskrivelser av hverdagslivet før selve flukten. I forhold til å ta for seg fluktbakgrunnen med enslige mindreårige, mener Eide hevder i sin rapport fra 2005 at det er viktig å være nyansert. Det holder ikke med å fastslå om den enkelte er en frivillig eller tvungen migrant. Ofte er fluktbildet mer nyansert enn det, den enkelte kan føle alt fra svik til takknemlighet. Videre kan flukten ha vært planlagt eller uventet, frivillig, motvillig eller kaotisk (Eide & Broch, 2010).

Dersom de enslige mindreåriges livshistorier kommer frem, kan den informasjonen være med på å hjelpe å gi de individuelle behov som bør dekkes ved ankomsten. Det kan også i følge Solberg sin kunnskapsstatus fra 1997 om enslige mindreårige, være med på å ha forklaringsverdi i forhold til ulike reaksjoner i etterkant av en flukt, eller kanskje en vanskelig avskjed med omsorgspersoner og andre fra hjemlandet (sitert av Eide & Broch, 2010).

Eide og Broch (2010) viser til at den første fasen av deres tilværelse i eksillandet blir sett på som en kritisk fase, som er med på å legge grunnlaget for deres helse og utvikling. Enslig mindreårige sitt møte med eksilland handler om å bryte ut av, eller ønske seg inn i forskjellige kategorier. Dette kan være ut i fra alder, asylintervju og definisjonen av dem som sårbare. De blir sett på som en risikogruppe, spesielt utsatt for angst, depresjoner og traumatiske

stressreaksjoner. Her ses det på forbindelsen mellom ulike typer av omsorgsløsning, utdanning og aktivitetstilbud. Samtidig blir det sett på sterke sosiale nettverk og psykisk helse.

Videre ser Eide og Broch (2010) på tilhørighet, trygghet og mestring som en viktig del, i forhold til hva som kan fremme mental og fysisk helse. Også i forhold til de enslige mindreåriges egne ønsker som omsorgspersoner, voksenkontakt, samtalepartnere til utdanning og ulike aktivitetstilbud. Samhandlingen som skjer på de ulike arenaene kan være med på å fremme trygghet, gi tilhørighet og kunne gi dem en følelse av mestring.

Ungdommene trenger nettverk fra egen etniske gruppe, men samtidig kan det være viktig med et positivt forhold og tilhørighet til samfunnet de har ankommet til. Kontakt med majoritetssamfunnet vil være med på å kunne gi dem trygghet og sikkerhet til deres nye omgivelser. Kohli hevder i sine bøker fra 2006b, 2007 og 2008 at ved tillit, trygghet og mestring vil kunne være med på å sette fokuset på livet her og nå (sisert av Eide & Broch, 2010).

3.5 Transnasjonal familiestruktur

Enslige mindreårige fortsetter å være medlemmer av sine familier selv om de er i eksil. Det kan da stilles spørsmål om ulike betingelser i Norge er med på forenkle eller vanskeliggjøre disse relasjonene. Det er antagelse om at foreldre, familie og slekt i hjemlandet, og i andre deler av verden, fortsetter å spille en viktig rolle i barna og ungdommenes liv. Begrepet transnasjonalitet har fokuset på sosiale prosesser og sosiale nettverk som er med på å binde folk sammen over nasjonsgrenser og store avstander. Engebrigtsen forklarer at studier av migrasjon viser til at transnasjonale relasjoner mellom migranter og hjemlandet deres ikke er et forbigående overgangsfenomen, men er en viktig side i forhold til identitetsutforming og er med på å bestemme hvordan de former sin tilværelse. En viktig side ved å migrere alene som barn og ungdom, er at de ikke kun forlater sitt hjemland og mister sin nasjonalitet, men også den daglige omsorgen og fysiske nærheten fra foreldrene, søsken og venner. Ofte antas det at tapet kan gjøre dem spesielt følelsmessig sårbare, fordi det er i en livsfase hvor sosial og psykologisk støtte er viktig for å få en sunn utvikling og vekst. Samtidig er det slik at mange av de enslige mindreårige har familie og slekt i landet de migrerer til, og mange har også slektninger i andre land, som for eksempel i Europa, USA, Canada og Australia hevder Engebrigtsen (2002).

Det ser ut til at til tross for adskillelsen fra deres familie og slekt, spiller de likevel en viktig rolle i de enslige mindreåriges liv. Men det er ikke dokumentert i hvor stor grad og hvilken måte de fortsetter å være medlemmer av sin familie i eksil. Engebrigtsen (2002) siterer til Wikan som i sin bok ”*Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon*” fra 1995 hevder at migrasjon ofte blir sett på som en enveisprosess, hvor forestillingen om og tilknytningen til hjemlandet, ses på som et hinder for integrering. Derimot hevder Engebrigtsen (2002) transnasjonalitet viser en tosidig tilpasning til hjemlandet og eksillandet, og de fleste migranter utvikler også en tosidig tilhørighet.

3.6 Sammendrag

Statistikken viser at Afghanistan har den største gruppen av enslige mindreårige asylsøkere, og det kommer et stort antall til Norge. Dette er barn og unge under 18 år som kommer som asylsøkere, uten foreldre eller andre med foreldreansvar. I Norge er det ulike mottak, omsorgssentre for barn under 15 år og egne mottak til ungdommer over 15 år. Bosettingen er fordelt mellom Bufetat og IMDi.

Enslige mindreårige er sårbare i den nye tilværelsen i eksil og står ovenfor ulike utfordringer, som blant annet innebærer å skape nye tilhørigheter, reetablere struktur og skape forutsigbarhet. Samtidig fortsetter mange å være medlemmer av sine familier i hjemlandet, og det antas at de fortsetter å spille en viktig rolle i barn og ungdommers liv.

4.0 Sosialisering og identitet

I dette kapittelet vil jeg undersøke begrepene sosialisering og identitet. Dette for å få frem hvilke relasjoner de enslige mindreårige opplever som viktige. Jeg vil også gå inn å se i hvilken grad kultur spiller en rolle i forhold til dette. Jeg anvender George Herbert Mead sin teori om identitet og Anton Höem sin teori om sosialisering for å analysere guttenes sosialisingsprosess, for på den måten få frem hvilke relasjoner som er viktig for dem i deres hverdag. Hovedfokuset er på deres sosialisering her i Norge, men for å få frem i hvilken grad kultur blir viktig for dem og eventuelt påvirker deres sosialisering, trekker jeg også inn noe fra tiden før de kom til Norge. Jeg starter kapittelet med å kort presentere Mead og Höem sine teorier. Deretter presenterer jeg begrepet kultur med tanke på guttenes egen kultur og hvordan den kan påvirke deres sosialisering og identiteten. Gjennom kapittelet vil jeg knytte empiri opp mot teori underveis.

I boken *Mind, Self, & Society* beskriver Mead (1934) hvordan identitet (selvet) utvikles i et sosialt miljø, Han forklarer det på denne måten:

”The self is something which has a development; it is not initially there, at birth, but arises in the process of social experience and activity, that is, develops in the given individual as a result of his relations to that process as a whole and to other individuals within that process” (Mead, 1934, s.135).

Han tar utgangspunkt i den sosiale interaksjonen som skjer mellom barn og deres omgivelser fra de er nyfødte. Dette er med på å forklare danningen av personligheten.

I følge Mead (1934) dannes sinnet kun gjennom en sosial prosess av kommunikasjon. Dette skjer gjennom to faser: ”samtale av gester” og språk. Det forutsetter da at det er to eller flere individer i en interaksjon. Han forklarer ”gester” i kommunikasjon slik:

(...)” the gesture as that which becomes later a symbol, but which is to be found in its earlier stages as a part of a social act. It is that part of the social act which serves as a stimulus to other forms involved in the same social act” (Mead, 1934, s. 42).

Responsen barnet får igjennom kommunikasjonen blir en stimulus som gjør at de tilegner seg holdninger, de tilpasser seg responsen. Sagt på en annen måte er barnets gester dermed starten

i en sosial sammenheng hvor det blir en stimuli for responsen. Gester er da handlinger, og skaper en respons/handling hos det andre individ. Denne kommunikasjonen er ubevisst, og barnet er dermed ikke klar over sine egne gester.

Gjennom ”samtale av gester” kommer språk og da en bevisst kommunikasjon. Når gestene gir mening til barnet selv og det andre individet, kaller Mead det for ”språk”. ”The gesture stands for a certain resultant of the social act, a resultant to which there is a definite response on the part of the individuals involved therein; so that meaning is given or stated in terms of respons” (Mead, 1934, s.76). De ulike gestene blir et signifikant symbol:

“Gestures become significant symbols when they implicitly arouse in an individual making them the same responses which they explicitly arouse, or are supposed to arouse, in other individuals, the individuals to whom they are addressed; and in all the conversations of gestures within the social process, (...) the individual`s consciousness of the content and flow of meaning involved depends on his thus taking the attitude of the other toward his own gestures” (Mead, 1934, s.47).

Språket er dermed kommunikasjon gjennom signifikante symbol. I kommunikasjonen vil det være enkelte personer som er viktigere enn andre, ”de signifikante andre”. Personligheten til barnet vil i de første årene i stor grad dannes via kommunikasjon med signifikante symboler og ”signifikante andre”.

Mead (1934) hevder at selvet (self) er noe som gradvis blir til, parallelt med bevisstheten (mind), da i en sosial interaksjonsprosess hvor kommunikasjon står sentralt. Selvet er delvis bevisst og delvis ubevisst, og kan være både et subjekt og objekt. Disse er sammensatt av to komponenter som er atskilt i handlingsprosessen, likevel dannes det en helhet. De blir kalt ”I” (jeg) og ”Me” (meg). ”Me” er gruppen med organiserte holdninger som individet responderer til som ”I”. Den handlende parten er ”I”. For å kunne reflektere over ”I”, må en kunne se seg selv fra utsiden, og ha en observatør rolle. Når en da forholder seg til ”I”, blir ”me” til, man blir sosialt bevisst på at dette er meg. En kan innta holdning fordi man da har internalisert samfunnets holdninger. Den enkelte overtar andres holdninger overfor ”me” og reagerer på dem som ”I” (Mead, 1934).

Barnet vil fortsette å utvikle seg gjennom hva Mead kaller ”the play” og ”the game”. Barn spiller rollespill i ” the play”, hvor de spiller ulike roller. Gjennom dette organiserer de responser med andre, både hos de andre og seg selv. I denne perioden bruker barn sine egne

responser som stimuli som de bruker til å videreutvikle selvet. ”The game” er hvor barnet internaliserer rollene til de andre som er involvert i spillet. Mead viser til hva som er forskjellen på ”play” og ”game”:

“If we contrast play with the situation in an organized game, we note the essential difference that the child who plays in a game must be ready to take the attitude of everyone else involved in the game, and that these different roles must have a definite relationship to each other” (Mead, 1934, s.151).

Den sosiale interaksjonen barnet erfarer, som er med på å skape selvet, kalles ”den generaliserte andre”. Barnet tar til seg holdningene til de rundt seg. Da spesielt de som til en viss grad har kontroll over barnet og som barnet avhenger av. Dette betyr med andre ord, holdningene den sosiale gruppen har som helhet, hvilket videre betyr samfunnets normer. En internalisering vil skje hos barnet, da av andres reaksjoner, og sammenlikner seg selv med andre. Ut i fra dette vil de etter en stund beskrive seg selv i forhold til normene som gjelder (Mead, 1934).

Mead peker også på at selvet ”deler” seg, at vi forholder oss ulikt i forskjellige kontekster. Det er den sosiale erfaringen i seg selv som er med på å bestemme hvor mye av selvet som skal være med i den bestemte kommunikasjonen. ”We divide ourselves up in all sorts of different selves with reference to our acquaintances. (...) There are all sorts of different selves answering to all sorts of different social reactions (Mead, 1934, s. 142). Dermed er det den sosiale prosessen i seg selv som er med på å bestemme hvilken del av selvet som skal tre frem.

Det vil være ulike sosiale grupper barnet vil høre til i. Noen vil være og andre er bare midlertidige. Dermed er det perioder barnet vil ”tilhøre” og sosialiserer seg med grupper som gir en tilhørighet for en stund og eventuelt gå ut av gruppen etter en stund. På denne måten ser den enkelte seg selv som en som klarer å fungere i en sosial gruppe og fastslå sine relasjoner i den gruppen de tilhører. ”That process is one which is a striking stage in the development of the child`s morale. ”It constitutes him a selfconscious member of the community to which he belongs” (Mead, 1934, s160).

Nå har jeg kort presentert Mead sin teori om hvordan selvet/identiteten utvikles, som skjer gjennom en sosialiseringsprosess. Jeg vil nå kort presentere Höem sin sosialiseringsmodell. Deretter vil jeg se hvilken betydning den har for de enslige mindreårige.

4.1 Sosialiseringmodellen til Höem

Höem (1978) tar for seg sosialiseringer som skjer i både det enkle og komplekse samfunnet, hvor den enkelte eller gruppen står i et avhengighetsforhold. Han ser det slik at det i hovedsak er to veier som følges. Den ene er gjennom egenopplevelse og erfaring og den andre gjennom utdanning, hvor man får innføring i teoretisk viten. Höem undersøker sosialisering spesielt i forhold til skolen, men modellen også kan brukes i ulike typer sosialisering.

I boken "Sosialisering" av Anton Höem (1978) blir begrepet sosialisering beskrevet slik både Aubert og Lindbekk beskrev i 1975:

"Et sosialt system vil være et sett av relasjoner i gjensidig definert forhold til hverandre. At et slikt system kan opprettholdes skyldes bestemte forutsetninger, hvilke forutsetninger som er de mest vesentlige kan påvises i forhold til systemfunksjon. De vesentligste av disse forutsetninger blir gitt benevnelsen systembetingelser. At et individ vokser seg inn i et slikt sosialt system kan kalles for sosialisering" (sitert av Höem, 1978, s 13).

Det bestemte bilde vi ser verden på blir skapt av både den formelle og uformelle sosialiseringen. Bildet skapes av menneskene i et samfunn og er i stor grad meningsfylt og felles for de fleste i det samfunnet.

Uformell sosialisering forekommer i ulik grad i alle miljø, med basis i hjemmemiljøet. Mens formell sosialisering tar plass i utdanningsinstitusjoner. Begge to har prinsipielt de samme grunnleggende faktorene, enhetene, forhold, funksjoner og prosesser. Hvor deres utgangspunkt er den eksistensielle behovstilfredsstillelse i et sosialt fellesskap. "Opplevelsen av behovstilfredsstillelse i et sosialt miljø, eller gjennom forståelse av behovstilfredsstillelsens sosiale gyldighet, gir opplevelsen dens dypere bevissthet som et gode". Dette kaller Höem "den gode situasjon". "Som et gode får situasjonen verdikvalitet og dermed handlingspotensiale" (Höem, 1978, s. 76).

Videre forsøker individet å gjenoppleve den gode situasjonen, og høster på den måten erfaringer. "Denne meningsfulle erfaring og ferdighetene som er utviklet gjennom denne, utvikler den enkeltes identitet gjennom handling og samspillet med andre" (...) "Når identitet slik er etablert virker denne styrende på individet og slik bestemmende på hvilke relasjoner det skal gå inn i og hvilke identiteter som skal utvikles. I utviklingen av nye identiteter kan den opprinnelige forsterkes eller svekkes" (Höem, 1976, s. 76).

En sosial enhet, om det er enkeltindivid eller grupper av individer, vil være aktiv i ulike sammenhenger med ulike formål. Den bestemte enheten vil videre være i ulike sosialiseringprosesser samtidig.

”Hvilke identiteter som sterkest virker som handlingsrammer, hvilke verdier som etableres, hvilke erfaringer som høstes og hvilke identiteter som utvikles eller svekkes, avhenger av det relative handlingspotensiale for de ulike verdier som igjen bestemmer det relative styrkeforhold mellom sosialiseringsenhetene. Endelig vil tidsperspektivet virke bestemmende på utfallet” (Höem, 1976, 2. 77).

En verdi og interessefellesskap vil være et utgangspunkt for målrettet samhandling i sosialiseringssammenheng. ”Mangler et slikt fellesskap kan det kvasietableres slik at sosialisering finner sted, men i slike tilfeller vil det relative styrkeforhold mellom samhandlingspartnere avgjøre hvem som etablerer det kunstige samhandlingsgrunnlag, dermed også hvilke identiteter som skal svekkes og hvilke nye som eventuelt skal etableres (...) og hvilke kvaliteter det da skal få ”(Höem, 1976, s. 77).

”Skjer sosialiseringen, både den uformelle og den formelle etter den modell som her er utviklet, vil vedlikehold og overføring av kultur ha sin sosiale gyldighet og derfor gi grunnlag for tilknytning til, forståelse og mestring av den sosiale sammenheng og det samfunn en er del av” (Höem, 1976, s.78).

I den uformelle sosialiseringen gis den enkeltes første identitet av individet selv og miljøet, i relasjon til en annen og en intensjon. Aktiviteten får mening og vurderes i forhold til personer og intensjonen av de ulike partene i samspillet eller prosessen. I den første fasen oppsøker barnet samværet med foreldrene og liker dette, samtidig som de bruker foreldrene til å etablere gode situasjoner i flere sammenhenger. De vil gjennom verdietablering utvikle tilknytninger til materiell og immateriell type, i forhold til sosiale sammenhenger. Individet vil utvikle sin identitet og tilhørighet i forhold til den, da gjennom sine egne erfaringer og viten som danner mestringsgrunnlaget, og ved hjelp av dette definerer seg selv.

Gjennom oppveksten og livsløpet utvikler individet nye identiteter, i forhold til de relasjonene den enkelte går inn i og som er av en viss varighet. Med dette samsvaret forutsettes det også at dersom relasjoner minsker eller forsvinner i betydning, vil identiteten svekkes. Den vil ikke fungere like sterkt som en bestemmende erkjennelses og meningsdannende instans. Videre hevder Höem at etter foreldrene dør, vil for eksempel identiteten som datter eller sønn ikke ha

like stor betydning (Höem, 1978). Rollene endres, men verdiene foreldrene representerer kan være like betydningsfulle videre.

Han hevder at de som er med i sosialiseringprosessen, både påvirker og blir påvirket. Videre forklarer han at vanligvis blir sosialisering sett på som prosessen individet eller grupper av individer må gå igjennom i møte mot sin egen bevissthet av seg selv som menneske, og de ulike oppfattelsene av seg selv i de forskjellige sosiale sammenhenger de tar del i. Gjennom denne prosessen overføres normer og verdier, det utvikles ferdigheter og etableres en erkjennelse av egenverdi. Dermed er sosialisering en forutsetning for å kunne videreføre de ulike fenomen og faktorer, hvilket da kan kalles kultur eller kulturstyring. Dette utgjør da sosialiseringens innhold (Höem, 1978).

4.2 Tidligere forskning sosialisering hos enslige mindreårige

Ketil Eide (2000) har i sin rapport "Barn i bevegelse", tatt for seg de enslige mindreåriges sosiale nettverk. Han forteller at etter å ha intervjuet 25 ungdommer sitter han igjen med et hovedinntrykk av at ungdommene er mest sammen med andre som har samme etnisk bakgrunn som dem selv. Mange av dem vil i begynnelsen framstille omgangskretsen sin som blandet, men etter hvert kommer det frem at de som står dem nærmest er deres egne landsmenn. Men hvordan en ser på dette vil variere, alt fra om det dreier seg om å være bare sammen med norske til å sosialisere seg med andre med samme etnisk bakgrunn. Mellom disse er det også noen som har en global omgangskrets, hvor det er mange forskjellige nasjonaliteter, blanding mellom egne landsmenn og norske, og de uten særlig tilknytning i noen miljøer.

Ungdommene han intervjuer fremstiller dette bildet i forhold til hvordan situasjonen er nå. De forteller at omgangskretsen ikke alltid har vært den samme. "Mange har opplevd mer "norske" perioder, mens andre har hatt perioder hvor de i større grad har hatt kontakt med landsmenn enn det de har i dag" (Eide, 2000, s. 103). Utviklingen deres har ikke en rett linje, ulike epoker av omstendigheter og situasjoner har vært med å påvirke hvem de er sammen med, og da etter hvert hvem de blir. Rapporten viser til at viktige arenaer for sosialisering er omsorgssituasjon, fritid og skole (Eide, 2000).

Hjelde og Stenerud (1999) har i sin rapport "Kultur, slekt og mestring" skrevet om hvordan ungdommene ønsker å bli sett på som en helt "vanlig ungdom". De uttrykker at de hadde et

behov for å bli sett på og bli behandlet helt vanlig, blant andre ungdommer. Mange av dem sier at de ønsker å glemme at de er flyktninger, ”enslige mindreårige”. ”Det ser imidlertid ut til at både utseende, livssituasjon og sosial og kulturell kompetanse er såpass annerledes, at disse unge må arbeide hardere og mer bevisst enn mange andre unge for å oppnå en slik status...” (Hjelde & Stenerud, 1999, s. 48). Vanligvis lykkes de ofte bare innenfor område av ungdomsmiljøet. Det vil være forskjellig hvilke miljøer de får innpass i, hvor de får muligheten til å være vanlige deltakere, ”vanlige ungdommer”. ”En av de viktigste sidene ved de unges livssituasjon er skolegang med mulighet for læring av norsk språk og for sosial tilhørighet” (Hjelde & Stensrud, 1999, s. 61). Likevel viser de til at mange av ungdommene i forhold til skolegangen har forsinkelser, er lite integrert i skolemiljøet, snakker begrenset norsk og forstår ofte mindre enn hva de gir uttrykk for. På tross av flere år i norsk skole.

4.3 Sosialisering i barneårene

Frønes viser til at sosialisering er med på å se hvordan vi utvikles og hva vi utvikles til. Sosialiseringanalyse ser ikke kun på hvordan den enkeltes fortid har formet dem, men også hvordan man kan møte fremtiden. I nåtiden eksisterer fremtiden som en forestilling om hvilken type framtid man må være forberedt på og hva slags framtid man ønsker seg. Oppdragelse er en del av sosialiseringprosessen, hvor voksne bevisst prøver å forme barnet etter bestemte idealer. Dette viser til at man ikke bare søker å tilpasse seg ideer om fremtiden. Oppdragelsen handler om verdier og å forsøke å forme fremtiden (Frønes, 2006). På bakgrunn av dette ser jeg det hensiktsmessig å trekke frem noe av guttenes fortid, for å få fram hvilke verdier de har tatt med seg fra oppdragelsen og hvilken rolle det spiller for deres sosialisering i Norge. Dette kan være med å hjelpe til å få en bedre forståelse av hvilke relasjoner som er viktig i deres hverdag.

I følge Höem oppsøker barn samværet med foreldrene og etablerer gode situasjoner i flere sammenhenger ved å bruke foreldrene. Dette foregår i den uformelle sosialiseringen, som har sin basis i hjemmemiljøet. Normene og verdiene som guttene tilegner seg og er med på å skape en egenverdi og de stammer mest sannsynlig fra familien i tiden før de kom til Norge. Alle guttene forteller at det er familien de brukte mest tid med før de kom til Norge. To av dem oppgir også venner, men primært familien:

I: så det var både venner og familie?

Mirwais: Ja, men stort sett familie.

Pamir: Med familien egentlig. Den største reisen min var da jeg forlatte familien min. Og resten av livet mitt jeg var bare med familien min. Jeg var ikke uten dem.

Hussein: Nei.. (tenkte litt) lillesøsteren mi kanskje (smilte og lo litt). Jeg er veldig glad i henne også ja søsknene mine og.

Javad: Jeg brukte mest tid med foreldrene. Og brødre og mamma og pappa, jeg brukte mest tid med, ja. Jeg har brukte en del, for eksempel seks måneder uten familie for å gå på privatskole.

Guttene viser at deres tidligere sosiale system hovedsakelig besto av familien. I følge Höem er denne sosialiseringen med på å kunne videreføre ulike fenomen og faktorer, da kalt kultur eller kulturstyring, som igjen er sosialiseringens innhold. Derimot vil det være individuelt i forhold til hvor mye av dette de vil videreføre inn i deres sosialisering i Norge. I sosialiseringprosessen vil de som deltar kunne både påvirke og bli påvirket. Noe som kan være med å påvirke i hvor stor grad kulturen de har med seg skal bety fremover.

Verdiene og normene guttene har med seg fra familien kan være med å påvirke deres sosialisering her i Norge. Hva de har med seg inn i en sosial enhet kan forandre seg eller bli forsterket. Dette vil kunne avhenge av hvem de sosialiserer seg med.

4.4 Sosialisering i forhold til kultur

Begrepet kultur er stort og jeg ser det som viktig å legge frem hvordan jeg vil bruke det i kapitlet. Eriksen og Sørheim (2004) viser til en definisjon av kultur som ble foreslått av Edward Taylor i 1871:

”Kultur er den komplekse helhet som består av kunnskaper, trosformer, kunst, moral, jus og skikker, foruten alle de øvrige ferdigheter og vaner et menneske har tilegnet seg som medlem av et samfunn.” (sitert av Eriksen & Sørheim, 2004, s.37).

Kultur er nødt til å være samfunnsmessig hevder Eriksen og Sørheim (2004), og mener videre at når en sier ”fremmede kulturer” blir det ofte brukt som et synonym for begrepet samfunn.

Dersom en skal utvikle forståelse av kulturkontakt og forholdet mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn, er det viktig å være presis i bruk av begreper.

”Et samfunn kan vi følgelig definere som et system av roller, plikter og relasjoner mellom mennesker som er omfattende nok til at de fleste av innvandrerne får tilfredsstilt de fleste av sine behov der. Kultur, på den annen side, er de tanker, kunnskaper og ferdigheter mennesker har tilegnet seg som medlemmer av samfunn (Eriksen & Sørheim, 2004, s.43).

Samtidig kan et samfunn være ”flerkulturelt”, hvor medlemmene i et og samme samfunn kan ha kulturelle forskjeller seg i mellom. Kultur kan dermed ses som en ”mental matrise for handling”, en persons erfaringer, kunnskaper og verdier, bli grunnlaget som en handler ut ifra. Likevel går det ikke en klar skillelinje mellom kulturer. For å forstå hvorfor folk gjør som de gjør er det ikke nok å ”kjenne til en kultur”, fordi alle individer er forskjellige (Erik & Sørheim, 2004).

Da jeg spurte guttene om hva de anså som viktig for dem ut fra deres kultur og hva de ønsker å beholde i fremtiden, hadde de en viss likhet i svarene. Tre av guttene fremhever respekt som viktig fra sin kultur. Og to av dem anser religion som viktig. Med utgangspunkt i samme kultur, viser de likevel til individuelle forskjeller:

Mirwais: *Kultur er jo en av de viktigste kan si det liksom. Men jeg synes det kultur har alt rett, nei jeg det er ikke det. Men sånn er det sånn, som du velger ikke sant, noen ting er veldig fint, og noe ting er veldig dritt på kultur liksom. (...) Sånn respekt, sånn hensynsfull liksom, sånn omsorg og sånne ting liksom. Det er jo fint å ha med.*

Hussein: *Ydmykhet kanskje, er viktig. Kanskje respekt er viktig i den kultur. Ikke noe mer egentlig.*

Pamir: *(...) respekt. (...) Følge religion egentlig. (...) Vis vi snakker om kultur, det er litt annerledes type, eller det er litt forskjell. Fordi vi vil for eksempel ha gjest, vi liker gjest, og vi tror at når man får gjest, gutt liker å se at folk er sammen, de har veldig koselig for eksempel. Og som jeg fikk vite at dere er ikke sånn at når dere får gjest, det er litt slitsomt for dere at gjesten være her nesten hele ferien for eksempel. For eksempel hele påskeferie. Det er litt slitsomt for dere. Men vi synes ikke det at, vi synes at det er veldig koselig. Og når vi får gjest, da vi betaler, eller skaffe dem alt mat og alt greie. Men det er litt forskjellig mellom oss og dere. I forhold til det.*

Javad: Ja afghanske kulturen er veldig viktig for meg, fordi det er hjemlandet mitt for, eksempel du kommer og spør hvordan det er i den afghanske kultur, og vis jeg har ikke svar så, det er også litt flaut, for meg. Og afghanske kultur det er veldig viktig for meg. (...)
Afghanske kultur er det... for eksempel en religionen mitt er veldig viktig for meg, fordi jeg er muslim og det er veldig viktig for meg. Og andre, kultur for eksempel hvordan skal jeg føre meg og hvordan skal... det er forskjellig tingene hvordan jeg skal forklare vet ikke (ler litt)
Men det er de tingene som er viktig for meg. (...) for eksempel i med afghanere hvordan skal jeg oppføre meg, hvordan skal vi snakke med dem, hvordan vi skal forstå hverandre og ja viktig for meg å vise til andre at hvordan kultur vi har.

Slik guttene legger frem hva som er viktig for dem og hva de vil beholde i fremtiden, ser det ut til at Pamir og Javad er mest opptatt av å bevare en del tradisjoner og å kunne representere kulturen. Javad forteller at hva han anser som viktig er det er foreldrene som har lært han. På den andre siden nevner Mirwais og Hussein kun noen personlige egenskaper som viktige. Dette henger kanskje sammen med hvordan de ønsker å ha det i samfunnet de lever i dag, hvilken rolle de ønsker å ha og relasjoner de vil utvikle. Hvilket kan være med å tilfredsstille deres behov som medlem av samfunnet.

Under intervjuet kom det frem at tre av guttene mener foreldrene har skapt deres syn på verden. Relasjonen til familien fremtrer som viktig, og enkelte verdier de har fått med seg fra dem blir viktig å holde fast ved. Dermed har de mest sannsynlig tatt med seg erfaringer, kunnskap, trosformer og verdier fra familien. I følge Edward Taylor er kultur en kompleks helhet hvor den enkelte tilegner seg ferdigheter og vaner fra samfunnet. Parallellene med at tre av guttene oppga respekt som viktig og to av dem religion, vil kunne grunnes ut i fra at det trer frem som viktig i samfunnet, og dermed sentralt i deres kultur. Foreldrene er mest sannsynlig formet av samfunnet og viderefører deres erfaringer, kunnskap og verdier til sine barn. Hvilket gjør at de ulike familiene sannsynligvis deler kultur som står sentralt i samfunnet, som de viderefører. Likevel vil den enkelte familie ha en egen kultur innad i familien. Men hva de legger vekt på som viktig kan være forskjellig.

Höem hevder kultur eller kulturstyring utgjør sosialiseringens innhold. Jeg ser det derfor relevant å trekke frem hva guttene mener er viktig med sin egen kultur og hva de ønsker å ha med seg videre. Dette vil kunne være med på å vise i hvilken grad den påvirker guttenes sosialisering i dag.

4.5 Hvem sosialiserer de seg med i hverdagen?

I alle samfunn finnes det nesten bevisste måter å integrere nykommere inn i samfunnets kultur på, slik at de kan tilegne seg kunnskaper, normer og verdier. Barnet vil gradvis vokse inn i kulturen ved samhandling med andre mennesker, da ved å gjøre den til sin egen og gjennom det bli en del av samfunnet. Gjennom denne prosessen er ikke barnet bare en passiv mottaker, men er også selv med på å tilegne seg og å påvirke samfunnet.

Barnet blir med sin spesifikke kultur, sosialisert til dette bestemte samfunnet. Kultur og sosialisering knyttes sammen ved Arne Martin Klausens definisjon av kultur (Sand, 2008): *”..de ideer, regler, normer, koder og symboler som et menneske overtar fra den foregående generasjon, og som man forsøker å bringe videre- oftest noe forandret - til den neste generasjon”* (Klausen, 1992, s 27).

Hvordan den enkelte utvikler sin personlighet og blir en del av en kultur, påvirkes av de samfunnsmessige forhold vi vokser opp under. Den enkelte forstår seg selv og sin verden, og hvordan vi tenker og føler, skapes av den kulturelle og sosiale sammenhengen den enkelte er en del av. Sosialisering er den prosessen som former individet til det unike og medlem av et bestemt samfunn og en bestemt kultur. Dermed er sosialiseringen både om samfunnsmessiggjøring og individuell danning (Frønes, 2006).

Guttene fortalte at det var familien de hovedsakelig sosialiserte seg med under oppveksten, og at de er formet av foreldrene sine. De velger å beholde det de anser som viktig fra hva foreldrene og den afghanske kulturen har gitt dem, samtidig påvirkes guttene av de samfunnsmessige forholdene de vokser opp i nå. Dette vil antageligvis være andre tanker og verdier enn deres foreldre.

Höem forklarer det slik at en sosial enhet sin aktivitet vil være rasjonelt i forhold til et formål. På den andre siden kan utgangspunktet for dette være irrasjonelt. Det som ettertraktes blir kalt en verdi, hvor den kan gjelde kun i en sosial enhet eller den kan være handlingspotensiale for flere i miljøet. Dette blir da spesiell eller generell verdi. De ulike verdiene har kortere eller lengre varighet, de kan fungere alene eller sammen med flere i verdisystemet, disse kan igjen være med å danne et verdihierarki (Höem, 1978).

Begrepet tilknytning blir her brukt når det ligger en binding i at noe oppleves som et ettertraktet gode. Dersom en boplass fremstår som det stedet man vil være er en knyttet til

stedet, på samme måte som en er knyttet til en person en er glad i. Der det oppstår en verdi vil det bli utviklet en tilknytning mellom den bestemte sosiale enheten og verdien (Höem, 1978).

Jeg spør guttene hvem de sosialiserer seg mest med i hverdagen:

Alle fire guttene svarte at de bruker tid med venner. Da jeg stilte spørsmålet håpet jeg på å få et litt mer konkret svar på hvem de sosialiserer seg med, da også om det er norske eller andre fra sin egen kultur osv. Dette viser at mine tanker og forventninger til deres besvarelse, ikke var hva jeg forutså. Jeg måtte derfor gå inn å stille mer spesifikke spørsmål. Årsaken til at jeg ikke stilte spørsmålet spesifikt med en gang var at jeg ønsket at de selv skulle fortelle fritt, uten å styre dem i retning av det svaret jeg til en viss grad forutså. Likevel så jeg det viktig å konkretisere spørsmålet, slik at temaet jeg ønsket å snakke om kom opp. Men før jeg går videre i forhold til dette vil jeg få frem svaret Mirwais ga når jeg spurte hvem han sosialiserer seg med i hverdagen, som skiller seg ut fra de andre guttenes svar:

Mirwais: altså, mest mulig venner liksom, er det jo en del av de som jeg sosialiserer meg liksom, og andre er som er jo onkelen min, som på en måte kan si det er familien min. Det er ikke første familien min, men jeg, men jeg har ikke. Ingen i Norge. Kan si det.

Mirwais viser til at han i tillegg til venner, også sosialiserer seg med onkelen sin. Han er den eneste av guttene som oppgir å ha et familiemedlem i Norge. Det er i følge Höems teori kanskje et rasjonelt formål å ha en del kontakt med onkelen? Han er den eneste familien Mirwais har i Norge. Med tanke på at Mirwais ikke har kontakt med familien sin i hjemlandet, blir det kanskje ekstra viktig å ha god kontakt med onkelen. Relasjonen kan gjennom Höems øyne ses som et ettertraktet gode. Mirwais forteller at onkelen er en viktig person for han, hvor han kan få råd og veiledning til områder vennene ikke strekker til. Dermed har Mirwais i sitt verdihierarki kanskje gitt sosialiseringen til onkelen en høy verdi. Her skapes det tilknytning mellom den bestemte sosiale enheten og verdien. Samtidig forteller han at vennene er viktig for han, og kan dermed også ha høy verdi. Han forteller at han ut fra enkelte temaer går til onkelen, mens for andre til venner. Dette viser følge Höem, til at verdiene kan fungere alene eller sammen med flere i verdisystemet.

Videre spør jeg hvem de synes det er lettest å ta kontakt med? Om det spiller noen rolle hvor de kommer fra?

Mirwais: *Ja forskjellige land og forskjellige kulturer liksom. Somalia, Nigeria, Kenya, norsk, sånn (litt uklart) liksom.*

Hussein: *Jeg vet ikke, det har jeg ikke tenkt på. Nei jeg vet ikke hva jeg skal svare på det. De folk som jeg ser på dem at de har likeverdige som meg. Ting som jeg ser på dem eller finne i dem som har vi fellestrekk eller noen som er fellesinteresse kanskje. For eksempel jeg er glad i hmm hva skal jeg si, jeg er glad i å spise mat (ler litt) (tenker) jeg er glad i å spille volleyball, så der er det veldig godt nettverk. Gjennom volleyball trening så har fått meg faktisk fått meg masse masse venner. Jeg har blitt veldig god venn med en jeg kjenner.*

Javad: *Det spørres hva slags folk er det. Men lettest er venner på skole for eksempel viss du blir kjent med og å ta kontakt med. Det er lettest på en måte sånn. (...) Ja for meg for eksempel, jeg går på læringscenter, og det er nesten ingen norske der. Så det er lettere å ta kontakt med utenlandske folk. Og spesielt afghanere. Fordi jeg vet vi har egen kultur og egen veien som hvordan vi blir kjent med hverandre, i forhold til norske, men jeg har ikke kontakt med så mange norske. Jeg har kontakt med en del, men jeg har ikke fordi jeg går ikke på skole sammen med dem og jeg har ikke noe sånn sammen aktivitet med dem, så det er litt vanskelig.*

Pamir: *Det er for meg lett å kontakt med samme språk. Afghanere mest. Fordi det er veldig lett å bli kjent med dem for, fordi vi har samme språk. Men det er litt vanskelig for meg å kontakt med norske, nå. Fordi de ser skeptisk på oss. Som jeg sa en gang på...Jeg hadde en gang en intervju med en journalist. Så jeg sa alt om meg til henne. Men det er litt vanskelig å kontakt med norske rett og slett.*

Hussein sier han sosialiserer seg med dem han føler er likeverdige som han selv, og har felles interesse med. En årsak til at han tenker slik, henger kanskje sammen med at han har bodd lengre i Norge enn de andre guttene, og kan språket og kulturen bedre og dette er dermed kanskje ikke en like stor barriere for han. I motsetning til Javad og Pamir som har ikke bodd i Norge like enda forteller at det er lettere å bli kjent med utenlandske eller andre fra Afghanistan. Javad trekker frem at på grunn av at han går på læringscenteret ikke har så gode muligheter til å bli kjent med norske, fordi det ikke er norske elever der. På den måten, kan det bli begrenset med sosialiseringarenaer for å bli kjent med norske ungdommer. Pamir nevner at språk er en utfordring, men også at norske ser skeptisk på dem. Hvilket blir en

barriere som ikke bare kommer fra guttene fra Afghanistan, men også fra det norske samfunnet sin side.

Mirwais, som har bodd i Norge like lenge som Pamir og Javad, forteller at han har venner fra forskjellige land og kulturer og at det ikke spiller noen rolle hvilket land de kommer fra. Dette viser igjen at det er individuelle forskjeller.

Videre forteller han hvordan det er å bli kjent med norske:

Med norske (tenker). Som seriøst, jeg har ikke følt meg noen gang sånn veldig vanskelig å bli kjent med norske folk. Nei. Hilse og begynner å snakke og, men ja det er jo noen som er veldig på en måte er veldig ensom og vil ikke sånn, ta kontakt med de utlendinger liksom. Noen er jo sånn.

Slik Mirwais fortalte, var det ikke vanskelig for han å bli kjent med norske, men utover i intervjuet når vi snakker om fellesskap (dette temaet kommer jeg nærmere inn på senere) sa han dette:

For eksempel med norske folk ikke sant, noen ganger er veldig vanskelig, ja. Det er det. (...)Det er sånn ehm, kanskje misforståelser liksom. Gjøre liksom vanskelig.(...) Ellers jeg kan ikke kanskje skjønne dem helt ikke liksom. For eksempel det er mye lettere som jeg å skjønne en afghanere enn en norske liksom. Kanskje jeg kan mer kjent med, som hvordan han funker en afghanere enn norske liksom.

Han ønsket kanskje å fremstå med at han ikke synes det er vanskelig å bli kjent med både afghanere og norske, at det står stilt likt i hans verdihierarki. Men kanskje det ikke er like lett i praksis. Tre av guttene nevner at det er lettere å skjønne og forstå en afghaner, fordi de kjenner kulturen deres. Slik Höem (1978) legger det frem, er dette en sosial enhet hvor rammen og forståelsen har bestemte definisjoner som de forstås ut ifra. Videre hevder han at i sosialiseringprosessen vil handlingsrammer utvikles, endres og svekkes.

4.6 Fellesskap - det tapte paradiset?

Höem ser det slik at uavhengig om den enkelte sosiale enheten består av enkeltindivid eller grupper av individer, vil de ha ulike formål og være aktive i ulike sammenhenger. Den sosiale enhet er også med i flere sosialiseringprosesser samtidig.

”Hvilke identiteter som sterkest virker som handlingsrammer, hvilke verdier som etableres, hvilke erfaringer som høstes og hvilke identiteter som utviklers eller svekkes, avhenger av det relative handlingspotensiale for de ulike verdier som igjen bestemmer det relative styrkeforhold mellom sosialiseringseenhetene. Endelig vil tidsperspektivet virke bestemmende på utfallet” (Höem, 1978, s.77).

I sosialiseringssammenheng vil utgangspunktet for enhetens målrettet samhandling være en verdi og interessefellesskap. Dersom ikke dette fellesskapet er tilstede kan dette kvasietableres, slik at sosialisering allikevel kan finne sted. I disse tilfellene vil båndene mellom samhandlingspartene være med på å utvikle det kunstige samhandlingsgrunnlaget. Da også bestemme hvilke identiteter som skal svekkes og eventuelt hvilke nye som skal etableres. Satt i et systemnivå, betyr det at det er med å avgjøre hvilket sosialt miljø som skal svekkes eller forandres, hvilke kvaliteter det da eventuelt skal få (Höem, 1978).

For meg er det interessant å se hvilket interessefellesskap informantene anser som viktig i hverdagen. Har de et eller flere eller noen fellesskap i det hele tatt? Hvilket sosialt miljø er viktig for dem? Derfor velger jeg å undersøke hva guttene legger i begrepet fellesskap og hvilken betydning det har for dem.

Bauman beskriver fellesskap slik:

”I fellesskapet forstår vi hverandre så godt alle sammen, vi kan trygt tro alt vi hører, vi er trygge mer eller mindre hele tiden og blir sjeldent forvirret eller overrumplet. Vi er aldri fremmede for hverandre” (Bauman, 2000, s34).

Enheten for et fellesskap kan være en personlig vennekrets, gode kolleger, nære relasjoner, samlede særinteresser, frodige nettverk eller tette grupper. De unngår gjerne trykket fra storsamfunnet og er mer fristilt.

I et fellesskap kan en regne med å møte godhet hos hverandre og at en hjelper hverandre i ulike situasjoner. ”Vi har en klar og enkel plikt til å hjelpe hverandre, og en like klar og enkel rett til å forvente at vi vil få den hjelpen vi trenger” (Bauman, 2000, s 35). Ordet ”fellesskap” representerer godhet, hvor en kan leve blant vennlige og velvillige mennesker, som en kan ha tillit til og kan stole på i ord og gjerninger.

”Fellesskap står kort sagt for en verden som beklageligvis ikke er tilgjengelig for oss – men som vi inderlig gjerne skulle bo i, og som vi håper å gjenvinne adgangen til” (...)

”Felleskap” er et annet navn på det tapte paradiset. (...) ”men et paradiset som vi inderlig håper å kunne vende tilbake til, og derfor leter vi så intenst etter veien som kan føre oss dit” (Bauman, 2000, s. 35). Det tapte paradiset håper vi å finne tilbake til, det er hvert fall et paradiset vi ikke befinner oss i, og ikke kjenner til av egen erfaring. Dette gjør det kanskje til et paradiset. Det som kan gjøre det vanskelig å se det fullkomne bildet, er forskjellen mellom det fellesskapet vi drømmer om og de som faktisk finnes i den virkelige verden.

Inne i den ”varme kretsen” er ikke den enkelte nødt til å bevise noe, de vil kunne regne med sympati og hjelp uansett hva de gjør. Fellesskapet utgjør en felles forståelse, hvilket er så selvinnslysende og så ”naturlig” at vi ikke merker den. Et ekte fellesskap er heller ikke tvunget fram eller ikke bare var en fantasiforestilling. Det vil ikke ha motivasjon i retning av refleksjon, kritikk eller eksperimentering. Fellesskapet er ekte i sin natur når det er genuint forskjellig fra andre menneskers grupperinger, lite og selvforsynt (Bauman, 2000).

I ”genuint forskjellig” ligger det et skille mellom ”oss” og ”dem”, da er det helt tydelig hvem som er ”en av oss”. ”Lite” viser til kommunikasjonen mellom det som er innenfor er altomfattende og tett. Videre er signalene som kommer utenfra overfladiske og uinteressante. ”Selvforsynt” betyr at isolasjonen fra ”dem” nesten er fullstendig, og det er sjelden grunn til å bryte den. ”Disse egenskapene vil til sammen effektivt skjerme medlemmene av fellesskapet for utfordringer mot deres tilvante levemåte” (Bauman, 2000, s.45).

Et fellesskap hvor det baseres på felles forståelse, vil også kunne være skjørt og sårbart.

”Folk som drømmer om fellesskap i håpet om å finne en langsiktig trygghet som de savner så sår i sitt daglige strev, og om å kunne slippe fra den besværlige byrden det er å måtte gjøre stadig nye og alltid risikable valg, vil bli såre skuffet” (Bauman, 2000, s. 47).

Videre vil venner de finner i fellesskapet kunne være midlertidige. I den ”virkelige verden” er det ikke sikkert det vil føle en ”naturlig forståelse”, som de gjør i ”varme kretser”.

Jeg spør guttene hva de legger i begrepet fellesskap:

***Pamir:** Fellesskap betyr mye egentlig. For den viktigste er at, man kan ikke leve uten mennesker eller uten kontakt med noen. Man må være, man må ha fellesskap med andre. (...) Man må ha kontakt, man kan ikke noen gjøre ting utenom hjelp, eller kan ikke leve uten hjelper noen for eksempel. Sikkert jeg mangler mange ting som andre kan og jeg kan ikke, da*

må jeg få hjelp fra dem. Og sikkert det er noen som jeg klarer sjøl, og de andre klarer ikke, da jeg må kontakt og hjelpe dem.

Javad: *Fellesskap. Venner er viktig for meg. Å ha venner. Sånn gode venner ikke sant. Og viktig for meg er det utdanning.*

Hussein: *Fellesskap hvor du gjøre ting sammen med andre, noe som alle liker. Gjøre sammen, for eksempel sitte som mange rundt bordet og spille kort for eksempel. Det kan jeg kalle for fellesskap. Men jeg er ikke så veldig opptatt av de store fellesskap som sitter i moské og ber og sånne ting (ler litt). Så jeg er ikke så veldig opptatt av det.*

Guttene viser til at det er viktig med fellesskap. Pamir forklarer for eksempel at det er viktig med hjelp, da gjensidig mellom han og de andre i fellesskapet. Jeg ser at dette kan trekkes linjer til hva Bauman sier om å møte hverandre med godhet og hjelpe hverandre i ulike situasjoner. At det er en plikt å hjelpe hverandre.

Videre spør jeg om det er viktig for dem å ha et fellesskap og eventuelt hvilke fellesskap de opplever som viktig:

Mirwais: *Noen ganger ja.(...)Med, (tenker), det er noen ganger med de to som bor her, men noen ganger med sånn der, med onkelen min, familien min onkelen min ikke sant. Avhenger hva er situasjonen ikke sant. Som jeg skal, mhm.*

Videre forteller Mirwais om fellesskapet han har med de to han bor med:

Ja, som er her ikke sant som, jeg og (nevner to navn) er jo veldig sånn fellesskap, vi er her liksom. Vi spiser sammen, vi noen ganger trener sammen, det er jo sånn.

Pamir forteller at i hverdagen er det viktig å ikke være så mye hjemme, men være ute og ha kontakt med vennene sine. I bofellesskapet er han den eldste blant 11 gutter og føler det er forskjell på han og de andre. Videre forteller han om venner utenfor bofellesskapet som er viktig for han:

Pamir: *Det som er, vi var på forskjellige steder, før vi kom til (Stedsnavnet hvor han bor). Jeg bodde i (et stedsnavn) seks måneder. Og ble kjent med mange mange. Spesielt, mest afghanere, og jeg bodde på mottaket også. Og ble kjent med de også, med mange der også. Så de flytta, de har flyttet, og de har flytta fra (stedsnavn) også. Og jeg kjenner mange rundt omkring, (nevner mange stedsnavn). Og jeg får besøk fra derfra også. Og jeg går til dem også. Og*

det er veldig viktig å reise bort, egentlig.(...)Jeg har mange mange som betyr mye for meg egentlig. Fordi...har kontakt med dem også. Ehm skolekamerater, de betyr veldig mye, for vi hjelper hverandre veldig godt, samarbeid mente jeg. Og lærerne egentlig, lærerne er veldig snill mot oss.

Det er gjennomgående at vennekrets er viktig for guttene. Pamir sier at han spesielt ble kjent med afghanerne, og han fortsatt har kontakt med dem. Jeg trekker her linjer til at han kanskje ser vennene sine som den ”varme kretsen”, som Bauman bruker. Pamir føler kanskje at han ikke trenger å bevise noe ovenfor vennekretsen sin, og får hjelp fra dem uansett, noe han nevnte som veldig viktig. Han føler seg annerledes enn de han bor med, dermed ser det ut til at det kanskje ikke er nok at de er fra samme land, for å ha en felles forståelse, men at det vekten ligger tyngre på felles interesser og rett og slett kjemi.

Det ser ut til at Javad også deler noen av tankene i forhold til hvem som er inkludert i fellesskapet. Han gir uttrykk for at det ikke er et spesifikt fellesskap som er viktig:

Nei for meg er det viktig å være norske og utenlandske og. For eksempel man skal ha det moro og det er bra å ha venner fra forskjellige land, og lærer forskjellige kulturer, og du lærer nytt fra dem hver dag. Så det er jeg glad for.

I: Du tenker ikke at noen av de afghanske vennene dine er viktigere enn andre?

nei nei nei, det er ikke noe viktigere, jeg har ikke noe forskjell mellom afghanere og norske og sånn. Det er lik for meg, fordi jeg er som jeg bor her, det er samme for meg vis selv om det afghanere eller norske eller noen andre. Jeg tar kontakt med hvem som helst. For å bli kjent.

Når Bauman trekker fram ”genuint forskjellig” og skillet mellom ”oss” og ”dem”, kan det være lett for meg å hoppe til konklusjonen om at dette kan handle om for eksempel et afghansk fellesskap. Men slik guttene legger det frem kan et fellesskap være uavhengig av hvor den enkelte kommer fra, så lenge gruppe utgjør en felles forståelse på et generelt nivå.

Hussein oppgir et litt annet svar enn de andre guttene i forhold til fellesskap. Ha har bodd lengre i Norge og ser ikke det afghanske fellesskapet som et like stort behov å være del av i hverdagen i dag, som de andre guttene:

Men det dessverre mangler jeg i Norge. Det finnes ikke noen fellesskap her i Norge. Folk er ikke så veldig opptatt av fellesskap. Kanskje en gang i blant.

Jeg spør om det er en gruppe venner som er viktigere enn andre for han:

Ja det er det, men nå det forsvant. Det var det en stund. Da for eksempel to år siden da jeg var kjent med, bli kjent med, jeg er ikke fra (Stedsnavnet til hvor han bor), sånn som andre innvandrere kommer fra andre byer til (Stedsnavnet til hvor han bor). Jeg bodde på (et annet stedsnavn) men når jeg kom på (Stedsnavnet til hvor han bor) var det fellesskap veldig for meg. Sånn som med afghanere for eksempel (Et guttenavn) var en av de viktigste skilderen nettverk som, for eksempel spesiell musikk som Dambere som var veldig viktig. Som alle samlet på et sted og. Men det forsvant etter hvert. Det er ikke nå lengre.

Videre spør jeg om han kunne ønske at han fortsatt hadde et slikt fellesskap:

(Tenker) Kanskje litte gran men ikke så mye. Forsvinner etter hvert. Ligger ikke interesse i det, men der og da var det kanskje veldig viktig for meg.

Slik jeg ser det kan det se ut til at kontakten med andre afghanere er viktigere for guttene i de første årene i Norge. Det er det trygge, kjente og behagelige. Kanskje det kan være med på å føle mer nærhet til det de flyttet fra? Dermed får kanskje dette fellesskapet en viktig verdi. Verdien kan en ha i kortere eller lengre tid. Hussein forteller at det ikke er like stor interesse lengre for å ha et fellesskap bestående afghanere.

Bauman peker på det tapte paradiset, en verden som ikke er tilgjengelig for oss men som en gjerne skulle bo i og håpe på å gjenvinne adgang til. Jeg ser det slik at det kan trekkes linjer til hva Hussein forteller om at han dessverre mangler fellesskap i Norge, at folk ikke er så opptatt av fellesskap. Kanskje han fikk et glimt av det tapte paradiset på et visst tidspunkt, gjennom fellesskapet han hadde. Men kanskje ikke det er like viktig for han lengre, kanskje han ikke har et like sterkt ønske om å føle på det tapte paradiset.

4.7 Sammendrag

Guttene viser til at deres sosialisering med familien har vært med å forme dem, og det er noen verdier og holdninger som er viktig for dem å ha med seg videre. Respekt fremhever guttene som viktig læring fra familien.

Sosialiseringen i hverdagen til guttene blir preget av deres kulturelle bakgrunn og språk.

Mirwais forteller at han synes det går greit å bli kjent med norske, men det kommer likevel frem at han synes det er en utfordring. Han og to av de andre guttene forteller at det er lettere

å bli kjent med de som snakker samme språk og har samme kultur, da forstår de hverandre på en bedre måte. I motsetning til en del misforståelser de møter i sosialisering med norske.

Dette kommer også tydelig frem gjennom temaet fellesskap, som alle guttene mener er viktig. Kultur trer frem som et viktig element her også, men at i bunn og grunn tolker jeg det slik at felles interesser og kjemi spiller en viktig rolle. Bauman sin betegnelse "den varme kretsen" er viktig, hvor det er felles forståelse og fellesskapet er naturlig.

Sosialisering er med på å skape den signifikante andre, som utgjør de nære relasjonene. Dette skal presenteres i neste kapittel.

5. 0 Signifikante andre

I dette kapittelet vil jeg beskrive og drøfte de nære relasjonene enslige mindreårige har hatt før de kom til Norge, og hvem de anser som viktige for dem det i dag. Hensikten er å få frem hvem de anser som viktig i sitt hverdagsliv. Jeg anvender sosialpsykologen Georg Herbert Mead sitt begrep de ”signifikante andre” for å analysere måten guttene jeg har intervjuet opplever disse relasjonene på. For å få frem kompleksiteten i relasjonene, vil jeg videre anvende begrepene transnasjonale familiestrukturer, hjem og tillit. Jeg berører også begrepet identitet her selv om jeg drøfter det i et eget kapittel. Alle disse begrepene danner grunnlag for min fortolkning av empirien og teoretisk ramme for forståelsen av enslige mindreåriges relasjoner.

Frønes (2006) forklarer at rundt oss er det mange ”andre”, men enkelte av dem spiller en viktigere rolle enn andre. Han viser til Mead (1934) sitt begrep de signifikante, som ikke kun representerer personer men også kan være kultur og forståelsesformer, hvilket er samfunnets budbringere til barnet. De første ”signifikante andre” som barnet møter mener Mead (1934) er med på å legge grunnlaget for deres forståelse av verden i sin alminnelighet. Ut i fra sine egne erfaringer med sine nære sosiale omgivelser, generaliserer barnet det til et bilde av verden. Her blir den signifikante andre sett på som personer barnet har et faktisk forhold til, og ikke alle instanser som er med på å influere barnet. Den signifikante andre ses på i forhold til personer barnet møter, i dialog eller konflikt, i krig eller kjærlighet (sitert av Frønes, 2006).

I Mead (1934) sin beskrivelse er den signifikante andre bærer av kultur, hvilket da er det grunnleggende for ”den generaliserende andre”. Samtidig er de personer barnet samhandler med, ”interaksjonspartnere”. Hva barnet lærer vil være influert av både den signifikante andre og det sosiale forholdet mellom barnet og denne andre. Det barnet lærer fra de ulike relasjonene vil være forskjellig, for eksempel vil det være forskjell fra hva man lærer hos jevnaldrende og hos foreldre, fra lærere og fra mor (sitert av Frønes, 2006).

5.1 Foreldre som de signifikante andre

Familieforhold er et viktig, hvor fokuset ofte er på de første leveårene. Men de ulike modellene fortolker ulikt i forhold til de signifikante relasjonene. Psykoanalysen ser på de psykodynamiske sidene ved foreldre- barn- forholdet, mens sosiologien fokuserer på foreldrene som bærer av kultur og økonomi.

Begrepene mor, far og barn bestemmes i forhold til hverandre.

”Hvilke kulturelle forestillinger som knyttes til relasjoner vil variere. Kulturer definerer signifikante relasjoner på ulike måter. Forandring i kulturmønstre og oppdragelsesideer innvirker på fortolkningen av mors og fars betydning” (Frønes, 2006, s56).

Ut i fra en oppdragelsesideologi hvor fokuset er på nærhet, varme og følelser, vil dette for eksempel kunne knyttes til en bestemt mors- kvinnerolle. Derimot vil en kognitiv stimulering vise til en annen morsrolle.

Generasjoner blir representert av barn og voksne, og den strekker seg ut over familien. Fordi familien har en kulturell posisjon, blir generasjoner i vårt samfunn lett sett på som familiegenerasjoner. Dermed forstås kulturell generasjonsoverføring slik at barn lærer av voksne, da primært av foreldrene (Frønes, 2006).

Foreldrenes posisjon, også kulturelt, kan forsterkes gjennom en lang barndomstid og økonomisk avhengighet av foreldrene. *”De første leveårs betydning, ideen om det ubevistest dannelsen og innflytelse videre i livet, sammenhengen mellom hjemkultur og barnas videre suksess- dette legger grunn for en sterk fokusering av foreldrenes rolle i sosialiseringprosessen”* (Frønes, 2006, s. 58).

Det er flere rapporter som tar for seg enslige mindreårige og deres signifikante andre, blant annet har Ketil Eide (2000) skrevet *”Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger”*. Han får i sin undersøkelse frem de enslige mindreåriges situasjon i et lengre perspektiv, hvor han retter oppmerksomheten til forhold ved oppvekstarenaer som omsorgssituasjon og skole. Undersøkelsen viser til sosial tilknytning til både forholdet til omsorgspersonene, og til andre personer eller miljøer under oppveksten. Han har fokuset på livet i Norge og går ikke inn og spør om fortiden. I forhold til den signifikante andre blir det dermed snakk om hvem som er blitt viktig for de enslige mindreårige her i Norge. Et av spørsmålene han stilte var hvilke personer som hadde vært betydningsfulle for dem under oppveksten, da spesielt hvilke voksenpersoner. Bakgrunnen for å spørre om dette er for å få forståelsen av at minst en nær fortrolig, er en grunnleggende ressurs for menneskers livsløp. Det er også en tro på at nære relasjoner kan bøte på tidligere savn. De nære relasjonene vil for de enslige mindreårige kunne være en erstatning i forhold til tap av foreldre og andre som har stått dem nær før de kom til Norge.

Eide (2000) forteller at de fleste av ungdommene i rapporten har noen voksen personer som har blitt viktige for dem, men enkelte har ikke voksenpersoner men heller betydningsfulle relasjoner hos jevnaldrende. Når det gjelder viktige voksne, finnes det både etnisk norske og med samme etnisk bakgrunn som de mindreårige. Relasjonene har dannet seg hovedsakelig på tre måter. Den første er de tilfeldige møtene, nabo eller en voksenperson i eksilmiljøet. Den andre kan være relasjoner som er gjennom egne avtaler om omsorgen, hvilket er avtalt før flukten fra hjemlandet. Ofte er det avtaler foreldrene gjør med slektninger. Siste gruppen er av betydningsfulle voksenkontakter fra det offentlige. Dette kan være offentlige ansatte som lærere, sosialarbeidere, flyktningkonsulenter eller miljøarbeidere.

Kjennetegn ved de voksenpersonene de enslige mindreårige ser på som betydningsfulle er blant annet at de voksne virkelig ser dem. Et annet kjennetegn er at voksenpersonene forsto dem og at de føler at de blir hørt (Eide, 2000). Dette samstemmer med en del av svarene Hjelde og Stenerud (1999) får i sin rapport ”*Kultur, slekt og mestring*”. De enslige mindreårige sier her at de trenger en voksen som bryr seg om dem, stiller opp for dem, beskytter dem og som de kan stole på. I likhet med Eide sin undersøkelse forteller ungdommene at det har ikke så mye å si hvilken etnisk bakgrunn den voksne har, så lenge de har kvalitetene nevnt ovenfor (Hjelde & Stenerud, 1999).

Videre bruker Ketil Eide (2005) begrepet anerkjennelse i sin doktoravhandling ”*Tvetydige barn. Om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*”. Han mener dette er et viktig begrep i forståelsen av prosessen som tar plass mellom de enslige mindreårige og de nye omgivelsene de er en del av. Hvilket er både de nære omsorgsrelasjonene og hvordan samfunnet håndterer mottaket gjennom en flyktning- og innvandringspolitikk. Dette får konsekvenser for prosessene i forhold til barnas identitetsdanning og hvordan de blir integrert inn i det norske samfunnet.

I min undersøkelse spør jeg om hvem som har vært viktig for dem før og hvem som har blitt viktig for dem her i Norge. (Det er begrenset hvor nyansert jeg kan være i forhold til de enslige mindreårige sin situasjon.) På bakgrunn av å finne ut hvilke relasjoner som er viktig i deres hverdag, mente jeg det var viktig å spørre om den signifikante andre fra både fortiden og nåtiden. Jeg spurte hvem det var før de kom til Norge og hvorfor de var det, og hvem de anser som deres signifikante andre i dag og hvorfor.

I forhold til deres fortid oppga alle ungdommene at det var minst en eller flere medlemmer i familien. Selv om guttene jeg snakket med ikke har foreldrene sine her i Norge, er det flere av

dem som fortsatt har kontakt med dem. Dette kommer jeg tilbake til senere. Det blir da viktig å ikke trekke konklusjonen om at det er noen andre her i Norge som har overtatt plassen til deres foreldre. Derimot viser det seg at foreldrene fortsatt kan være den signifikante andre i deres hverdag her i Norge, og at de har nye relasjoner her i Norge som supplerer foreldrenes rolle. I forhold til hvem som var den viktigste for dem før de kom til Norge svarte alle som sagt et eller flere medlemmer fra familien. Det var mamma og/eller pappa, og for en var også en onkel viktig i tillegg og for en annen av dem var også et søsken viktig.

***Mirwais:** Mamma (svaret kom kjempe fort). (...) Mamma var veldig, mamma var som viktigste personen til nå, i hele livet mitt liksom. Hvert fall nå er jo ikke her, vet ikke hvor hun er ikke sant. Men hun gjøre meg liksom, hjertet mitt blir varmt liksom, den liksom veldig trygghet. Når jeg komme å tenke på hun, noen ganger jeg kommer å gråte liksom. Altså, men sånn er det bare, hva skal jeg gjør liksom(...)*

Han uttrykker veldig tydelig at det er moren som er alt for han, både ved hva han sier og ved kroppsspråket. Tårene kommer i øynene og jeg merket at det kanskje var et sårt tema for han. Ved at han heller ikke har kontakt med henne blir det kanskje ekstra vanskelig. Hans tilknytning til moren kan slik Frønes (2006) viser være knyttet til en oppdragelsesideologi der fokuset er på nærhet, varme og følelser, hvilket kan knyttes til en bestemt mors- kvinnerolle. Videre viser Hussein at det er pappa han så mest opp til og var en helt, og at mor gir ubetinget kjærlighet, hvilket også går under hva jeg skrev om forholdet til mor til Mirwais. I svaret hans ser det ut til at han generaliserer for hva som er vanlig, men likevel uttrykker han det som at det gjelder også spesielt for han.

***Hussein:** ... du vet vi gutter ser i Afghanistan og Iran, de fleste ser på pappa som helt. Så vi ser veldig mye opp til pappa. Vi har en sånn forventning at mamma gir kjærlighet til oss. Vi får kjærlighet uansett fra mamma. Men vi ser mest på pappa. - Det er pappa som er egentlig alt. Du ser på pappa som en helt.*

***Pamir:** Men den viktigste var familien for meg. Og tenkte ikke så mye på venner. Viss jeg peker på en person, den viktigste var broren min. Ja, veldig. - Fordi han vokste på beina mi. Eller jeg husker veldig godt når han var litte bitt (ler litt), liten, liten barn. Og jeg hjalp han med alt greie. Og når mamma mi var borte fra hjemme, fordi hun pleide å reise til hellig steder, og noen netter eller natt, hun måtte være i hellig steder, og rakk ikke å komme tilbake hjem. Så lillebroren min tenkte ikke på søsteren min eller pappaen min, og tenkte bare på meg og han sovnet, legge seg med meg. Og derfor han var, han er min verden egentlig.*

Javad: Når jeg har vokset opp, for meg det mamma og pappa, som var veldig viktig. Men for meg som jeg hadde en morbror, som er onkelen min. Han var viktig for meg, fordi han skulle alltid sie til meg at nå må gå på skole og han skulle sie de viktige tingene til meg at jeg ble en bra gutt, og bli ikke en..... For foreldrene mine de hadde ikke noe utdannelse og skolegang. Men jeg hadde en onkel, morbror, som han hjalp meg veldig mye om skole og sånn tingene som. - jeg var sånn veldig liten, så det var mest kontakt med foreldrene som jeg har brukte... mest dem. Men sånn jeg ble sånn, kanskje 13, 14, 15. To - tre år jeg har brukte mest, enn mamma og pappa, min onkel.

Alle guttene svarer at det er familien som er det viktigste for dem, og for tre av dem er foreldrene de viktigste. Dette kan vises til Frønes sin tolkning om foreldrenes posisjon som ubevist danner og som gir innflytelse videre i livet, forholdet mellom hjemkultur og barnas videre suksess er med på å legge grobunn for en sterk fokusering av foreldrenes rolle videre i livet. Videre hevder Frønes (2006) som tidligere nevnt at de signifikante relasjonene defineres av kultur på ulike måter, og dermed vil betydningen av mor og far kunne ha ulik betydning i forskjellige kulturmønstre og oppdragelsesideer (Frønes, 2006).

Mead sin teori om hvordan de første personene i et barns liv er med på å skape deres bilde av verden. Dette gjør at familien blir deres signifikante andre i et tidlig stadige og videre i livet. Dette på bakgrunn av at de signifikante symbolene ut i fra gester og språk er med på å gi barna en respons, som videre gjør at de tilegner seg deres holdninger. I starten er dette ubevisst, men etter hvert blir det en bevisst handling. Holdningene barnet tilegner seg ubevisst blir et utgangspunkt og de bygger mest sannsynlig på dem etter at gester og språket blir en bevisst handling. Dette kan være med på å skape deres syn på verden. Tre av guttene forteller at det er foreldrene som skapte deres syn på verden:

Javad: Det var foreldrene og onkel som har gjort det. Fordi de spilte mest rolle og viste meg den som var viktig for livet mitt.

Men to av dem forklarer at selv om det er foreldrene som skapte deres syn på verden, så hadde de egentlig ikke reflektert over dette på tidspunktet de bodde i Iran og Afghanistan. Der tenkte de på de primære behovene:

Mirwais: Jaja, det er sånn. Vis du spør meg sånn om verden og sånn i Afghanistan, som seriøst jeg har ikke tenkt på noe i Afghanistan. Det var bare, det var sånn viktigste for meg var mora mi ikke sant, så veldig viktig for meg.(...) Men sånn, vis jeg skal svare på

spørsmålen din så, så tenkte jeg ikke så mye på verden og hvordan det fungerte og sånn. Det var mora og magen og hvordan jeg kan liksom kose meg liksom, og leke liksom.

***Pamir:** Når jeg var med familien min egentlig jeg tenkte ikke så mye på ting. Fordi det var pappaen min og mammaen min som ordnet alt greie. Og jeg trengte ikke tenkte på noe for eksempel.*

Guttene forteller at før de kom til Norge brukte mest tid med familien. Tre av dem hadde gått litt på skole og alle fire hadde noen venner, men likevel refererte de til familien når jeg spurte hvem de brukte mest tid med. Mead sine begrep "the play" og "the game" tok for det meste plass hos familien, ut i fra hva guttene forteller. Deres sosiale interaksjon var stort sett hos familiemedlemmer, og ble kanskje de generaliserende andre. Kanskje mer enn hva venner og samfunnet ble for dem. De personene som ble viktigst for dem ble derfor familien, hvor de fikk sine holdninger ifra, brukte mest tid sammen med og som sto dem nærmest. Dette støtter også det Mead sier om at barnet tar holdningene til de rundt seg, og da spesielt til de som til en viss grad har kontroll over banet og som barnet avhenger av. Det må også være en definert relasjon. Deres signifikante andre.

Hussein skilte seg ut ved å si at det er samfunnet, kultur og religion som skapte hans syn på verden. Jeg tror at deres holdninger og syn på en del ting, forandrer seg over tid. Dette kan en se ved at Hussein som har vært i Norge lengst tenker annerledes enn de tre andre. Han har vært her i sju år, og han har studert samfunnsfag og filosofi, og er interessert i samfunnsfaglige temaer. Hvilket gjør at han kanskje får et annet perspektiv på livet. Likevel er det ikke sikkert alle guttene kommer til å forandre sitt syn like mye eller kanskje i en annen retning. Dette kan være personavhengig.

Selv om Hussein mener at det er samfunnet, kulturen og religionen som skapte hans syn på verden, var det fortsatt foreldrene han så på som de viktigste. Kanskje har han deres holdninger og syn på verden, men at dette ble skapt ubevisst i et tidlig stadige hvor gestene var ubevisste. Hvilket syn man har på verden og hvem den signifikante andre er trenger nødvendigvis ikke ha en sammenheng.

5.2 Transnasjonale bånd og identitet

Jeg vil anvende det transnasjonale perspektivet for å få frem guttenes kommunikasjon med familien i dag. Hvilket kan være med på å vise at deres tidligere signifikante andre fortsatt kan være det i dag, uavhengig av fysisk avstand.

I mye større grad enn tidligere flytter folk for å forbedre sine livssjanser. Ut ifra migrasjonslitteraturen ser man at folk som flytter har kontakt med det landet og de sosiale nettverkene de har flyttet fra. Hvilket skjer i større grad nå enn før eller at vi i dag er mer oppmerksom på dette enn tidligere. Dette skjer for eksempel ved å sende penger hjem, via besøk og telefonisk kontakt osv. Gjennom dette kan migranter fortsette å være en del av det samfunnet de har forlatt (Fuglerud, 2004).

Marie Hessle (2009) tar for seg begrepet transnasjonale perspektiv i sin doktoravhandling *”Ensamkommande men inte ensamma”*, hvor hun forsker på enslige mindreårige. Hun forklarer at perspektivet har fokus på hvordan mennesker utvikler og opprettholder relasjoner, og aktiviteter i flere nasjonale kontekster. I dag er det en intensitet og kompleksitet i disse kontaktene. Dette er på grunn av den økende globaliseringen. Hun refererer til Basch m. fl sitt verk *”Nations Unbound”* fra 2003 sin definisjon på begrepet transnasjonalisme:

”The processes by which immigrants forge and sustain multi-stranded social relations that link together their societies of origin and settlements”(Hessle, 2009, s123).

Videre viser Hessle til Gustafsson sin studie *”Ett transnationellt perspektiv på migration”* fra 2007 som hevder at de fleste forskerne er enige om at et viktig poeng i det transnasjonale perspektivet er å sette migrantenes handling av grensekryssing i fokus. I denne sammenhengen ser man på aktørperspektivet, hvor fokuset er på migranten som det aktivt handlende subjekt (sitert av Hessle, 2009).

Globaliseringen og internasjonal migrasjon har i stor grad utfordring i forhold til grensene for sosial organisasjon, kultur og identitetsbinding. Kontakten over landegrenser danner flere tilhørigheter og lojaliteter, nye kulturelle former med elementer i fra mange ulike sammenhenger. Det kan også utvikles identiteter som refererer til ulike plasser eller nasjonalstater. Relasjoner, ideer og identiteter som tar plass andre steder enn fra sine lokale og stedsbundne sammenheng, er med på å danne og omdanne dette i den globale verden. Nye

muligheter oppstår når nye raske, og forholdsvis billige, kommunikasjonsteknologier er tilgjengelig. Dermed krymper avstanden i tid og rom (Hessle, 2009).

Teorien om det transnasjonale perspektivet baseres i stor grad på empiriske undersøkelser av migranters erfaringer, opplevelser og aktiviteter. I forhold til analytiske oppdelinger eller dimensjoner av transnasjonalisme. Hessle viser til Gustafsson sin inndeling i forhold til migrasjonsbevegelsen som han brukte i sitt studie i 2008:

- "Rörlighet: Människors flyttningar, resor och kontakter mellan sändande og mottagande länder.

- Sociala nätverk och sociala strukturer: Sociala relationer och institutioner som avspeglar transnationella konakter och som ofta underlättar fortsatt migration, sociala normer innom migrantnätverk.

- Kulturella praktiker och institutioner: Kulturella flöden mellan sändande och mottagande länder; nya kulturella uttryck som uppstår genom migration.

- Politik och lagstiftning: Migranternas politiska deltagande och aktivitet i sändande och mottagande länder; lagstiftning och politiska initiativ som berör migranter och migration. Ekonomiska aktiviteter och utbyten: Kapitalflöden och utbyten: Kapitalflöden och affärsverksamheter som orsak av migration och som förbinder sändande och mottagande länder.

- Identitet och tilhørighet: Individuella och kollektiva opplevelser av identitet och samhørighet: Individuella og kollektiva opplevelser av identitet og samhørighet med sändande og mottagande länder, och/eller med orter och regioner i respektive land"
(I Hessle, 2009, s124).

I forhold til hvilke relasjoner de enslige mindreårige fortsatt kan ha til sin familie i hjemlandet, viser Hessle (2009) i sin undersøkelse at de kan leve i sine nære relasjoner i hjemlandet til tross for den store geografiske avstanden. Samtidig har de også en sikker forankring i sine relasjoner i det svenske samfunnet.

Da jeg spurte guttene om hvem den viktigste personen er per i dag, svarte alle at det fortsatt er de samme som hadde vært deres signifikante andre før de kom til Norge. To av guttene har fortsatt kontakt med familien sin mens to av dem har ikke det og vet ikke hvor familien er. Hussein forteller at han kan ha kontakt med familien nesten hver time vis han vil og hvor viktig familien er, og at de nesten har blitt et sterkere bånd. Han viser også til lojalitet ovenfor familien sin slik Hessle trekker frem, ved at han vil hjelpe dem. Dette henger kanskje også

sammen med at han føler at per i dag er han i en bedre situasjon enn dem og har mulighet til å hjelpe dem til en viss grad. Hvilket er mulig for han på grunn av globaliseringen hvor kommunikasjonsteknologien er med på å krympe avstanden i tid og rom (Hessle, 2009).

Hussein: *Ja. De aller viktigste. Pappa skader seg i borgerkrig i Afghanistan, så han er ikke helt frisk på høyre hånd. Så jeg har veldig små søsken, så jeg investere på dem. Så jeg gjør alt jeg kan for at de skal ha et bra liv.*

I: Så det forandrer ingenting selv om....

Hussein: *Neinei, det har blitt, altså kjærlighet blir mye sterkere enn det var før egentlig. Så... når du blir litt klokere så ser på at andre gjør feil, så da skjønner du at du må hjelpe dem for at de selv kan løse problemene sine. Så derfor jeg må gjøre alt jeg kan, for at de blir eldre, de opplever ikke samme ting som jeg gjorde for eksempel eller foreldrene mine gjorde eller sånn. Så det. Jeg har blitt mer glad i dem enn jeg var før faktisk. Kanskje det har noe med at du har ikke det her i Norge skjønner du.*

Hussein: *Mhm, For eksempel de andre juleferie reiser til familien sin og jeg blir her på skolen. Jeg har masse venner og jeg har slekt her i Norge, men det er ikke det samme. Mamma og pappa og søsken er annerledes.*

Javad: *For meg nå blir det litt viktigere livet mitt som nå er jeg snart en helt voksen. Så nå er det livet mitt som er veldig viktig, enn mamma og pappa og onkel. Men de er fortsatt viktige for meg. Fordi de fortsatt hjelper brødrene mine og det er familien min.*

Mirwais forteller at mammaen fortsatt den viktigste for han, uansett, dette selv om han ikke vet hvor hun er og ikke har kontakt med henne. Han vil likevel gjøre henne stolt:

Jeg går jo på skol, studere og utdanning, som gjøre at hun blir stol av meg, er av meg liksom. Vi har jo to veier ikke sant, det er jo en vei som går oppover og en som går nedover, det er jo du som bestemmer. Vis du sånn begynner å røyker, og går sånn snuser og sånn, som å gjøre dritt liksom. Som jeg synes du går nedover istedenfor å gå oppover. Som jeg vil gjøre at ettersom hun ser meg, hun blir stolt liksom, ikke gjøre at du skuffer meg sønnen min. Jeg vil ikke hun skal si det sånn. Jeg vil som si det, denne tiden du gjorde meg liksom, som jeg er veldig stolt av deg, veldig ære liksom.

Pamir: *....Og det er største drømmen min å treffe de igjen. Som jeg sa, det betydde mye for meg, og de betyr mye for meg nå også. Det er ikke at jeg forlatte dem og tenker ikke på de.*

Disse utsagnene er med på å vise at båndet med familien er viktig, og kan bli sterkere ved at avstanden oppstår. Og for flere av dem er familien fortsatt de viktigste. Om de har kontakt eller ikke med familien viser det seg at tre av dem fortsatt anser familien som de viktigste. Det ser ut til at de to som ikke har kontakt med familien føler det enda mer viktig å ikke skulle skuffe dem, mer en å skulle hjelpe dem. Dette kan være fordi de har et så stort savn at ideen om å fortatt skulle gjøre familien stolt kanskje hjelper dem å holde dem fast og at de ikke skal føle større avstand til familien sin.

5.3 Hvor er mitt hjem?

“Is a house really a home when your loved ones are gone?”¹

Økt migrasjon og transnasjonale bånd aktualiserer begrepet hjem på en annen måte en ellers. I den faglige diskursen blir begrepene knyttet opp mot lengsel og ambivalens, istedenfor at det skal være et bestemt sted en hørte til hvor man hadde sine plikter og handlinger. Dersom man lever i en form for eksil, enten det er frivillig eller ufrivillig, kan det for mange innebære at man bor et sted en ikke ”hører til” i utgangspunktet. Selv om man bor et sted, er dette å være på et sted, og ikke nødvendigvis da hjemme eller på hjemstedet. En har krysset en grense når man bor i eksil, hvor det da ligger en implisitt antagelse om at de hører til et annet sted. I ettertid kan hva de har hatt eller kalt et hjemsted nå bli betegnet som fødeland (Danielsen, Moen & Helset, 2004).

Begrepet hjem har flere betydninger og tolkninger. Danielsen et. al. bruker Olwig sitt begrep fra ”Contested homes” 1998 slik:

Et hjem er en abstrakt forestilling og innebærer en idé om tilhørighet, men det er og det sted en utfører sine plikter på mer eller mindre rutiniserte måter og et sted for gjensidig utveksling av sosiale forpliktelser. Sagt på en annen måte innbefatter et hjem et sett av interpersonlige relasjoner som er tilskrevet spesifikke kulturelle meninger gjennom ulike diskurser (siteret av Danielsen et. al, 2004, s.34).

¹ Diddy- Dirty Money Featuring Skylar Grey, 2010.

Når det da ses nærmere på hva som utgjør det vesentlige i et hjem i en transnasjonal kontekst, ser det ut til at konstituerte hjem som konstituert av sosiale relasjoner eller sosiale praksiser vil ha gode muligheter for å fungere.

Et hjem kan skilles mellom at det er det stedet hvor bestemte sosiale og økonomiske plikter og rettigheter representeres, på den andre siden kan et hjem være en idé som vises via ulike typer narrativer om lengsel, ambivalens og nostalgi. Disse to sidene av et hjem, hvor en handler om følelser knyttet til et sted og den andre om et konkret sted som det er knyttet forpliktelser til, er med på å gjensidig forsterke hverandre. De symbolske representasjonene i hjemmet er med på å gjenspeile den sosiale orden i hjemmet.

I en verden hvor mange er på flyttefot vil det være gode muligheter for å analytisk skille mellom hjemmet som et bestemt sted og hjem som en idé. Det ser ut til at ideen om et hjem har forflyttet seg fra stedsfikserte forestillinger til en mer stedsuavhengig forestilling. Mennesker løsrives fra en bestemt fysisk struktur, når de stadig befinner seg i bevegelse. Flere sider av det stedsuavhengige hjemmet blir sett på ved å si at sosiale relasjoner konstruerer et hjem, dannes og bygges gjennom den vanemessige gjennomføring av daglige gjøremål (Danielsen et. al, 2004).

Sarup hevder i "Home and Identity" fra 1994 at de fleste teoretikere på en eller annen måte knytter begrepet hjem opp mot begrepet identitet. Dette kan da være en flytende identitet, hybrid, multippel eller mer fast, dette kan også sies: "...*et hjem bygger og huser identiteter. Å være hjemme er å være der en hører til*" (sitert av Danielsen et al, 2004, s.35).

Ut ifra slik Danielsen et al forklarer at når man har flyttet flere steder og bor i eksil, kan dette føre til lengsel og ambivalens og betyr nødvendigvis ikke at en føler at man bor hjemme men er på et sted. Denne tanken vil likevel kunne forandres over tid. Videre er i følge Olwig sitt utsagn fra 1998 et hjem et sett av mellommenneskelige relasjoner med bestemte kulturelle meninger gjennom ulike diskurser (sitert av Danielsen et al, 2004). Derfor ser jeg det som viktig å trekke frem begrepet hjem, fordi det vil være med å vise hvilke relasjoner som er viktig for de enslige mindreårige i deres hverdag. Om det er en idé og lengsel etter hva de hadde før de kom til Norge, eller om det har utviklet seg et hjem her i Norge eller eventuelt begge deler. Guttenes ståsted om hva et hjem er kan kanskje være med å påvirke deres relasjoner her i Norge.

Alle guttene forbandt hjem med familie. Selv om svaret de oppga med en gang ikke inneholdt ordet familie, så kom det likevel fram senere at hjem var noe som inneholdt familie. Mirwais tenkte på ”trygghet” når han tenkte på hjem. Videre da jeg spurte om hva han føler er sitt hjem nå sa han:

Mirwais: eh nå er, på en måte ja, jeg er, det er her hjemmet mitt, men det på en måte kan ikke si det liksom sånn eh, kan si det mangler en bein. Det kan si det.

Videre forklarer han at han har flyttet mye og har ikke hatt noe følelse av at skikkelig hjem, men at han føler seg litt hjemme her, det er jo her huset hans er. Hussein sier dette:

Men når jeg hører hjemme, så tenker jeg mer på hjemme i Afghanistan. Så der er det familie og mamma og pappa og alt rundt deg.

Videre forklarer han at hjem er kjærlighet som gjør hjemmet litt varmere. Han vet ikke om han kan kalle Norge for et hjem. Men han er voksen og forstår realiteten. Dermed kan han si at han føler seg mer hjemme i Norge akkurat nå, i hvert fall så lenge han går på folkehøgskolen.

Pamir tenkte at et hjem er et tak over hodet, men etter hvert som han fortalte kom det frem at å komme hjem uten å se familien eller noen andre var tungt for han og hvor alene han da føler seg. På grunn av dette fortalte han at det er lettere å være ute med venner og andre folk, slik at han skal slippe å tenke på situasjonen sin. Men når han tenker på et hjem i Afghanistan sa han at det var helt annerledes. Der ville han være hjemme mest mulig sammen med familien.

Javad fortalte dette da jeg spurte om hva han tenkte på når jeg sa ordet hjem:

Hjem... jeg tenker to plasser vis du sier hjem. Jeg tenker på her som vi bor her, og jeg tenker på Afghanistan som jeg har familie.

Og da jeg spurte hva forskjellen på hjemme her i Norge og i Afghanistan var, sa han:

Hjem det har forskjellig inneholder. For eksempel et land vi kan også kalde eh... hjem. Men hjem som jeg tenker på, der som jeg bor.

Det ser dermed ut til at alle fire ser på et hjem som en representasjon av de relasjonene og følelsene som er knyttet til et sted, hvilket hos disse guttene er familien. Likevel føler guttene at de til en viss grad har et hjem her i Norge fordi de har et tak over hode, materielt sett. Tre av guttene bor i bofellesskap med flere gutter og en på folkehøgskole. Dette kan kanskje være

med på å skape et hjem i den forstand som Danielsen et al viser til at når mennesker befinner seg i bevegelse, blir et hjem konstruert dannet og bygget av sosiale relasjoner, gjennom vanemessige gjennomføring av daglige gjøremål. Dette var også tilfelle i det de ser som hjem i sitt hjemland, men da av familien som de er født inn i og har hatt en naturlig dannelsesprosess. Det jeg ser er at de relasjonene og de hverdagene som guttene har sammen her danner et hjem. Likevel føler de at det er noe som mangler, hvilket da ut ifra guttenes besvarelser er familien. ”Det mangler et bein” som Mirwais sier.

Ved at guttene føler at de også har et hjem her i Norge er dette kanskje med på å forandre relasjonen til familiene deres. Relasjonene til de hjemme er fortsatt de viktigste, men likevel kan det hende det forandrer seg. De nye relasjonene her i Norge er med på å skape og gi dem følelsen av et hjem her. Men ideen og følelsen av hjem i hjemlandet og familien vil kanskje aldri forandre seg. Likevel er kulturen i Norge og de enslige mindreåriges situasjon noe familien ikke har opplevd og dermed kanskje ikke har forståelse for.

Berg og Lauritsen (2009) viser i sin bok ”Eksil og livsløp”, hvor de har intervjuet flere om livet i eksil, at de etter hvert kan oppleve kommunikasjonsproblemer ovenfor familien i hjemlandet sitt. På den måten at deres situasjon i Norge blir forskjellig fra deres hjemland. En de har intervjuet forteller at han har forandret seg og at det er vanskelig å formidle denne forandringen til familien, fordi de forventer at han skal være den samme.

I min undersøkelse forteller en av guttene at det er ikke alt han kan snakke med familien i hjemlandet om lengre, fordi familien ikke forstår hans hverdag, og fordi han har forandret seg på visse områder etter å de ha bodd en stund i Norge. Dette fortalte han uten at jeg hadde stilt et spesifikt spørsmål om dette. Grunnen til at dette kom opp nettopp fra han kan være at han har bodd i Norge lengre enn de andre guttene. De andre guttene har kanskje ikke erfart dette enda. To av dem har heller ikke kontakt med familien og det blir dermed heller ikke et tema for dem.

Hussein: (...) men tid forandrer seg skjønner du, vil jeg kommer til å snakke om at ja Norge i, vis jeg kommer å snakke med mora mi, at dagene er så komplisert, det finnes ikke noen Gud og sånne ting. Da mamma forstår ikke meg. Så...det varierer fra tid til tid så, ting som jeg sliter noen ganger som foreldrene forstår ikke, så kan jeg godt snakke med for eksempel (en kollega som også er afghansk) en god venn, så...men familie...(....)

Flere av guttene nevner også at det er livet deres her i Norge som er viktig nå, de tenker mer på seg selv. De hjemme er viktige fordi de har vært det gjennom oppveksten og har stått dem nærmest i store deler av livet, og de har gitt guttene deres verdier og normer. De har jo formet dem. Jeg tror at følelsen og hvordan de husker tilbake på hvordan det var, de som en gang ga dem trygghet, er viktig for flere av dem. At det er med på å holde dem oppe eller gjøre dem sterke her i Norge. Mirwais viser også til at han kan skape trygghetsfølelsen og nærhet til moren sin her i Norge, dette på tross av at han ikke har kontakt med familien:

Mirwais: (...) Altså som jeg, jeg prøver meg liksom sitte på en, som sover eller sitte og slå av lyste og så bare tenker og gråter litt. Det er sånn tenker meg, sånn beste som jeg kan gjøre liksom. Som beste trygghet. (...) Mmm ja, fordi jeg kan kaste ut liksom er sånn inni meg liksom som trykker meg liksom, mens når jeg tenker på morra som sånn, det er bare hun og meg på en måte, så da blir det sånn kommer tårer gjennom øynene mine og ja veldig.... Selv om det er noen ganger veldig lei for meg, men jeg liker det. (Han fikk tårer i øynene da han pratet om dette, kunne se at det var vanskelig for han)

5.4 Tilhørighet og tillit

Gjennom intervjuene ønsket jeg å avdekke hvilke relasjoner som var blitt viktig for de enslige mindreårige her i Norge. Om det eventuelt var noen personer her i Norge som betydde spesielt mye for dem, og hvorfor de var viktige for dem. Det kan også være en signifikant andre, men kanskje på en annen måte enn hva deres familie er? Eide og Broch (2010) kobler begrepene trygghet, tilhørighet og mestring i forhold til hva som kan fremme mental og fysisk helse og barnas egne ønsker om voksenkontakt, samtalepartnere, gode omsorgspersoner, utdanning og ulike aktivitetstilbud. Disse ønskene ser ut til å være samhandlinger som foregår i ulike kontekster som kan fremme trygghet, gi tilhørighet og føre til følelser av mestring. For å kunne skape trygghet må det ofte være tillit tilstede. Dermed er det interessant å se hvem ungdommene har tillit til og har en god relasjon til og som er viktig for dem i deres hverdag.

For noen er tillit kun tilstede når det ikke er nødvendig å tenke på om den er tilstede. Lurer man på om man kan stole på noen, er det ikke tillit.

”Tillit er tredelt: Noen stoler på noen med henblikk på noe. Man stoler sjelden- om noen gang- totalt, ubetinget og uspesifisert på noen. Mye tyder på at ubetinget tillit er noe man må

trenes opp til å ha, fordi det er viktig under visse typer forhold (...)” (Grimen, 2009, s. 13,14).

Ofte henger tillit og trygget til andres kompetanse nært sammen. Det er heller ikke uvanlig å stole på noen på visse ting og mistro på andre. Vanligvis er tillit begrenset, betinget og spesifisert (Grimen, 2009).

Giddens (1996) stiller spørsmålet om hva som skaper en følelse av ontologisk sikkerhet, hvilket kan hjelpe den enkelte gjennom overganger, kriser og situasjoner med høy risiko? Tillit til virkelighetens eksistensielle forankring ses i forhold til det emosjonelle og en tiltro til andre personers pålitelighet, en tiltro som skapes i spedbarnets tidlige erfaringer. Den grunnleggende tilliten blir dermed utviklet gjennom kjærlig oppmerksomhet fra de tidligste omsorgsgiverne og binder den sammen med selvidentiteten og andres vurderinger. Den grunnleggende tilliten er kjernen i et spesifikt håp. Gjensidigheten med de tidligere omsorgsgiverne er en grunnleggende ubevist sosialitet.

”Den tillid, som barnet under normale omstendigheter nærer til sine omsorgspersoner, kan etter min oppfattelse betraktes som en slags emotionel vaccination mod eksistentiel angst – en beskyttelse mot fremtidige trusler og farer, som gjør det mulig for personen at bevare håb og mod i krævende situasjoner”(Giddens, 1996, s. 54).

Ketil Eide (2000) trekker frem begrepet tillit i sin rapport, hvor de enslige mindreårige knytter dette til et kjennetegn ved den omsorgen de har erfart i Norge. Det går på den følelsesmessige tilknytningen de har til omsorgspersonene og i hvilken grad voksenpersonene kan skape et trygt oppvekstmiljø. Han bruker Giddens sin bok ”Beyond Left and Right- The Future of Radical Politics” fra 1994 som hevder at tillit til personer handler om tiltro til pålitelighet hos en person, hvor det uttrykkes en tro på en annens redelighet og kjærlighet. Forventninger om forutsigbarhet i tilværelsen er det tillit handler om. Eide (2000) forklarer at for enslige mindreårige blir det spesielt viktig å skape forutsetninger for forbindelseslinjer mellom fortid og nåtid.

Videre forklarer Eide (2000) at gjennom det trygge og kjente kan tillit være tilstede. Dette er uavhengig om det er med slektsforhold eller om de bor med personer som har samme etnisk bakgrunn, hvor språk og kulturen er kjent. Men tillit kan også oppnås via den omsorgen som ytes, det handler da om at vesentlige behov i omsorgen blir tilfredsstilt. Det er viktig å få

dekket behovsomsorgen, da de som er universelle, men også de som allerede er utviklet. For de enslige mindreårige kan dette være tilknytning til en familie, eller at de er i en fase i livet hvor behovet for sosial akseptering og å oppleve nærhet og samhørighet med andre er viktig. De enslige mindreårige har tapt mange av disse relasjonene, tillitsrelasjonene til familie, slekt og venner. Det kan da bli viktig for dem at noen av disse relasjonene kan erstattes i deres nye oppvekstmiljø (Eide, 2000)

Gjennom intervjuene mine har det kommet frem at guttene ser sine foreldre som den signifikante andre både før og etter ankomst i Norge, dette på tross av avstand og kontakt. Jeg ønsket å få frem hvem som kan ha blitt viktig for dem her i Norge, hvilket er det sentrale spørsmålet i oppgaven. Derfor valgte jeg å spørre om hvem de hadde mest tillit til før de kom til Norge, for å se om dette hadde en sammenheng med hvem de har mest tillit til i deres hverdag i dag. Ønsket var at dette kunne gi meg et svar på hvem som har blitt viktig for dem i Norge, den signifikante andre.

Mirwais forteller at det var hans mor han hadde mest tillit til:

Ja, 100 prosent, kan si det. Noen ganger kan si det etter Gud. Ja.

Hussein: *Kanskje til hele familie. Ja. Til hele familie. Men det var at kanskje de gutteting som var at kanskje, det var private saker som man snakker ikke hjemme, men kanskje med kompiser og sånn.*

Pamir: *Det var mamma og pappa, som jeg klarte å si om alt ting. Som jeg følte meg noe dårlig, når jeg følte meg veldig glad, alt, da jeg snakke med dem. Om alt. Ja (med et lite sukk).*

Javad: *Ja det var mamma og pappa, og onkel.*

Videre spør jeg hvem de her i Norge ser på som viktig for dem, hvem de har tillit til:

Mirwais: *På en måte, jeg tenker meg sjøl liksom, bare meg sjøl liksom, kan stole på liksom. Også noen gang på onkel, onkel min. mmm. Men stort sett det er meg sjøl.*

Han sier at han stort sett stoler på seg selv, men under samtalen kommer dette frem:

(tenker litt) jo. Liksom, det er jo noen ganger ja, venner er jo med, og de personalet også. Eller stort sett (leder for bofellesskapet) liksom.

Jeg spør hva grunnen er til at han nevner lederen for bofellesskapet. Da svarer han:

Hun er veldig snill mot meg hvert fall, det er det hun, hyggelig og koselig, og alt sånn man kan si det om en flott dame liksom. Noen ganger sånn hu har gjort det som en mamma til meg. At jeg er føler jeg er barnet hennes liksom. En sønn, en av sønnene hennes liksom. Også da man kommer å stole på vis jeg gjøre noe og noe blir gjentatt som jeg gjøre i tjeneste til deg, og blir veldig snill mot deg, og gjøre som du liker og sånn sånn, da man kommer å sette pris og stole på og sånn. Så (leder for bofellesskap) er jo en av dem.

Hussein: *Mmmm ja...(tenker), jeg har tillit til ja... jeg har tillit til mange. Men jeg har egentlig ikke så mye hemmelighet. Jeg har tillit til alle, kan snakke med hvem som helst om problemene mine, vis jeg har problemer, vis jeg trenger hjelp. Så kan jeg for eksempel snakke med (Navn på en i Barnevernet) der vi var en dag, hun kjenner meg i tre år nå.*

I Norge veldig, de har en kultur som du får deg en venn i dag, så den vennen er bare der, den dagen, så forsvinner de etter hvert. Jeg var veldig god venn med (Et afghansk gutte navn) for tre år siden, veldig god venn, vi har sagt til hverandre alt. Men det forsvinner etter hvert, det er ikke der lengre. Men jeg har et par gode venner som jeg kan stole på dem 100 %. Jeg ser opp til dem veldig mye og de ser opp til meg. Så vi reiser også veldig mye sammen.

Pamir: *Ikke, det er ikke bestemt person, men det er bare venner som er viktig for meg. Og de personaler som hjelper meg mye.(...) Som fordi når jeg er lei meg, da de voksen kommer til meg og spør meg hva har det som skjedd med deg? Eller hvorfor du er lei deg og sånne ting. Da jeg kan si at jeg føler meg alene og hva som helst for eksempel. Jeg stoler på dem.*

Han forklarer hvorfor de er viktige for han:

Fordi jeg har ingen, ingen. Man må ha en eller flere personer som må, stole på dem. Som jeg sa, man kan ikke leve uten venner eller uten noen kontakt med de andre. Derfor jeg har uten de personaler og kompisene mine, vennene mine, jeg har ingen her. Og ja. Jeg har kontakt med de gamler voksne og sånn. Fra (stedsnavnet på mottaket han bodde på før) fra mottaken, og det liker jeg veldig godt.

Javad: *Egentlig når er det livet mitt som er viktig for meg. Men det er rundt meg, noen som hjelper, for eksempel lekser. Og vis jeg har noe problem jeg kan jeg kan finne en sånn løsning*

for og sånne tingene. Flere folk, sånn som her (i bokollektivet), sitter i kontoret, og advokat og.. De som er hovedpersoner for meg her, de er også viktig for meg og andre er utdannelse er viktig for meg, og skole.

Det kan se ut til at guttene ikke klarer å ha like stor tillit til noen på samme måte som de hadde til familien sin. Berger og Luckmann viser til at primærsosialiseringen som de fikk hos sin familie, skaper individets første verden. ”Barndommens verden, med sin skinnende virkelighet, bidrar på den måten til tillit, ikke bare til de signifikante andre som personer, men også til deres definisjoner av situasjonen” (Berger & Luckmann, 1966, s.141) Relasjonen til familien vil alltid komme til å være spesiell, slik guttene forklarte tidligere, vil deres forhold til dem aldri synke i verdi.

Noen av guttene sier de stoler mest på seg selv nå. Kan dette komme av at de nå må klare seg på ”egen” hånd? Det vil kanskje ta lengre tid å skape en sterk tillit igjen? Slik Grimen hevder, vil ubetinget tillit måtte trenes opp, fordi det er viktig under visse typer forhold. Det kan hende den er trent opp gjennom primærsosialiseringen, men etter mange tapte relasjoner, tillitsrelasjoner til familie, slekt og venner og situasjonen til guttene i dag vil tilliten kanskje måtte bygges opp på nytt. Alle guttene viser likevel at de har tillit til flere som noen venner og de som jobber i bofellesskapet. Mirwais viser spesielt til den ansvarlige for bofellesskapet, og sammenlikner kvalitetene hennes med sin egen mor. ”Noen ganger sånn hu har gjort det som en mamma til meg. At jeg er føler jeg er barnet hennes liksom. En sønn, en av sønnene hennes liksom”. Dette viser at tryggheten han føler til sin mor føler han også til en viss grad til denne damen.

Dette viser at det er de som har gitt dem trygghet og vært omsorgspersoner for dem har egenskaper som er viktig for guttene. Hvilket støtter opp mot hva Grimen hevder om at tillit og trygghet til andres kompetanser henger nært sammen. Det ser ut til at mye av hva Eide trekker frem stemmer hos guttene i min undersøkelse. Gjennom kjærlighet, å få dekket omsorgsbehovet og være tilknyttet til en familie skaper tillit. Venner kan være med å dekke behovet for sosial akseptering, gi opplevelse av nærhet og samhörighet. Det kan være viktig for dem at noen av relasjonene kan erstattes i deres nye oppvekstmiljø.

Jeg ser det slik at alt bunner ut i den grunnleggende tilliten som skapes i tidlige erfaringer, slik Giddens (1996) hevder. Dette blir utviklet gjennom kjærlighet og oppmerksomhet fra de tidligste omsorgsgiverne.

5.5 Sammendrag

Det kommer tydelig frem i intervjuene at guttenes signifikante andre er deres familie. Dette forandrer seg ikke til tross for fysiske avstander. Transnasjonale bånd blir dermed et viktig begrep. To av guttene har kontakt med familien sin og to har ikke. Uavhengig om de har kontakt eller ikke anser guttene familien som deres signifikante andre. Videre oppgir guttene at et hjem representerer de relasjonene og følelsene som er knyttet til familien.

Relasjoner som blir viktig for guttene i deres hverdag er de som de har tillit til og som representerer med egenskapene til deres foreldre. Jeg kan trekke paralleller til Giddens som hevder den grunnleggende tilliten skapes i tidlige erfaringer, utviklet gjennom kjærlighet og oppmerksomhet fra de tidligste omsorgsgivere.

6.0 "Det mangler et bein"- Identitet

I dette kapitlet skal jeg drøfte identitetsprosessen som informantene gir uttrykk for. I de tidligere kapitlene har jeg sett på noen av de kontekstene og relasjonene de enslige mindreaårige må forholde seg til i et nytt samfunn, uten familien ved sin side.

Identiteten de hadde da de kom til Norge vil mest sannsynlig gå igjennom forandringer. Om dette er hva de ønsker er et annet spørsmål. Identiteten vil influeres av samfunnet og de er en del av sosialiseringene som skjer i deres hverdag. Jeg anvender Berger og Luckmann sin teori om identitet som utgangspunkt, men jeg velger å bruke Mead når jeg skal analysere identitetsprosessen. Videre bruker jeg Lange og Westin sin teori om etnisk identitet. I analysen om hvordan guttenes identitet utvikler seg i Norge bruker jeg alle tre teoriene. For å få fram kompleksiteten ved identitet anvender jeg også begrepet sosialisering i analysen, fordi begrep har en sentral plass ved identitetsbygging. På denne måten besvares siste del av problemstillingen min, hvordan de viktige relasjonene i hverdagen påvirker identiteten? For å få frem forandringen og utviklingen i guttenes identitet etter ankomst trekkes også refleksjon rundt deres tidligere identitet frem.

Begrepet identitet har i de siste årene blitt brukt begrep innenfor store deler av samfunnsvitenskapen. Berger og Luckmann (1966) ser det som en subjektiv realitet, hvilket også har et forhold til samfunnslivet. Ved samspillet mellom organismen, bevisstheten og den sosiale strukturen blir identitet formet.

Berger og Luckmann viser til at sosiale prosesser former identiteten. Når den først har formet seg, vil den bli opprettholdt, modifisert, den kan faktisk også bli omformet av sosiale relasjoner. Det er den sosiale strukturen som bestemmer hvilke sosiale prosesser som er involvert i dannelsen og opprettholdelsen av identiteten. "Omvendt vil de identitetene som skapes av samspill mellom organisme, individuell bevissthet og sosial struktur virke inn på en gitt sosial struktur, opprettholde den, modifisere den, eller rett og slett omforme den" (Berger & Luckmann, 1966, s.173). Individet tilegner seg ikke bare andres roller og holdninger, men også deres verden i samme prosessen. Objektivt blir identiteten definert som en plassering i en bestemt verden. Hvilket kun kan tilegnes subjektivt "med" denne verden. Identifiseringen finner altså sted innenfor rammer som angir en bestemt sosial verden. "Subjektiv tilegnelse av identitet og subjektiv tilegnelse av den sosiale verden, er bare forskjellige aspekter av den

samme internaliseringsprosessen som formidles av de *samme* signifikante andre” (Berger & Luckmann, 1966, s.138).

De enslige mindreårige har vanligvis hatt en rolle i familien og i sitt samfunn før de kom til Norge. Etter ankomsten til Norge vil disse rollene kanskje forandre seg. Enten i en naturlig prosess eller ved en bevisst handling, eller ved at de får tildelt en bestemt rolle av samfunnet.

I ulike kontekster og faser av livet ser vi oss selv i ulike roller, hvilket er knyttet til vår status i samfunnet og ut fra bestemte plikter og rettigheter. En for eksempel datter, søster, født inn i en familie med bestemte sosioøkonomisk bakgrunn, som er med på å bestemme vår status. En er også født inn en etnisk tilhørighet, for eksempel som etnisk norsk eller som ”innvandrerbarn”. Videre blir en tildelt roller både i og utenfor privatlivet. En er eksempel elev, student og etter hvert en yrkesstatus, kjæreste, sønn eller datter. Noen vil kunne få nye roller dersom det kommer flukt eller migrasjon inn i bildet, som flyktning eller innvandrer. I forbindelse med de ulike rollene utvikler en forskjellige delidentiteter (Sand, 2008).

Berger og Luckmann (1966) trekker frem en primæridentitet hvilket blir til gjennom primærsosialiseringen i den første perioden i livet. I følge Berger og Luckmann er ikke primærsosialiseringen noe ”problem”. Man har ikke noe valg når det gjelder signifikante andre. Samfunnet presenterer sosialiseringkandidaten for et forhåndsdefinert sett av signifikante andre som man må akseptere som de er, uten noen mulighet for å velge en annen ordning. Videre mener de den primære identiteten sitter dypere, fordi barnet internaliserer verden til deres signifikante andre, som den eneste eksisterende og tenkelige verden. Dermed er den vanskelig å forandre. De sekundære identitetene fås senere via de sekundære sosialiseringprosessene. Da oppdager barnet at foreldrenes verden *ikke* er den eneste. Derimot er den sekundære identitetene nokså lett å forandre (Berger & Luckmann, 1966).

Sand ser det slik at ikke alle delidentiteter alltid er like innflytelsesrike, men at i ulike kontekster vil ulike deler av identiteten bli tatt i bruk. ”Likevel har vi et bilde av oss selv som ”den samme” i tid og rom” (Sand, 2008, s. 29).

6.1 Tidligere forskning om minoritetsgrupper og identitet

Christine M. Jacobsen (2002) har gjort en forskning på den nye generasjonen norske muslimer, og har skrevet boken *"Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge"*. Hun tar for seg deres identitetskonstruksjon og selvforståelse og hvordan det blir oppfattet i det norske samfunnet. Målgruppen boken omhandler er andregenerasjonsinnvandrere. Hun diskuterer deres sammensatte identiteter og analyserer tilhørighetsformenenes mangfold i forhold til kultur, identitet og religion. Jeg ser det som relevant å bruke hennes perspektiv på identitet, selv om hennes bok omhandler andregenerasjonsinnvandrere. Perspektivet hennes er med på å få frem noe av hva mine informanter fortalte om deres identitet, selv om de er enslige mindreårige asylsøkere og ikke andregenerasjonsinnvandrere.

I forbindelse med begrepet identitet trekker Jacobsen (2002) frem at synet på identitetsproblemer ofte ligger i observatørens øyne, da enten hos en forsker eller en i foreldregenerasjonen i forhold til en annen - og tredjegerasjon, enn hos ungdommene selv. "Problemet" er ofte knyttet til noen teoretiske føringer i forståelse av fellesskap, kultur og identitet, hvilket ligger til grunn i forskningen. Perspektivet ser "identitet" som sosiale og kulturelle konstruksjoner. Det ses som sentralt med et prosessuelt og relasjonelt perspektiv på identitet, som ser identifikasjonens grunnleggende sosiale og dynamiske karakter.

Videre viser Jacobsen til, slik Mead også hevder, at identiteten vår ser vi også gjennom andre. Hun forklarer at identiteten ikke må forstås som noe den enkelte selv kan skape og refortolke på egen hånd. "Et relasjonelt identitetsbegrep innebærer at identitet må konstitueres i en "indre- ytre" dialektikk mellom selvidentifikasjon og tilskrivelse av identitet"(Jacobsen, 2002, s35). Dermed defineres identitet i relasjon til hvordan vi selv og andre identifiserer oss med, og skiller oss fra, sosialt etablerte kategorier og grupper. Den sosiale identiteten innenfor maktrelasjoner i samfunnet er også med på å bli plassert via dynamikken mellom indre og ytre identifikasjon.

Et individ vil ha en viss gruppeidentitet i tillegg til dens individuelle identitet.

Gruppeidentiteter og livsformer kan også være internt omstridt, og grensene vil kunne være overlappende, i forhold til at mennesker tilhører flere grupper samtidig. Individene har sammensatte identiteter som dannes gjennom relasjoner til andre. "Sammensatte identiteter kan ikke plasseres i konsentriske sirkler rundt individet ut fra hvilke som er mer eller mindre viktige eller grunnleggende" (Jacobsen, 2002, s.36). Identitetene kutter på tvers av hverandre, at den enkelte deler identitet med forskjellige mennesker til ulike tider. De sosiale gruppene er

igjen internt delt inn, som for eksempel alder, kjønn, etnisitet, religion, hvilket i en gitt kontekst kan fremstå som personens viktigste identitet. Likevel betyr ikke dette at alle identifikasjoner er like viktig for den personlige identiteten. Det er de bestemte sett av sosiale og kulturelle praksiser som er knyttet opp til identifikasjoner. Den enkelte kan ha en kjerne ut i fra bestemte grupper, hvilket blir en veiledning i verden og dermed skaper et grunnlag for erfaringer og fortolkninger på tvers av ulike kontekster.

I forhold til etnisk identitet blir det ofte i migrasjonsstudier en tendens til å sette likhetstegn mellom kultur og etniske grupper. Begrepsdannelsen kan videre bli en tenkning om at migranter er fremmede og rotløse, i første omgang ut ifra etnisk identitet i stedet for kjønn, klasse eller lignende. Identifikasjonsformer kan gå på tvers av etnisk tilhørighet og andre former for sosialitet og allianser. Det kan være viktig å ikke anta på forhånd at etnisitet er den primære identifikasjonen, men også fokusere på andre identifikasjonsformer. Personlig identitet er sammensatt og kompleks, og det er ikke nødvendigvis slik at den etniske identiteten er den mest sentrale.

”Det er også viktig å huske på at etnisk identitet ikke står i noe direkte forhold til kultur. Hvordan personer kategoriserer seg selv og andre, sier ikke nødvendigvis noe om hvorvidt kulturforskjeller eksisterer, eller hvilke som eventuelt gjør det, eller om hvorvidt personer som anses for å være, eller selv anser seg som, en etnisk gruppe, deler noe som vi kan samtale som ”en kultur”(Jacobsen, 2002, s).

Ketil Eide (2000) trekker i sin rapport frem begrepene det kjente og det ukjente, trygghet og frihet. Han hevder det er viktig å finne begreper som er med på å forstå hvordan det er å vokse opp i et fremmed land uten sine foreldre. Et begrep han kom frem til ved at ungdommene fortalte om sine livshistorier var at den enkelte mindreåriges søken etter ”personlig integritet”, gjennom å finne mening og sammenheng i de erfaringene de gjør. Dette gikk igjen i intervjuene med ungdommene, enten direkte uttrykt eller underforstått i samtalen, som de aller fleste temaene i rapporten kan relateres til. Eide mener samtalene har synliggjort at det har mindre å gjøre med kultur og etnisk bakgrunn. I undersøkelsen har han forholdt seg til ungdommer fra forskjellige land, hvilket ofte fører til at kulturelle forskjeller får en dominerende plass i tolkningen av deres situasjon. Det er et allment kjennetegn ved de fleste tverrkulturelle møter at det oppstår en kategorisering av *de andre*. Han mener dette også vil gjelde både leserne av rapporten og forskeren som har analysert tekstene i fra intervjuene.

I undersøkelsen til Eide har det kommet frem ulike fenomen som de mindreårige snakker om. "Dette kan være alt fra det personlige, om friheten de opplever i det norske samfunnet, forventninger fra familien og til det å vokse opp uten foreldre". Begrepene det kjente og det ukjente oppsto av de enslige mindreåriges egne beskrivelser.

"En informant beskriver forhold mellom det ukjente og det kjente når han sier at han har funnet balansen mellom det norske og det somaliske. En annen sier at når man har en kombinasjon av begge kulturer, kan "de andre" verken si at han er norsk eller at han er utlending. Andre igjen snakker om integrering, eller om det å samarbeide med noe nytt og fremmed, eller om å forstå det som er annerledes" (Eide, 2000, s.37).

Nesten ingen av de mindreårige snakker om at de må velge mellom det kjente og det ukjente. Ungdommenes historier viser ofte til de pragmatiske løsningene og tilfeldighetene. Livshistoriene er ulike og har aller prosesser som fører til forskjeller i situasjonen deres i dag. Begrepene frihet og trygghet trekkes også inn. Hvor ungdommene kan oppleve å leve mellom to verdener, den moderne og den tradisjonelle. Frihet er en viktig egenskap ved det ukjente, og trygghet av det kjente. Det sistnevnte er for det første hensyn til og forventningene fra kollektive representert ved familien, enten i hjemlandet eller gjenforent i eksil, og i den lokale sammenhengen vil det være den etniske gruppen. Tryggheten kan være å føle tilhørighet, aksept og respekt i gruppen, men kan i noen situasjoner også medføre konflikter.

De enslige mindreårige nevner egenskaper som frihet, det personlige, det å lære, det å være uten foreldre og det å bli definert som utlending i mange sammenhenger, når det kommer til det ukjente. Dette hevder Eide (2000) er viktige kjennetegn ved å vokse opp som enslig mindreårig flyktning. Friheten påpeker ungdommene som en viktig egenskap ved det ukjente. Ofte består frihet av at mulighetene er større i det norske samfunnet enn i hjemlandet, hvor både familien og lokalsamfunnet, for noen også religion, kan ha satt enkelte begrensninger for deres livsførsel. Friheten knyttes ofte til det personlige og det å klare seg selv, likevel har friheten i et samfunn også sine ulemper. Ungdommene tenker da på at det er mange muligheter for dem og samtidig den doble risikoen som eksiltilværelsen innebærer. De mener det er viktig å ta vare på friheten som tilbys, da spesielt med hensyn til utdanning og jobbkarriere. Andre områder som de også ser som viktig er partnere de vil velge og hvilke venner de vil være med. Mellom det kjente og det ukjente oppstår det nye fenomener som for eksempel å ikke bli akseptert som en fullverdig samfunnsborger i det nye landet, en mulig trussel fra eksilmiljøet mot å kunne skape seg en egen tilværelse uavhengig av kollektive

forventinger, å ha stolthet over en nasjonal identitet istedenfor å være en del av en etnisk minoritetsgruppe. ”Det å være stolt over sine røtter gir verdighet i en situasjon der mange forhold og situasjoner i det norske samfunnet tildeler dem en negativ identitet som utlending”(Eide, 2000, s.46). Holdninger som dette møter de gjennom media, på skolen og arbeidsplassen, og andre steder. Ungdommene blir sett på som annerledes, og satt i båser hvor det forventes at de ikke kan snakke norsk, at de tenker på bestemte måter, og at oppførselen er annerledes enn hva nordmenn ønsker. Stoltheten kan ses som en motreaksjon på alle holdningene de møter, ungdommene tenker at det er bedre å være fra et bestemt land enn utlending. Er de ikke stolt, vil det bety at de skammer seg. Flere av de mindreårige opplever både direkte og indirekte av det norske samfunnet at de skulle skamme seg over å være annerledes (Eide, 2000).

Eksilmiljøet har både positive og negative sider. Å være en del av det etniske nettverk er både trygt og utrygt. Ungdommene påpeker at de har mange nære venner i disse miljøene. Det er da ofte enkeltpersoner fra gruppen og ikke om eksilmiljøet som helhet. Sin egen etniske gruppe er det flere av de enslige mindreårige som forbinder med blant annet trangsynthet, misunnelse, fordommer mot det norske, sladder, interne konflikter i gruppen. I motstand mot de negative sidene i eksilmiljøet blir ungdommenes stolthet i større grad uttrykt via en nasjonal identitet og en nasjonal kultur. De er da stolt over landet sitt og de kulturelle verdiene som er viktig å ta vare på.

Å vokse opp som enslig mindreårig er en spesiell situasjon, og har betydning for hvordan forstå deres utagn om å være stolt over å være fra de bestemte landene. Flyktningbarn uten foreldre har mistet sine vante omgivelser og det å ha et sted man tilhører og det å kunne forstå, og til en viss grad forutsi, det som skjer. Hvilket handler om stabilitet og trygghet i tilværelsen. Eide hevder ”ungdommene mangler flere av de identifiserbare speilene som norsk majoritetsungdom vokser opp med” (Eide, 2000, s. 49). For mange av disse ungdommene er det ikke sikkert de får den tilhørigheten de trenger i eksilmiljøet. Dersom ryktene som oppstår om den enkelte ungdom i eksilmiljøet ikke er speilet de vil se seg selv i, kan det være bedre med den ”avstandspregede” identiteten som for eksempel en tamil eller iraner, enn ingen identitet. Det er i hvert fall bedre enn å være bare utlending. For å skape en helhet i tilværelsen kan de bruke sin stolthet og interesse for egen bakgrunn som en hjelp til å skape mening (Eide, 2000).

Begrepene det kjente og det ukjente, trygghet og frihet som Eide trekker frem, er viktig å se på for å forstå hvordan det er for de enslige mindreåriges å vokse opp i et fremmed land uten foreldrene sine. Samtidig mener jeg det også er viktig å trekke frem den transnasjonale familiestrukturen, hvilket jeg tok for meg i de tidligere kapitlene. Engebrigtsen viser til studier hvor relasjonene over nasjonsgrenser og store avstander ikke er et overgangsfenomen, men en viktig side i forhold til identitetsutforming og er med på å bestemme hvordan de former tilværelsen. Ungdommene mister den daglige omsorgen og fysisk nærhet fra foreldrene sine, søsken og venner. Dette kan gjøre dem spesielt følelsesmessige sårbare, fordi dette er en livsfase hvor det er viktig med sosial og psykologisk støtte for å få en sunn utvikling og vekst. Til tross for adskillelsen ser det ut til at de transnasjonale relasjonene mellom migranter og deres hjemland, foreldre, familie og slekt fortsetter å spille en viktig rolle i ungdommenes liv. Derimot er det ikke dokumentert i noen studier om hvor nær og tett kontakt migrantene har til familien i hjemlandet. Transnasjonalitet viser i følge Engebrigtsen (2002) til en tosidig tilpasning til eksilland og hjemlandet, hvor de fleste også utvikler en tosidig tilhørighet.

Annick Prieur (2004) har skrevet boken "Balansekunstnere" som er en forskning med 52 unge mennesker med innvandrerbakgrunn. De har hatt store deler av oppveksten i Norge, men lever på mange måter annerledes enn de fleste jevnaldrende i Norge. Hun stiller blant annet spørsmålene: På hvilke måter den kulturelle bakgrunnen har preget deres livshistorier? I hvilken grad er de formet av å vokse opp i en innvandrerfamilie, og på hvilke måter har et utseende, en aksent, et navn eller annet som kan oppfattes som "utenlandsk" i Norge, fått betydning for deres liv?

Boken til Prieur (2004) omhandler i stor grad unge mennesker som har familien sin i Norge, men jeg ser at det er en del felles trekk hos dem og hos informantene i min undersøkelse. Et kapittel jeg vil trekke frem er "Konstruksjon av etnisk identitet". Her har hun gjennom empiri funnet at den handler om hvilke betydning etnisk bakgrunn har og hvordan denne betydningen dannes. Ut ifra dette har Prieur satt opp åtte områder. Jeg velger å trekke dem frem:

- 1. Etnisk bakgrunn er viktig, i den forstand at den for så godt som alle medfører en opplevelse av å være annerledes enn majoritetsbefolkningen.*
- 2. Betydningen av å ha en etnisk bakgrunn skifter mellom personer med samme bakgrunn – men på systematiske måter.*

3. *Familien har stor betydning for etnisk identifisering.*
4. *Det kroppslige utgangspunktet har også stor betydning for etnisk identifisering.*
5. *Det er oppstått en del nye, etnisk baserte identitetsformer.*
6. *Religion er en meget sterk kilde til tilhørighet, for mange (først og fremst muslimer) sterkere enn den etniske tilhørighet. Men religiøsiteten er kraftig modernisert.*
7. *En del unge av pakistansk opprinnelse opplever tilknytning til en kaste.*
8. *Etnisk bakgrunn blir viktigere i tenårene - tilhørigheten til foreldrenes folkegruppe forsterkes (Prieur, 2004, s. 135-136).*

Flere av disse punktene kan relateres til min empiri. Jeg velger å trekke ut de som passer inn i min analyse.

6.2 Hvordan formes identitet?

Gjennom sosialiseringprosessen etterligner vi andre og identifiserer oss med dem, også med det som blir fortalt av dem. Videre internaliserer vi på den måten deres holdninger, og vi får et bilde av verden rundt oss, men også vår plass i den. Ved å kommunisere med andre, sammenligne oss med dem og ta imot reaksjonene vi får fra dem, prøver vi å mestre både de fysiske og sosiale omgivelsene. Identiteten blir formet ved de opplevelsene og bedømmelsene av oss selv, i tillegg til at andre tilskriver oss egenskaper. Både kognitive og affektive prosesser er med på å danne identiteten, da påvirkes både bevisst erkjennelse og følelsesmessige opplevelser prosessen (Sand, 2008). Mye av dette kan ses ut ifra Mead sin teori om identitet (som jeg beskrev tidligere).

Identitet kan ha ulike betydninger. En kan være å karakterisere en persons tilhørighet, og da sett ut ifra blant annet navn, alder, yrke, nasjonalitet osv. Den andre måten å bruke begrepet på er å se på fysiske, psykiske og moralske egenskaper som andre gir den enkelte. En tredje måte å se identitet på er en persons subjektive opplevelse av seg selv (Sand, 2008).

I forhold til slike beskrivelser vil det indirekte alltid ligge en sammenligning med andre medlemmer av samfunnet og dets normer. Gjennom prosessen vil barnet utvikle et selvbylde

og en egen identitet. Barnet vil erfare hvem og hva de er, hva de kan og vet, og videre hvilke rettigheter og plikter de har. De vil lære hva som forventes av dem, hvilken reaksjon de kan forvente av andre og bedømmer dem, og hvordan de skal dømme seg selv. De lærer noe av seg selv som person, da alltid i forhold til andre som enten kan være lik eller forskjellig fra seg selv (Sand, 2008).

For å få frem guttenes identitet i dag, forstå den, og se hvordan den blir påvirket av omgivelsene, ser jeg det viktig å trekke frem noe av fortiden. Hvilket kan være med på å gi en bedre forståelse av forandringer de eventuelt går igjennom. Når jeg spør guttene om hvordan de ser på sin identitet før de kom til Norge og hvordan de ser på seg selv nå, får jeg forskjellige svar på hva de legger i begrepet identitet:

Hussein:

Før: Som en afghaner. Uten tvil som en afghaner.

Nå: Men i dag som jeg ser på meg som et menneske. I dag er veldig vanskelig for meg å finne meg. Identifisering er det aller viktigste for meg, jeg prøve å finne sannheten hva er sannheten, men nå jeg sliter å definere meg selv hvor jeg befinner i meg verden. Om jeg er muslim eller kristen, om jeg er afghaner, iraner eller norsk. Det er veldig vanskelig for meg å plassere meg. (...)Og så føler meg som kanskje litt europeisk og med menneskerettigheter og prinsipper aller viktigste. Sånne ting er viktig for meg nå. At jeg identifiserer meg med disse ting enn før. Men før så tenkte jeg en afghan, en muslim, men nå (ler litt) helt annerledes. Ikke så veldig men, jeg er ikke så veldig afghaner nå lenger som jeg var før.

Mirwais:

Før: Også som en person jeg tenker meg sånn. Som andre jobber på en gård og lage familie. Det er sånn de andre. Jeg tenkte ikke på noe sånn veldig høy utdannelse og de andre ting som jeg tenkte på nå. Nei det var ikke sånn. (...): Vi var på enn veldig sånn, på bygda ikke sant, landsby liksom. Og selvsagt det var ikke noe internett (lo litt), det var ikke noe mobiltelefon, eller telefon. Jeg var ikke kjent med verden, hvordan er det liksom. Jeg tenkte det er sånn dager går, eter (litt uklart) hver dag, og andre dager kommer. Så livet må livet og det er jo bare sånn, og du må bli større og du får en, ehm du får liksom på en måte (tenker) du må ta (finner ikke ordet på norsk). Etter hvert du må klare deg sjøl liksom. Ja det er sånn jeg tenke

på det. Det var ikke noe særlig bra, tenke på sånn hva jeg skal bli liksom, hadde ikke tenkt på det.

Nå: *Fra bakken til himmelen ja. Kan si det 180 grader ja.(...) . Også jeg har blitt kjent, kjent med hvordan verden fungerer liksom. Hva er på en måte blir liksom, komme og stole på meg sjøl ikke sant. Komme litt større ider og planer. Kommer ny ider og tanker. Ja alt de der. Det var ikke, verden ble ikke ferdig med spising og sånn på en måte, gjøre ingenting og sant det er ikke det. Må jobbe litt, man må jobbe litt.*

Javad: *Jeg har afghansk identitet (...)Egentlig det er ikke så stor forskjell. Fordi om denne tida når jeg komte Norge så var jeg afghansk, nå er jeg også afghansk, og er afghansk statsborger og i Afghanistan var det også sånn. Men forskjell er litte grann om kultur og sånne tinger.(...)Jeg har fått passet mitt for eksempel, men det er afghansk pass. Jeg har ikke noe forskjell for meg å være i Europa eller Afghanistan.(...)Jeg har forandret meg. I de fleste tingene, litt om kultur og litt om forskjellig. Men man kan ikke forandre seg om hele tingene. Jeg kan ikke tenke at jeg er nordmann. Fordi jeg er ikke det, jeg er afghan. Jeg ser ut sånn og jeg er det.*

Pamir: *Når jeg var i Iran...egentlig nåtiden i hele verden, er sånn at vis du har ikke noen legitimasjon, noen ting, da du er ingenting. Eller du er en person, men ingen vet at du lever i verden eller ikke. Men når du for eksempel har noen legitimasjon eller noen bevis at, du...eller hva du heter, hvor gammel er du og sånne ting, da man føler at, ja jeg er en person. Som andre vite at jeg lever i Norge eller i verden.*

Guttene hadde ganske ulike svar og definisjoner av hvordan de ser identitet, Hussein og Javad svarte at de så på seg selv som afghanere. Mirwais fortalte at han ikke kjente til verden, men tok dag for dag, og tenkte ikke så mye utover det. Pamir tenkte mer på at han ikke hadde noen legitimasjon, og forbinder dette med identitet. Deres primæridentitet ble til gjennom deres primærsosialisering, som jeg tidligere i oppgaven har vist til å være familien. I følge Berger og Luckmann velger den enkelte ikke sin signifikante andre, og den verden som blir vist av dem er den eneste eksisterende verden. Det ser ut til at den sekundære sosialiseringen har vært med på utvide guttenes syn på verden og seg selv som person, slik Berger og Luckmann mener den kan gjøre. Den sekundære sosialiseringen kan være med å vise at verden foreldrene skapte, ikke er den eneste. Dermed ser det ut til at guttenes primære identitet forandres noe gjennom sekundærsosialiseringen, som viser at identitet stadig er i bevegelse. Jeg synes dette

spesielt kommer tydelig frem hos Hussein, som forteller det fortsatt etter flere år er vanskelig å plassere seg, om han er afghaner, iraner eller norsk, om han er kristen eller muslim.

Slik jeg ser det har alle guttene ser ut til å ha forandret synet på seg selv. Ut i fra Mead sin teori kan det tolkes slik at etter å ankommet og bodd en stund i Norge, har selvet på nytt måtte bruke "me", som er å se seg selv fra utsiden til å reflektere over "I". De kan da overta andres holdninger overfor "me" og reagere på dem som "I". På denne måten er ikke selvet den samme som før. Dette kommer tydelig frem gjennom Mirwais sitt utsagn om at de var mer opptatt av her og nå situasjonen, å klare seg i hverdagen: *Jeg var ikke kjent med verden, hvordan er det liksom. Jeg tenkte det er sånn dager går, eter (litt uklart) hver dag, og andre dager kommer. Så livet må livet og det er jo bare sånn. Sekundærsosialiseringen som skjer etter ankomst i Norge, er med på å se seg selv på en ny måte, ved å måtte reflektere over seg selv utenfra på nytt. Hvilket er med på å forandre eller utvikle noen deler av identiteten.*

6.3 Etnisk identitetsmodell

Hos de enslige mindreårige kan det være slik at de ikke kun går igjennom en identitetsprosess, men vil kanskje også oppleve å gå inn under en etnisk identitetsprosess.

"Identiteten er flerdimensjonal og inneholder mange dynamiske aspekter" (Skytte, 2008, s. 103). Et individ er ikke kun kollektive identiteter knyttet til flere kategorielle identifikasjoner, men har også en individuell identitet, hvilket er med å skille den enkelte fra alle andre. Jeg er enig med Marianne Skytte om at etnisk identitet er et viktig perspektiv, på bakgrunn av at en etnisk identitetsdannelse og – utvikling i en minoritetsposisjon skjer i forhold til spesielle betingelser.

Lange og Westin har i sin bok, "*Etnisk diskriminering och social identitet*"(1981), utviklet en identitetsmodell om etniske identiteter, hvilket blir aktuelt å trekke frem her.

Personlig etnisk identitet: dette er den etniske identiteten som den enkelte får av familien gjennom oppveksten, hvor de er formidlerne av den etniske kulturen. Individet vokser inn i de etniske røttene og påvirkes gjennom oppveksten av verdinormene i hjemmet, kjønnsroller, rollemodeller, følelsesregister og følelsesuttrykk. De grunnleggende verdiene ligger dypt, og blir den ubevisste og/eller bevisste referanserammen til individets sosiale interaksjon.

Sosial etnisk identitet: dette er knyttet til sosiale kategorier, hvor mennesker klassifiserer seg selv og andre inn under. Sosial identitet vil noen ganger være definert internt og andre ganger

eksternt. Aspektene er komplementære, likevel ikke nødvendigvis kongruente (Lange & Westin, 1981). Det interne definerte aspektet er den enkeltes subjektive offentlige identitet, hvilket er den enkeltes forståelse av sin identitet og seg selv i forhold til andre etniske grupper i samfunnet. Aspektet som er definert eksternt er de sosiale kategoriene som andre bruker for å klassifisere den enkelte, dette kan for eksempel være alder, kjønn, etnisk tilhørighet og religiøs tilhørighet (Skytte, 2008).

Kollektiv etnisk identitet: bestemmes av gruppens grenser, hvilket ses ut ifra blant annet språk, utseende, territorium og sentrale kulturelle symboler. Denne identiteten oppfyller to grunnleggende behov: behovet for sosial tilhørighet og kontinuitet i tiden. Sosial tilhørighet oppfylles av en hver gruppe som man selv anser seg som et medlem av. Derimot vil den etniske gruppen være en av de få gruppene som også tilfredsstillt behovet av kontinuitet i tiden (en kollektiv biografi). Linken mellom den personlige og den kollektive identiteten styrker gruppen sin kontinuitet (Lange & Westin, 1981).

Berger og Luckmann viser også til at en blir formet av sosiale prosesser, den vil deretter bli opprettholdt, modifisert og omdannet. I mine øyne har guttene til en viss grad blitt formet av foreldrene og samfunnet de bodde i før de kom til Norge, deretter blir den omformet. Jeg tolker at den enkelte går igjennom en identitetsprosess før de kommer til Norge, og den vil fortsette etter ankomst. Den primære sosialiseringen har hovedsakelig tatt plass hos familien før de kom til Norge. Prosessen vil fortsette i Norge, men den vil kanskje også ha en etnisk identitetsprosess. Det er store likheter i en identitetsprosess og etnisk identitetsprosess, men når ungdommene kommer til Norge, vil utviklingen eller en eventuell omforming kanskje være annerledes enn om de hadde vokst opp i Norge. De transnasjonale båndene er kanskje med på å opprettholde den primære sosialiseringen?

Tidligere i oppgaven kom det frem at guttenes syn på verden, var preget av det foreldrene hadde vist dem og Berger og Luckmann hevder primærsoliseringen sitter dypt. De grunnleggende verdiene kan være ubevisste eller bevisste referanserammer til individets sosiale interaksjon. Dette kan være informantenes personlige etniske identitet. Men Jacobsen hevder at personlig identitet er sammensatt og kompleks, derfor er det ikke nødvendigvis slik at en selv anser den personlige etniske identiteten som den mest sentrale eller primære identiteten. Jeg spør guttene hvilken del av identiteten som er viktig for dem og som de vil holde fast på i fremtiden:

Mirwais: *Ikke glemme jeg er en afghansk, og en som, i blodåret mitt er det jo afghanske blod liksom.*

Hussein: *Når jeg tenker på identitet, så tror jeg barndoms er veldig viktig. Den som jeg var barn. Og jeg hadde et godt liv som barn. Og der var det sånn, som et barn så du har ingen problem i verden, du skjønner ingen problem i verden. Så du forstår språk til mamma og pappa, du forstår, de ser ikke, jeg vet ikke hvordan jeg skal si....Den delen, den barndomsdelen er veldig viktig.(...) det preger meg hele tida, selv om jeg blir eldre så det ligger fortsatt jeg går tilbake til barndommen*

Pamir: *Gud og humor. Holde den, og respekt. Jeg vil holde den egentlig. Og vil ikke forandre på den. Og ha kontakt med de gamle venner, både fra (stedsnavn der han bodde på mottak tidligere, og noen andre stedsnavn) og alt.(...)Følge religion egentlig.*

Javad: *Men som er viktig for meg, det er familie og det er livet mitt og kontakt med venner, som jeg skal ikke miste.*

Alle guttene nevner noe som har med hva foreldrene kan ha formidlet til dem. Enten det er å være afghaner, verdier eller familien i seg selv. Pamir nevner også humor, som kan ha vært viktig innenfor hans familie, eller noe han anser som viktig i sin identitet og som beskriver han.

Prieur (2004) har noen punkter som underbygger dette. Punkt en: etnisk bakgrunn er viktig. Hun forteller at ingen av hennes informanter omtaler seg som norsk, men identifiserer seg med den folkegruppen deres foreldre kommer fra. Tre av mine informanter betegner seg selv som afghanere, mens Hussein er usikker på om han skal si at han er norsk, afghaner eller iraner. Gjennom oppgaven viser guttene også til at familien har stor betydning og det er flere verdier og holdninger de anser som viktig å fortsatt holde på. Dette er med å støtte opp om Prieur sitt tredje punkt om at familien har stor betydning for etnisk identifisering. Gjennom familien får individet et navn og et språk, kulturspesifikke praksisformer og til en viss grad væremåter og følelsesstrukturer. Dette vil prege barnet på en dyptgående måte. Jeg ser at disse elementene samstemmer med mye av Lange og Westin sin beskrivelse av personlig etnisk identitet.

Javad forteller: *Jeg har forandret meg. I de fleste tingene, litt om kultur og litt om forskjellig. Men man kan ikke forandre seg om hele tingene. Jeg kan ikke tenke at jeg er nordmann. Fordi jeg er ikke det, jeg er afghan. Jeg ser ut sånn og jeg er det.* Dette utsagnet synes jeg er med å

trekke frem punkt en og fire hos Prieur. Hun sier etnisk bakgrunn er viktig og at den medfører en opplevelse av å være annerledes enn majoritetsbefolkningen. Det kroppslige utgangspunktet har betydning for etnisk identifisering. Utseende, et navn og religion og/eller bestemte tradisjoner vil gjøre at de vet at omgivelsene ikke oppfatter dem som norske. Javad legger frem at utseende er med på å gjøre det tydelig at han er afghaner. Elementene om de kroppslige utgangspunktene ser jeg har fellestrekk til hvordan Lange og Westin forklarer at kollektiv etnisk identitet bestemmes av gruppens grenser, hvilket ses ut ifra blant annet språk, utseende, territorium og sentrale kulturelle symboler. Men de ser det i forhold til sosial tilhørighet og kontinuitet, og hvordan en etnisk gruppe kan tilfredsstille behovet av kontinuitet i tiden. Mens Prieur trekker frem et motsatt perspektiv om hvordan utseende og kulturelle symboler er med på å bevisstgjøre at omgivelsene oppfatter informantene annerledes. På dette punktet kan jeg trekke flere likhetstrekk til hennes perspektiv i forhold til mine informanter.

Prieur har også laget et eget punkt for religion som en sterk kilde til tilhørighet, først og fremst muslimer. Gjennom oppgaven min har religion blitt nevnt flere ganger av Javad og Pamir. De nevner at religion er noe av det viktigste fra deres kultur og som de ønsker å beholde fremover i tid.

6.4 Tilhørighet til ulike grupper

Berger og Luckmann viser til at det er sosiale prosesser som former identiteten. Jacobsen hevder også at i tillegg til den individuelle identitet vil det være en gruppeidentitet, og mennesker tilhører flere grupper samtidig. Mead bruker begrepet den ”generaliserende andre”, hvor barnet overtar holdningene til andre de møter i sosiale situasjoner. Alle er med på å vise at identiteten hele tiden blir påvirket, gruppeidentitet ikke kan unngås. Samtidig er det viktig å peke på at selv om identiteten har et forhold til samfunnslivet er det også en subjektiv realitet, i følge Berger og Luckmann (1966).

”Vi opplever oss selv og får tilskrevet egenskaper av våre medmennesker, ikke bare som individ, men også som medlem av ulike grupper”(Sand, 2008, s.31). På samme måte som vi blir født inn i grupper som bestemmer vår bestemte sosiale identitet, som familie, kjønn og etniske grupper, gjelder også for medlemskap i andre grupper. Da for eksempel i forhold til aldre, religion eller hudfarge. I den bestemte gruppen forteller både andre gruppemedlemmer og utenforstående hvordan mennesker er og bør være. I forhold til hvilke egenskaper et

individ blir tilskrevet, er en ikke alltid helt enig med omgivelsene, heller ikke som gruppelem. Gruppetilhørighet er likevel viktig for den enkeltes identitet (Sand, 2008).

Guttene har et subjektivt syn på sin identitet, den personlige identitet. Flere av guttene nevnte at det var viktig med familie, dette kan tolkes som den personlige etniske identitet. Den kan ikke stå alene, men står i forhold til omgivelsene. De er født inn i den etniske gruppen, og de kan av samfunnet bli tilskrevet ulike egenskaper, men kanskje de ønsker å tilhøre flere grupper? Jeg hadde lyst å finne ut av guttenes opplevelse av å leve i samfunnet, i hvilken grad de føler seg påvirket av samfunnet, og om dette har noen betydning for deres identitet? De føler kanskje også at de har flere identiteter?

Jeg spør guttene om de føler at noe av identiteten blir styrt/formet av samfunnet?

Mirwais: Ja hvert fall samfunnet er jo veldig påvirker, skifter ting liksom. Også mmm (tenker) Hvis jeg skal gi til deg et eksempel, vis nå jeg hadde vært i Afghanistan, jeg har ikke vært sånn som jeg er her nå, nei. Det var jeg ikke. Men gjøre be, som gjøre de muslimer, som de andre gjøre spiser ikke gris eller drikke alkohol, et eller annet sånt ikke sant. Det var i Afghanistan, men her i Norge så, det er jo sånn, du har jo rettighet ikke sant som ehm den samfunnet som en gave til meg ikke sant. Det er et fint rettighet som jeg kan bestemme over meg, hva skal jeg gjøre liksom. Også det er noen ganger samfunnet jeg ser, jeg er jo en utlending, og none ganger eller noen ting jeg ser ikke er bra i dette samfunnet her, så jeg bare hade bra (med et klapp i hendene), og komme å ignorere dem, og komme å gremme det vet du.

Men i Norge, som dette samfunnet her ikke sant, at det er veldig påvirka i meg hvert fall. Jeg er ikke Mirwais som i for eksempel ti år siden. Jeg mener ikke sånn størrelse, jeg blir sånn større sånn, nei jeg tenker sånn inni meg. Jeg har veldig forandret meg liksom. Jeg prøver å gjøre meg som de andre er i samfunnet.

Ja komme og bli sånn som en norsk ungdom er liksom, hvordan de er, jeg skal prøve meg å være. Mens de som gjøre noe galt så jeg sier nei, jeg skal ikke gjøre det da. Prøver å gjøre så beste. På en måte kan si (ler litt). Men noen ganger blir det, men noen ganger blir ikke det sånn som jeg vil. Ja sånn er det bare, noen ganger alt som er jo som du vil, noen ganger er jo mot deg. Og det er beste, du kan, ehm når er alt er jo med deg og du synes det er jævla bra og veldig bra og du er jo veldig lykkelig liksom. Men når det er jo mot deg og du tenker ah hvor jeg er, som uflaks og sånn alt er jo mot deg på en måte du kan si det som du føler deg at alt er

mot deg i samfunnet. Si sånn ah herregud, jeg er veldig uflaks og sånn, ikke sant. Så du må prøve deg og forandre iden som du synes det er mot deg.(...) . Jeg synes at det er jo, du må skifte de som synes det er vanskelig for deg på en samfunnet og. Det er ikke det som, det skal ikke samfunnet forandre seg. Det er veldig vanskelig. Vis du forandrer deg og sånn, det er jo mye lettere liksom.

Hussein: *Du vet man må være, jeg prøver å være veldig sterk, men mange andre sliter med det. Det er samfunn som presser deg. At du lever opp til samfunnet forventningen.*

Jeg kan bare ta litt kort det jeg kan i det afghanske miljø. Hvis jeg går med ei jente, så alle sier at han har fått seg ny kjæreste. Uten å tenke på det, det begynner å si at han har fått seg ny kjæreste, eller han har fått dame også baksnakke, og begynner å si at han har blitt norsk og han får seg dame hele tiden og sånne ting, også eldre folk sier at han er ikke så særlig muslim, han er ikke bra person. Så det preger andre ungdommer, at der prøver å unngå at de får seg sånn norsk venner, at de blir sånn mer, jeg vet ikke hva jeg skal si... Også på den andre sida nordmenn eller norsk samfunn som tvinger at du skal bli norsk, men du blir ikke det, du blir mer det du er egentlig. Så jeg vet ikke. Jeg tror det er... jeg prøver å være veldig sterk. Men jeg tror det er mange andre som sliter med det. Derfor de holder identitet veldig hardt, de vil ikke slippe, de vil ikke....

Javad: *Ja det er ikke så stor forskjell. Jeg har oppholdstillatelse i Norge. Jeg bor ikke ulovlig. Men vi skal se på tiden, ikke sant, som nå det funker som en norsk som bor her i samfunnet, selv om jeg har utenlandske statsborger og sånn. Men det er ikke noe stort problem for meg, de fleste mennesker er snille og de har ikke noe forskjell mellom vist jeg er utlending eller norsk. Hadde ikke så store problem enda, man skal se i framtida.*

Pamir: *Samfunnet er veldig viktig for identitet. Fordi selv om jeg er en afghaner, men jeg må følge regler i Norge. Må følge for eksempel, må respektere alt greie, som både påskeferie for eksempel, christmas, sånne ting for eksempel. Og jeg har sagt mange ganger til personalet at jeg liker å feire for eksempel christmas, og selv om jeg er muslim. Fordi nå jeg bor i Norge, jeg må holde meg i ny situasjon. Eller ja, sånne ting.*

Samfunnet guttene forholder seg til i Norge, blir det generaliserende andre. I the play/game tar de til seg holdninger og verdier men internaliserer dem kanskje i ulik grad. For meg ser det ut til at de ønsker å tilpasse seg på enkelte områder. Samtidig har de med seg den etniske identiteten som sitter dypt og som ubevisst kan legge føringer i deres sosiale interaksjon.

Mirwais forteller han ikke praktiserer islam lengre, slik han gjorde i Afghanistan, og visse deler fra den kulturen passer ikke inn i det norske samfunnet og derfor velger han å ignorere dem. Videre forteller han at han ønsker og forsøker å bli som norsk ungdom, han vil prøver å gjøre som de andre i samfunnet. Han mener at det er han selv som må forandre seg på enkelte områder og ikke samfunnet. Samtidig forteller han at dersom han er uenig eller mener noe er galt, vil han ikke gjøre som dem. Kanskje er det hans verdier fra etniske identitet som ubevisst eller bevisst spiller inn? Er de viktigere for han enn han er klar over?

Pamir forklarer tydelig at han må følge de norske reglene og holdningene, fordi han bor i Norge må de respekteres. Dette må gjøres selv om han er afghaner. Det viser at han anser den afghanske identiteten som viktig, men at det også er viktig å ta del i det norske samfunnet. Jeg tolker det slik at den primære identiteten er viktig for han.

Hussein forteller om to forskjellige sider av samfunnet, det norske samfunnet og samfunnet til sin egen minoritetsgruppe, og hvordan begge har forventninger. Hussein forklarer at det norske samfunnet forventer at han skal bli norsk og på den andre siden har det afghanske miljøet ulike forventninger om å opprettholde den afghanske kulturen. Hussein trekker frem mye av hva Eide skriver om i sin rapport. Dette med baksnakking fra sin egen minoritetsgruppe, blant annet om å handle og oppføre seg mer som norske og være dårlig muslim osv.

Tidligere nevnte Hussein at han ikke visste hvor han skulle plassere seg, om han var norsk eller afghaner. Dermed vet han ikke helt hvor han skal plassere seg i det Lange og Westin kaller sosial etnisk identitet, under det interne aspektet som går på den subjektive forståelse av identiteten. Den kollektive etniske identitet kan for eksempel være det afghanske miljøet, men slik Hussein forklarer ser det ikke ut som han ønsker å være del av den sosiale enheten. Videre er det slik at den sosiale tilhørigheten oppfylles av en gruppe som en selv anser seg som medlem av. Slik Hussein beskriver situasjonen sin ser det ut til at han ikke vet hvilken gruppe han ønsker å tilhøre, kanskje han ikke trenger en etnisk gruppe for å tilfredsstille behovet av kontinuitet i tiden. Han har fortalt tidligere at å ha fellesskap med andre fra Afghanistan var viktigere i den første tiden i Norge, dermed er kanskje ikke følelsen av en kollektivistisk etnisk identitet like viktig for han. Ønske om hvor lenge tilhørigheten skal vare kan variere.

Jeg spør videre om guttene føler at de har flere identiteter, om de føler at de må tilpasse seg i forhold til hvem de er med:

Hussein: Ja jeg prøver noen ganger.

I: Føler du deg dratt i to retninger, fra det afghanske og fra det norske?

Hussein: Ja ja ja. Jeg føler meg. Men de fleste som kommer som mindreårige asylsøker, de går på den norske retning etter hvert. De fleste, særlig de gutter, men jenter så er det kanskje, jeg vet ikke jeg har ikke så mye peiling med jenter. Men gutter de fleste går på de norske, bare noen få som sitter veldig den identitet i den afghanske identitet. Sitter veldig fast her, slipper ikke ut, de vil ikke slippe ut engang.

Pamir: (...)man må ha for eksempel mange identitet. Noen liker å tulle veldig mye. Da du må holde på han for eksempel, eller noen liker å for eksempel å gjøre morsomme ting. Da du kan ikke være veldig seriøs og ødelegge han eller hun for eksempel. Da må vi forandre på identitet.(...) Når jeg er med norske, da jeg må forandre meg litte gran. (...)Være litt seriøs (ler litt). Være litt seriøs, for når jeg er med kompisen min, da jeg, vi tuller nesten hele tiden. Og spesielt når norske ungdommer, spesielt dem jeg er ikke veldig kjent med, da jeg må være litt seriøs. Og etter hvert når vi blir kjent, veldig godt, da kan vi begynner å tulle og sånn. Man må ha to identitet på i forhold til det.

Javad: Ja men, det er samme for meg, men det er litt mye bedre å være med norske, fordi jeg kan lære litt mye norsk og jeg kan bli kjent mye i kultur og bli på inkludert i kulturen.

Videre spør jeg han hvem det er lettest å være med:

Da er det norske.(...) Men ikke nå, fordi har ikke noe sånn sammen med dem jeg kan finne på. Og... men det er det lettest. Fordi afghanere, det er få afghanere i samfunnet, i norske samfunnet. Men det er flere norske. Vis jeg tar kontakt med norske, det er flere venner jeg kan skaffe meg, enn afghanere. Og det er letter å ta kontakt med dem. men etter hvert ikke enda. Hvis jeg begynner på skole sammen med dem og noe aktivitet. Jeg har noen venner, norske venner akkurat nå. Men etter som jeg har flyttet fra (tidligere bosted i Norge) så i (bostedet hans nå) har noen få venner.

Mead peker på at selvet kan ”dele” seg. Han mener vi kan forholde oss ulikt i forskjellig kontekster. Det er da den sosiale prosessen i seg selv som bestemmer hvilket selv/identitet som skal tre frem. Guttene viser at de bruker ulike sider av personligheten sin til hvem de forholder seg til, enten ulike typer mennesker eller ulik etnisitet. Mennesker generelt bruker ulike deler av identiteten sin i ulike settinger og folk, men for guttene er det kanskje større

utfordring. Det kan være ulike barrierer som kultur, språk som gjør at det kan være vanskelig å finne sin tilhørighet.

Mirwais tror det å bli kjent med norske blir lettere etter hvert, men at det vil ta lang tid. Pamir mener dette vil bli lettere i framtiden. Javad sier at han ikke vet helt, men kanskje, og avslutter med et ja.

6.5 Sammendrag

Jacobsen (2002) hevder identitet konstitueres i en "indre- ytre" dialektikk, der det er en selvidentifisering og en tilskrivelse av identitet.

Guttenes identitet gjennom primærsosialiseringen sitter dypt, men sekundærsosialiseringen er med på å forandre eller utvikle identiteten, den er hele tiden i bevegelse. Samfunnet guttene lever i er med å prege deres identitet, da både majoritet - og minoritetssamfunnet. Dette kan være med på å gjøre at de føler seg dratt i to retninger. Guttene forteller at de ønsker å bli som de "andre" i samfunnet, eller må ha respekt for det norske samfunnet. Men at de samtidig kan være den de vil. Mirwais: jeg prøver å bli som de norske ungdommene. Jeg prøver å gjøre meg som de andre i samfunnet. Pamir sier han er afghaner men må følge reglene i Norge. Javad: nå funker jeg som en norsk som bor her i samfunnet, ikke noe problem for meg, de fleste er snille, og behandler meg ikke annerledes. Men får se på tiden.

Videre føler guttene at de må tilpasse seg i forhold til ulike settinger og mennesker, om det er norske eller afghanere. Ulike deler av deres identitet trer frem i forhold i forhold til hvem de sosialiserer seg med. Det er den sosiale settingen som er med på å avgjøre hvilken del av det Mead kaller selvet som vises. Guttenes etniske identitet sitter dypt, og den kan være med å påvirke både bevisst og ubevisst.

7.0 Sammenfatning

Utgangspunktet for oppgaven var å finne ut hvem som ble viktige relasjonsbyggere og identitetsbærere for enslige mindreårige asylsøkere. Det har vært et mål å få frem informantenes perspektiv på hvilke relasjoner og identiteter som er viktig for dem i hverdagen. For å gi oppgaven et godt grunnlag har jeg arbeidet ut i fra denne problemstillingen:

Hvilke relasjoner oppleves som viktige for enslige mindreårige i deres hverdag og hvordan påvirker dette deres identitet/tilhørighet?

For å finne svar på dette intervjuet jeg fire afghanske gutter.

Jeg har støttet meg til to hovedteoretikere for å analysere empirien, Mead sin teori om identitet og Höem sin sosialiseringmodell.

Höem hevder behovstilfredsstillelsen i et sosialt fellesskap oppleves som et gode, dette kaller han ”den gode situasjonen”. I den første fasen oppsøker barnet samværet med foreldrene og liker dette, og bruker dem til å etablere gode situasjoner i flere sammenhenger. Den uformelle sosialiseringen har sin basis i hjemmemiljøet. Guttene bekrefter dette. Det kommer tydelig frem gjennom hele oppgaven at familien spiller en viktig rolle for guttene. De har verdier og holdninger som preger dem, også inn i nye sosialiseringer i Norge, for noen mer enn andre og det kan være både bevisst og ubevisst.

Guttene kulturelle bakgrunn spiller en rolle for hvem de sosialiserer seg med og ser også ut til å være en begrensning for noen av dem. For to av guttene spiller det ikke noen rolle hvem de sosialiserer seg med, etnisitet spiller ingen rolle. Mens de andre to synes det er lettere å forholde seg til afghanere på grunn av samme språk og kultur som gjør det lettere å forstå hverandre. Men i gjennom intervjuet kommer det frem at Mirwais som sa det ikke spilte noen rolle hvor folk kom fra, egentlig synes det er enklere å forholde seg til afghanere. Han ønsket kanskje å fremstå med at ulik kultur ikke er viktig i sosialisering?

Jeg hadde forutsett at fellesskap skulle være viktig for guttene, noe de også bekreftet. Men ikke slik jeg forventet. Jeg antok at et afghansk miljø skulle være viktig, noe som til dels stemte. Hussein som har vært i Norge lengst mente at et afghansk miljø var viktig de første årene. De andre guttene ga også uttrykk for at det var viktig med et fellesskap. Men de uttrykte ikke afghanere som hovedkjernen i fellesskapet, men at det viktigste i hva Bauman kaller den ”varme kretsen” som har felles forståelse og at fellesskapet er naturlig, er felles interesser og

kjemi slik jeg tolker guttenes utsagn. Det var kun en av guttene som nevnte at i startsfasen etter ankomst hadde han et fellesskap hvor det var spesielt mange afghanere. Ellers er det ingen av guttene som nevner at det er viktig med et afghansk fellesskap. To av guttene sier det er viktig med både norske og afghanske, og alle trekker frem interesser og egenskaper istedenfor at det skal være spesifikt afghanere i fellesskapet.

Mead sitt begrep ”den signifikante andre” dannes gjennom sosiale relasjoner og det vil være noen som blir viktige enn andre. Berger og Luckmann hevder at den signifikante andre ikke velges i primærsosialiseringen som i hovedsak er foreldrene. Höem viser også til hjemmemiljøet som hovedbasis. Informantene bekrefter at det er familien, litt ulikt om det er begge foreldrene eller kun den ene som den signifikante andre. Jeg hadde forventet at de skulle oppgi foreldrene, men ikke at de også i dag skulle ha så stor betydning som guttene uttrykker. Da jeg spurte om de fortsatt anså sine tidligere signifikante andre som de samme i dag ble det bekreftet. Dette var også uavhengig om de hadde kontakt med dem eller ikke. Det ene intervjuet spesielt gjorde inntrykk på meg da han forteller med tårer i øynene hvor mye moren betyr for han. Han forteller at han ikke vet hvor hun er, men på tross av avstand og ingen kontakt varmer hun hjertet hans og gjør han trygg. Det viktig for han å gjøre henne stolt, selv om hun kanskje aldri får høre om hva han har gjort får å gjøre henne stolt.

Hvem er deres signifikante andre i deres hverdag uten foreldrenes daglige omsorg? Guttene forteller at den signifikante betyr fortsatt like mye, men at andre kan fungere tilnærmet som den signifikante andre. Det kan være lederen for bofellesskapet, de ansatte i bofellesskapet og ansatte i barnevernet. Jeg tolker det slik at disse menneskene har en del egenskaper og viser omsorg slik foreldrene til guttene har gjort. Mirwais blant annet viser dette tydelig ved å sammenligne lederen for bofellesskapet med moren sin. Jeg synes Giddens sitt utsagn der han hevder grunnleggende tillit skapes i tidlige erfaringer, utviklet gjennom kjærlighet og oppmerksomhet fra de tidligste omsorgsgiverne bekrefter dette.

Sosialiseringen og den signifikante andre er med å påvirker deres identitet. Mead, Berger og Luckmann viser til at sosiale prosesser mer med på å forme identiteten. Den er sammensatt fra de sosiale settingene vi er del av. Informantene er i en spesiell situasjon der det har skjedd et brudd mellom viktige relasjoner. Likevel har de med seg det de har fått gjennom oppdragelsen, deres primærsosialisering. De har en kulturell bakgrunn som er annerledes enn majoritetsungdommen i Norge. Guttene føler seg dratt i to retninger. Tre av guttene forteller at de enten vil være som de andre i samfunnet, bli som de andre ungdommene eller at de må

respektere det norske samfunnet. Samtidig blir de preget av sin etniske identitet som sitter dypt, enten dette er bevisst eller ubevisst. Hussein skiller seg ut ved at han har bodd lengst i Norge og føler ikke like mye på de språklige og kulturelle barrieren, men sliter fortsatt med å finne ut sin tilhørighet, om det er afghaner, iraner eller norsk.

Oppgaven viser at primærsosialisering sitter dypt og de innflytelser de får igjennom sekundærsosialisering påvirker guttenes identitet. Deres signifikante andre kommer kanskje alltid til å være de viktigste, kanskje mest av alt fordi guttene ønsker å holde fast på hva de en gang så og fortsatt ser som sitt hjem. Det mangler et bein, de vil kanskje alltid stå ovenfor utfordringer selv om de forandrer seg over tid. Følelsen av at det mangler en del i helheten, et bein, vil kanskje alltid være der? Deres signifikante andre er ikke fysisk tilstede, men har like stor betydning. Som Hussein sa: barndommen er viktig for meg, den vil jeg aldri glemme.

8.0 Litteraturliste

Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2000). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra: <http://www.regjeringen.no>

Barne- og familiedepartementet. (2001). *Håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Bauman, Z. (2000). *Savnet fellesskap*. Oslo: Cappelens upopulære forlag.

Berg, B. & Lauritsen, K. (2009). *Eksil og livsløp*. Oslo: universitetsforlag.

Berger, P., L. & Luckmann, T. (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Danielsen, Moen & Helset, (2004). Transnasjonale og nasjonale eldrelev. En Studie av stedets og hjemmets betydning i eldre år. I Fuglerud, Ø. (Red.). *Andre bilder av "de andre" transnasjonale liv i Norge*. (s.33-63).

Eide, K. (2000). *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Høgskolen i Telemark. Avdeling for helse og sosialfag.

Eide, K. (2005). *Tvetydige barn. Om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Bergen: Universitetet i Bergen.

Eide, K. & Broch, B. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger: kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Oslo: Regionsenter for barn og unges helse, Helseregion øst og sør.

Engebriktsen, A. (2002). *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn... Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*. (NOVA- rapport7/02). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Eriksen, T. H. & Sørheim, T. A. (2004). *Kulturforskjeller i praksis: perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

FN- sambandet (2011).Afghanistan. Hentet fra: <http://www.globalis.no>

- Frønes, I. (2006). *De likeverdige: Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Fuglerud, Ø. (2004) Forståelser av tid og rom i den tamilske diasporaen. I Fuglerud, Ø. (Red.). (2004). *Andre bilder av "de andre" transnasjonale liv i Norge*.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. (2009). *Hva er tillit?* Oslo: Universitetsforlag.
- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet: Selvet og samfundet under sen - moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Halvorsen, K. (2002). *Forskningsmetode for helse- og sosialfag: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hessle, M. (2009). *Ensamkommande men inte ensamma: tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktningsbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hjelde, K. H. & Stenerud, E. (1999). *Kultur, slekt og mestring: en evaluering av arbeid med enslige mindreårige flyktninger i Oslo*. Forsknings- og utviklingsavdelingen v/ redaksjonen i rapportserien Barn- og familieetaten (Rapportserien nr. 1, 1999)
- Höem, A. (1978). *Sosialisering: en teoretisk og empirisk modellutvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2011) *Bosetting av enslige mindreårige flyktninger*. (IMDi). Hentet fra: <http://www.imdi.no>
- Jacobsen, C. M. (2002). *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Klausen, A. M. (1992) *Kultur. Mønster og kaos*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Lange, A & Westin, C. (1981). *Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys*. Stockholm: LiberFörlag.

Mead, G. H (1934). *Mind, Self & Society: from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

Mougne, C. (2010). *Trees only move in the wind*. UNHCR The UN Refugee Agency.

Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasesstudier*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Prieur, A. (2004). *Balansekunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax.

Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sand, T. (2008). Å leve med to kulturer. I Sand, T (Red.), Bøyesen, L., Grande, S. Ø., Stålesett, U. E., Øzerk, K. Z, *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn* (s.25- 44) (2. utg.). Fagernes: Cappelen akademisk forlag.

Skytte, M (2008). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2009). UNHCR 2009 Global Trend Report: selected graphs. UNHCR. Hentet fra: <http://www.unhcr.org>

Utenriksdepartementet (2010). Årsrapport 2010. UDI. Hentet fra: <http://www.udi.no>

Øien, C. (2010). *Underveis: en studie av enslige mindreårige asylsøkere*. (Fafo-rapport 2010:20)

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald HSRfagres gate 29

Naushad Ali Qureshi

Avdeling for helse- og sosialfag

IT , • TMI U

Høgskolen i Lillehammer

Postboks 952

2604 LILLEHAMMER

Norway⁹

Tel: +47-55 55 55

Fax: +47-55 58 90

nsd@nsd.uib.no

www.nsd.uib.no

09nr 985 321884

Vardato: 12.01.2011

Var ref: 2 5806/3/LT

Deres dato:

Deres ref:

TILRADING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 19.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25806	<i>Alene ifremmede kontekster</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskole/eri i Ullehammer, ved institusjonens everste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Naushad A.H Qureshi</i>
<i>Student</i>	<i>Ingunn Frydenlund E/verhei</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil vaere regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrar at prosjektet gjennomf0res.

Personvernombudets tilrading forutsetter at prosjektet gjennomf0res i trad med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gj0res oppmerksom pa at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskstud/skjema.html>. Det skal ogsa gis melding etter tre ar dersom prosjektet fortsatt pagar. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database,
<http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

ennlig hilsen

c&v, y.—~J

/zz*^ ^^

Bj0rn Henrichsen

Lis Tenold

Kontaktperson:Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

\edlegg: Prosjektvurdering

Eopi: Ingunn Frydenlund Elverh0i, Smestadveien 9, HO 114, 2624 LILLEHAMMER

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07.
kyrre.svarvaesvt.ntnu.no *TROMS0:* NSD, SVF, Universitetet i Troms0, 9037 Tromsa. Tel:
+47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Personvernombudet firmer skrivet tilfredsstillende. Utvalget er i alderen 16-20 ar og samtykker selv til deltakelse.

Som hovedregel ma barn/ungdom under 18 ar ha samtykke fra foresatte for a kunne delta i forskningsprosjekter. Personvernombudet firmer imidlertid at behandlingen av personopplysninger om ungdommene i dette prosjektet kan finne sted med hjemmel i personopplysningsloven §§ 8 f0rste ledd samtykke og 9 a). Til grunn for denne vurderingen ligger at behandlingen er n0dvendig for formalet og at sp0rsmalene dreier seg om deres opplevelse av ikke a ha foreldre i Norge og hvordan dette pavirker deres tilh0righetsf0lelse. Det vises her til pasientrettighetslovens bestemmelser om at 16-aringer har egen samtykkekompetanse (jf. pasientrettighetsloven § 4-3) og til helseforskningslovens bestemmelser om samtykkekompetanse (jf. helseforskningsloven § 17). Videre vises det her til at ungdom fra de er 15 ar uten samtykke fra foresatte kan melde seg inn og ut av foreninger (barneloven), bl.a. kristne organisasjoner samt at valg til videregående skole er noe ungdommen i dag selv samtykker til uten foreldrenes samtykke. Ungdommene i dette prosjektet er alle 16 ar eller eldre, og etter personvernombudets vurdering, skal ha gode forutsetninger for a forsta hva deltagelse innebaser.

REKRUTTERING OG F0RSTEGANGSKONTAKT

F0rstegangskontakten skjer gjennom leder for den bolig ungdommenene/de unge voksne bor og er

ogsaa et samarbeid med det lokale barnevern. Utvalget omfatter 4-6 personer.

Personvernombudet legger til grunn at taushetsplikten ikke er til hinder for f0rstegangskontakt.

REGISTRERING OG OPPBEVARING

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju. Intervjuene tas opp pa lydband.

Det vil bli registrert sensitive personopplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8, a).

Personvernombudet legger til grunn at bruk av privat pc er i trad med H0gskolen i Lillehammer sine rutiner for datasikkerhet.

Innsamlede opplysninger anonymiseres ved prosjektslutt, senest 30.06.2011. Med anonymisering imebaerer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Lydbandopptak makuleres.

Vedlegg 2

Intervjuguide

Fakta del	<p>Hva heter du?</p> <p>Hvor gammel er du?</p> <p>(Hvor er du født?) Hvor er du fra?</p> <p>Har du bodd flere steder før du kom til Norge?</p> <p>Hvor gammel var du når du kom til Norge? (Hvilken type mottak bodde du på når du kom til Norge og hvor lenge?)</p> <p>Hvor lenge har du bodd i Norge?</p> <p>Hva er et hjem for deg? Hva betyr det ordet for deg? Hva tenker du?</p> <p>Hvor oppfatter du som hjemmet ditt?</p>
Sosialisering og kultur	<p>Nåtid: Hvem søkte du til når du skulle sosialisere deg? (- Når du skal/skulle finne venner? - Hvem tok du kontakt med?) Var det vanskelig? Hvorfor?</p> <p>Hvorfor tok du kontakt med dem? Spesiell grunn til at det var lettere?</p> <p>Søkte du til etnisk norske eller til andre fra samme land eller utlendinger? Til de som var i samme situasjon?</p> <p>Hvilke sosialiseringer er viktig for deg? (Hvilke venner er viktig for deg?)</p> <p>Følte du det lå en føring til hvem du skulle sosialisere med, eller valgte du fritt selv? (Følte du at du valgte helt selv hvem du skulle være venner med eller at det er litt forventet av andre hvem du skal være med av de rundt deg?)</p>

	<p>Fortid: Hvem sosialiserte du deg med? Hvem brukte du mye tid med?)</p>
<p>Signifikante andre</p>	<p>Fortid: Når du vokste opp, hvem var viktig for deg? Hvem kom du for å snakke med og søke støtte hos?</p> <p>Hva var viktig for deg hos dem som betydde mye for deg?</p> <p>Hvem var med å skape verden slik du så den? Mor, far, venner, slekt? Påvirke deg? Hvilke personer?</p> <p>Har den forandret seg, eventuelt mye eller lite her i Norge?</p> <p>Hvilke relasjoner ble sett på som viktige i hjemlandet?</p> <p>Nåtid:</p> <p>Ser du fortsatt de som var dine spesielt viktige før, som de viktigste nå? (signifikante andre)? Har det forandret seg? Eventuelt når forandret det seg? Hvem ble de nye spesielt viktige for deg?</p> <p>Ansatte på omsorgssenter, beboere, jevnaldrende utenfor senteret, trenere/instruktører, lærer?</p>

	<p>Hva er grunnen til at den viktige andre er spesiell for deg?</p> <p>Har du gjort noe for å prøve å få den samme følelsen som du følte det du kalte ditt hjem?</p> <p>Opplever du noe av den samme følelsen her i Norge? Likheter eller forskjeller?</p>
Identitet	<p>Hvordan så du på deg selv før du kom til Norge, og hvordan ser du på deg selv nå? Er det store forskjeller?</p> <p>Hva føler du er annerledes etter du har bodd her med deg selv?</p> <p>Føler du at noe av identiteten din blir bestemt av samfunnet, på grunn av at du kommer fra et annet land? (at det påvirker deg hvordan du blir?)</p> <p>Hvilken del av identiteten din er viktig for deg? (eks: noe fra kulturen din? Noe du har lært her du synes er viktig?)</p> <p>Hva med deg selv (din identitet) føler du er viktig å beholde?</p>